

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANABİLİM DALI

**YOZGAT YÖRESİ KADIN AĞZI TÜRKÜLERDE
KADIN ROLLERİ ve MÜZİKAL ÖZELLİKLER**

ÇİĞDEM İNCETAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. HAZAN KURTASLAN

ANTALYA – 2022

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANABİLİM DALI

YOZGAT YÖRESİ KADIN AĞZI TÜRKÜLERDE
KADIN ROLLERİ ve MÜZİKAL ÖZELLİKLER

ÇİĞDEM İNCETAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. HAZAN KURTASLAN

ANTALYA – 2022

T. C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

17/08/2022

Çiğdem İNCETAŞ

T. C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Çiğdem İNCETAŞ tarafından hazırlanan Yozgat Yöresi Kadın Ağız Türkülerde; Kadın Roller ve Müzikal Özellikler başlıklı bu çalışma 17/08/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cengiz ŞENGÜL

Başkan

İmza

Doç. Dr. Hazan KURTASLAN

Üye

İmza

Dr. Öğretim Üyesi Nail DEMİRCİOĞLU

Üye

İmza

Tez Savunma Tarihi: 17/08/2022

Mezuniyet Tarihi:

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez çalışması boyunca desteklerini esirgemeyen ve beni yönlendiren danışmanım sayın Doç. Dr. Hazan KURTASLAN'a, lisansüstü eğitimim süresince tecrübelerinden faydalandığım sayın Prof. Dr. Cengiz ŞENGÜL'e, ders dönemleri boyunca bana destek olan hocalarım sayın Prof. Dr. Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM'e ve Prof. Dr. Gökmen ÖZMENTEŞ'e, değerli önerileriyle çalışmama katkı sağlayan sayın Dr. Öğretim Üyesi Nail DEMİRCİOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca söz unsurlarının ve müzikal özelliklerin incelenmesi aşamasında yardımlarını esirgemeyen Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi öğretim elemanları Dr. Öğr. Üyesi Eren LEHİMLER'e, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Mutlu TERZİOĞLU'na, Dr. Öğr. Üyesi Bora BAYRAM'a, Öğr. Gör. Dr. Neslihan KARACAN'a, ve her daim yanımda olduğunu hissettiğim, bu çalışmada en büyük destekçim olan eşim Ozan İNCETAŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Çiğdem İNCETAŞ
	Numarası	202053001011
	Anabilim Dalı	Müzik Anabilim Dalı
	Danışmanı	Doç. Dr. Hazan KURTASLAN
Tezin Adı		YOZGAT YÖRESİ KADIN AĞZI TÜRKÜLERDE KADIN ROLLERİ ve MÜZİKAL ÖZELLİKLER

ÖZ

Sözlü edebiyat ürünlerimizden olan türkülerin, üreticisi olan toplum ve bireyler hakkında veriler barındırdığı bilinmektedir. Bu tez çalışmasında, kadının toplumsal rollerinin neler olduğu ve bu rollerin Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde nasıl yansıtıldığı, türkü metinlerinin incelenmesi ve yorumlanmasıyla ortaya konmuştur. Ayrıca Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinin ezgileri incelenerek türkülerin müzikal özellikleri ortaya çıkarılmıştır. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülleri ile sınırlandırılan bu çalışma, toplumu oluşturan bireylerin yetiştirilmesinde ve dolayısıyla toplumun şekillendirilmesinde kadının etkisi göz önünde bulundurularak, kadının toplumsal rolüne dikkat çekmek düşüncesiyle gerekli ve önemli görülmüştür.

Beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, çalışmanın problem durumu, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve araştırmanın sınırlılıkları yer almaktadır.

İkinci bölümünde, türkülerde yansıtılan kadın rollerini belirlemek üzere seçilen Yozgat yöresinin coğrafi konumu ve tarihi geçmişi, Türk halk müziği ve türkünün tanımı, Yozgat yöresi halk müziği kültürü hakkında bilgilere yer verilmiştir. Konusu kadın olan bu çalışmanın altyapısını destekleyebilmek amacıyla Türk tarihinde ve

Türk kültüründe kadın, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri, türkülerde kadın başlıklarına da bölümde yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi yer almaktadır. Bu bölümünde araştırma modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, verilerin analizine, araştırmadaki geçerlik ve güvenilirliğe ait bilgilere yer verilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak söylem analizi modeli bu çalışmada verilerin toplanmasında doküman inceleme tekniği; verilerin analizi için tema analizi, betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmadaki nitel verileri anlayabilmek amacıyla tema ve betimsel analiz, derinlemesine inceleme ve yorumlama yapabilmek amacıyla içerik analizi kullanılmıştır.

Araştırma bulguları dördüncü bölümde yer almaktadır. Bu bölümde Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde, kadının kendisi ve toplum tarafından kadınlara hangi rollerin verildiği, bu rollere uygun davranışların neler olduğu, bu rol içinde kadının yaşadığı duygu durumu ve toplumda kadının konumuna dair bilgiler türkü sözlerinin yorumlanmasıyla ortaya konmuştur. İncelenen kadın azı türkülerin müzikal ve ritmik özellikleri de bu bölümde ele alınmıştır.

Beşinci bölümde sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir. İncelenen Yozgat yöresi türkülerinde kadın ağzı 78 türkü tespit edilmiştir. Bu türkülerde kadının, “sevgili/yar”, “gelin/gelin kız”, “anne”, “genç kız”, “kız evlat”, “kaynana”, “eş/evli kadın”, “kız kardeş/bacı”, “dul kadın”, “kuma”, “nişanlı”, “baldız” ve “görümce” olmak üzere 13 rolü yansıttığı görülmüştür. Belirlenen bu rollerde dile getirilen türkülerde, kadınların toplum içerisinde en çok denetlenen ve kontrol edilen kesim olduğuna, haklarının sınırlandırıldığına, onlar adına kararların başkası tarafından verildiğine ve erkeğe göre ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüğüne yönelik bilgilerin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ele alınan kadın ağzı türkü ezgilerinin daha çok hüseyini ve uşşak makamı dizisinde seyrettiği, diğer makam dizilerini içeren az sayıda türkü olduğu görülmüştür. Ritmik açıdan genelde 4/4'lük ya da 2/4'lük yapıya sahip olduğu, aksak ritimli ezgilerin daha az olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yozgat Türküleri, Kadın, Kadın Ağzı Türküler, Kadın Rolü, Müzikal Analiz.

T.R.
AKDENİZ UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Student's	Name Surname	Çiğdem İNCETAŞ
	Number	202053001011
	Department	Department of Music
	Supervisor	Doç. Dr. Hazan KURTASLAN
Thesis Title		WOMEN ROLES and MUSICAL FEATURES in YOZGAT REGION FEMALE MOUTH FOLK SONGS

ABSTRACT

It is known that folk songs, one of our oral literature products, contain data about the society and individuals who are the producers. In this thesis, what the social roles of women are and how these roles are reflected in the female mouth folk songs of the Yozgat region are revealed by examining and interpreting the texts of the folk songs texts. In addition, the melodies of the women's folk songs of the Yozgat region were examined and the musical characteristics of the folk songs were revealed. This study, which is limited to female mouth folk songs of the Yozgat region, was deemed necessary and important to draw attention to the social role of women and to create healthier societies with the change they will make in their role, taking into account the influence of women in the upbringing of individuals who make up the society and thus in shaping the society.

In the first part of the study, which consists of five parts, the problem situation of the study, sub-problems, the aim of the research, the importance of the research, and the limitations of the research are included.

In the second part, information about the geographical location and historical background of the Yozgat region, the definition of Turkish folk music and folk song, and the folk music culture of the Yozgat region are given. In order to support the

infrastructure of this study on women, titles of women in history, women in Turkish history and culture, gender and gender roles, Turkish women in terms of gender, and women in folk songs are included in this section.

In the third part, the method of the research is given. This section gives information about the research model, universe and sampling, data collection tools, and data analysis. In this study with discourse analysis model using qualitative research method, document analysis technique in data collection; Theme analysis, descriptive analysis, and content analysis were used to analyze the data. Thematic and descriptive analysis was used to understand the qualitative data in the research, and content analysis was used to make in-depth analysis and interpretation.

Results, which constitute the main part of the research, are included in the fourth section. In this section, in the female mouth folk songs of the Yozgat region, the roles (duties) given to women by the woman herself and the society, the behaviors appropriate to these roles, the emotional state of the woman in this role, and the position of the woman in the society are revealed by interpreting the lyrics of the folk songs. The musical and rhythmic characteristics of the analyzed female mouth folk songs are also discussed in this section.

In the fifth chapter, conclusions and recommendations are given. Among the analyzed Yozgat region folk songs, 78 female mouth folk songs were identified. In these folk songs, it has been seen that the woman reflects thirteen roles as "lover/partner", "bride/bride girl", "mother", "young girl", "daughter", "mother-in-law", "wife/married woman", "fellow wife", "sister", "widower", "fiancee", "wife's sister", and "husband's sister". It has been concluded that in the folk songs sung in these roles, there is information that women are the most supervised and controlled part of the society, their rights are limited, decisions are made on their behalf by someone else, and they are seen as second-class citizens compared to men. It has also been observed that the female mouth folk songs discussed in this study mostly contain the Hüseyni and Uşşak tune scales, and there are few folk songs containing other tune scales. It has been determined that it generally has a 4/4 or 2/4 structure in terms of rhythm, and melodies with lame rhythms are less common.

Keywords: Yozgat Folk Songs, Women, Female Mouth Folk Songs, The Role of Women, Musical Analysis.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	x
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Alt Problemler	3
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
İKİNCİ BÖLÜM.....	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. Yozgat İlinin Tarihi ve Müzik Kültürü	6
2.2. Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Kadın	14
2.3. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerini	15
2.4. Türkülerde Kadın	18
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	22
3. YÖNTEM	22
3.1. Araştırmanın Modeli	22
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	23
3.3. Verilerin Toplanması	23
3.4. Verilerin Analizi.....	27
3.5. Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik	28
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	31
4. BULGULAR VE YORUM.....	31
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	32
4.1.1. Sevgisinin Uzakta Olması/Uzağa Gitmesi	34

4.1.2. Karşılıksız Seveda/ Terk Edilme/ Kavuşamama/Aldatılma.....	45
4.1.3. Sevdığıyle Gurur Duyma/ Övünme/ Sevdığını Açıkça İfade Etme	55
4.1.4. Sevdığının Ölmesi	61
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	64
4.2.1. Evlilik Hazırlığı Dönemi	66
4.2.2. Geçiş Dönemi	68
4.2.3. Evlilik Sonrası Dönem	72
4. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	79
4.3.1 Anne Olma Arzusu/Erkek Çocuk İsteği	81
4.3.2. Çocuğunu Kaybetme	84
4.3.3. Çocuk Yetiştirme.....	85
4.3.4. Çocuğunu Evlendirme/ Çocuğundan Ayrı Kalma.....	87
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	92
4.4.1. Evlenme İsteği	93
4.4.2. Sevgisine Karşılık Bulamama	98
4.4.3. Erkeğin Sevgisine Karşılık Vermeme	102
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	104
4.5.1. Kız Evladın Ötekileştirilmesi	106
4.5.2. Kız Evladın Evlenerek Evden Ayrılması	107
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	113
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	120
4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	124
4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	126
4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	131
4.11. On Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	134
4.12. On İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	137
4.13. On Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	139
4.14. On Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	140
4.14.1 Türkülerin Form (Kırık Hava ve Uzun Hava) Yapısı	140
4.14.2 Türkülerin Ritmik Yapıları	143
4.14.3 Türkülerin Makamsal Dizileri.....	145
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	149

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	149
5.1. Sonuç, Tartışma.....	149
5.2. Öneriler	154
KAYNAKÇA.....	155
EKLER	164
Ek-1: Uzman Görüş Formu.....	164

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Müzik, toplulukların ve bireylerin birbirleri ile olan etkileşiminden ortaya çıkan ve dönüşerek gelişen bir alandır. Müzik ile ilgili yapılan tanım doğrultusunda, Türk Halk Müziği (THM) de özellikle Anadolu’ya yerleşen Türk topluluklarının ve bireylerin duygu durumlarını yansıtmaktadır. Ek olarak THM yaşam biçimlerini, çeşitli olaylar karşısındaki davranış durumlarını ve toplum içerisindeki bireylerin birbirlerine bakış açılarını yansıtmaları ile kültürel aktarımın önemli araçlarından birisi konumundadır. Dolayısıyla THM’de sözlü ifadenin en belirgin örnekleri olan türküler, yakıldıkları döneme ait günlük yaşamı ve sosyal ilişkileri aktaran önemli kültür ürünlerindendir.

Bu kültür ürünleri, İslamiyet sonrası Türk toplumlarında ortaya çıkan erkek egemen yapı neticesinde değişimler göstermiştir. Bu değişim içerisinde ise kadının birey olarak ve toplumun bir parçası olarak konumu farklılaşmış, bu farklılaşma içerisinde bu konuma ilişkin bilgilerin aktarımları kısıtlı hale gelmiştir. Neredeyse Cumhuriyet dönemine kadar okuma-yazma becerisine sahip olmayan kadın figürü, sadece erkek gözünden dar bir bakış açısı ile ifade edilmiş, duygu ve düşünceleri oldukça dolaylı olarak aktarılmıştır.

Toplum içerisindeki bu var olan durumunun müzik yolu ile aktarımında Türküler, toplum ile o toplumun bireye ve yine bireyin çevresine karşı olan duygu ve düşünceleri hakkında bilgiler içeren en önemli sözlü kaynaklardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Toplumun ya da genel olarak erkeklerin kadına bakış açısını aktarırken kullanılan türküler, kadının toplumdaki yeri hakkında da bilgiler içermektedir.

Yakın geçmişe kadar eğitimde ikinci planda olmaları, toplum içinde söz hakkına sahip olamamaları nedeniyle kadınlar, kendilerini ifade etme aracı olarak türkülerini kullanmış bu nedenle de kadınlar için türküler büyük bir öneme sahip olmuştur. Kadınlar Okuma-yazma bilme de acılarını, sevinçlerini, sevdalarını kısaca duygu ve düşüncelerini aktarabilmek için türkülerini önemli bir araç haline getirmişlerdir. Kadınlar tarafından yakılan sözlere sahip türküler “kadın ağzı” olarak

ifade edilmektedir. Kadın ağzı türkülerde, kadınların duyguları ve isteklerinin yanı sıra toplumun ve kadının, yine kendisine yani kadına verdikleri roller de yer alabilmektedir.

Bu çalışmada da İç Anadolu bölgesindeki önemli yörelerden biri olan Yozgat yöresine ait kadın ağzı türkülerde, toplumun kadına verdiği rolleri ve kadının toplumda kendisini gördüğü rolleri türkülere nasıl yansıttığı ayrıca aynı yöreye ait kadın ağzı türkülerinin müzikal özelliklerinin neler olduğu incelenmiştir.

1.1. Problem Durumu

Türk halk müziğine ait türküler, geçmişten günümüze sözlü kültür aktarımının önemli araçlarından biridir. Türküler aynı zamanda ait oldukları toplulukların ve yörelerin yaşam biçimleri, değerleri, çevreye ve diğer bireylere bakış açıları gibi konularda da bilgi verebilmektedir.

Türkülerin bir diğer özelliği de sözlerini söyleyenlerin duygu ve düşüncelerini yansıtmalarıdır. Türkünün sözlerini yakan kişinin kadın ya da erkek olması da aktarılan duygunun ya da düşüncenin daha açık şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Kadınlar tarafından yakılan ve “kadın ağzı” olarak ifade edilen türküler de kadınların duygularının ve düşüncelerinin yanı sıra toplumdaki yerlerinin belirlenmesinde de kullanılabilmektedir.

Bu belirlemenin yapılabilmesi için ise kadının genel olarak toplum içerisinde yaşamış olduğu sıkıntılara değinmek gerekmektedir. Bu bağlamda, kadının toplum içerisindeki yeri ve yaşadığı genel sorunlar içerisinde cinsiyet eşitliği özellikle kadınlar tarafından sıkça vurgulanmaktadır. Günümüzde kadına şiddet olaylarının oldukça yoğun yaşandığı, basındaki haberlerin sayısından da görülebilmektedir. Erkek egemen topluluklarda daha belirgin şekilde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri, sadece erkekler değil topluluktaki kadınlar tarafından da sahiplenilebilmektedir. Bu cinsiyet rollerinin türküler içerisindeki varlığı ise Çelik (Çelik, 2020, s. 24-146) tarafından araştırılmış ve kadının “anne”, “evlat”, “eş, evli kadın”, “dul kadın”, “sevgili”, “gelin”, “kız kardeş”, “kuzen”, “elti”, “yenge”, “kaynana”, “nene”, “hala” ve “görümce” rollerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Çelik’in belirlediği bu rollerden

yola çıkılarak bu araştırmada da “sevgili/yar”, “gelin/gelin kız”, “anne”, “genç kız”, “kız evlat”, “kaynana”, “eş/evli kadın”, “kız kardeş/bacı”, “dul kadın”, “kuma”, “nişanlı”, “baldız”, ve “görümce” rolleri kullanılmıştır.

Bu doğrultuda çalışmanın problem cümlesi şu şekilde oluşturulmuştur: Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde kadına verilen roller ve bu türkülerdeki müzikal özellikler nelerdir?

1.2. Alt Problemler

Yozgat türküleri içerisinde yer alan kadın ağzı türküler incelendiğinde kadının rolleri ve kadın ağzı türkülerinin müzikal özellikleri şeklinde 14 alt problem olarak aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

1. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “sevgili/yar” rolü nasıl işlenmiştir?
2. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “gelin/gelin kız” rolü nasıl işlenmiştir?
3. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “anne” rolü nasıl işlenmiştir?
4. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “genç kız” rolü nasıl işlenmiştir?
5. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “kız evlat” rolü nasıl işlenmiştir?
6. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “kaynana” rolü nasıl işlenmiştir?
7. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “eş/evli kadın” rolü nasıl işlenmiştir?
8. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “kız kardeş/bacı” rolü nasıl işlenmiştir?
9. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “dul kadın” rolü nasıl işlenmiştir?
10. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “kuma” rolü nasıl işlenmiştir?
11. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “nişanlı” rolü nasıl işlenmiştir?
12. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “baldız” rolü nasıl işlenmiştir?
13. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “görümce” rolü nasıl işlenmiştir?
14. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerindeki müzikal özellikler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Yozgat yöresi kadın ağzı türküleri incelenerek toplumun kadına yüklediği rolleri ve kadının toplumda kendisine uygun gördüğü rollerin belirlemek, ayrıca bu türkülerin müzikal özelliklerinin nasıl olduğunu ortaya çıkarmaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Yozgat ili, coğrafi konum olarak İç Anadolu bölgesinin pek çok iline komşu olduğundan, bölge kültürünün önemli merkezlerinden biridir. Yörenin sahip olduğu çok sayıda türkünün içerisinde, kadın ağzı türküler de önemli bir yere sahiptir. Kadının dile getirdiği bu türküler aynı zamanda toplumun kadına bakışına ve kadına yüklediği rollere ilişkin verileri de içermektedir.

Kadının toplumsal yapıda ve eril algıda arka planda olma durumunun önüne geçilmesinde kadının rollerine ait görevlerde yapabileceği değişimin de etkili olacağı düşünülmektedir. Böylelikle kadın, toplumdaki algıları değiştirebilen ve bunu gelecek nesillere aktarabilen bir birey olarak varlık gösterecektir. Toplumu oluşturan bireylerin yetiştirilmesinde dolayısıyla toplumun şekillendirilmesinde kadının etkisi göz önünde bulundurulduğunda sağlıklı toplumların oluşturulmasında kadının toplumsal rollerine ait görevlerinin neler olduğu da önem kazanmaktadır.

Kadına toplum tarafından verilen roller ile kadının toplumda kendisini gördüğü roller incelenerek farkındalık yaratılması ve bugünün toplumsal cinsiyet rollerine ışık tutabilecek olması çalışmayı önemli kılmaktadır. Aynı zamanda kadın ağzı türkülerinin müzikal açıdan incelenerek çeşitliliğinin ortaya konması çalışmayı bir diğer açıdan önemli kılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Yozgat yöresi kadın ağzı türküleri ile sınırlıdır. Araştırmada incelenen kadın rolleri “sevgili/yar”, “gelin/gelin kız”, “anne”, “genç kız”, “kız evlat”, “kaynana”, “eş/evli kadın”, “kız kardeş/bacı”, “dul kadın”, “kuma”, “nişanlı”, “baldız”

ve “görümce” rolleri olmak üzere 13 tane ile sınırlıdır. Müzikal özellikler ise türkülerin form yapısı, makamsal dizileri ve ritmik unsurları başlıkları altında sınırlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yozgat İlinin Tarihi ve Müzik Kültürü

Yozgat ilinin yer aldığı bölge, Bozok Yaylası olarak adlandırılmaktadır ve Kızılırmak yayı içinde kalır. Bu alan, Doğuda Akdağlarına, Kuzeydoğuda Deveci dağına, Güneybatıda Kırşehir’e doğru uzanır (İleri Gazetesi, 2011). Anadolu topraklarında güney-kuzey ve doğu-batı kavşağında yer alan Bozok bölgesi çeşitli uygarlıkların yaşam alanı olmuş ve derin bir tarihi geçmişe sahiptir.

Yozgat il sınırı içerisinde yer alan Alishar Höyüğü’nde bulunan eserlerin 5 bin yıl öncesine tarihlenmesi, Yozgat’ın tarihi geçmişi açısından Anadolu’nun en eski yerleşim merkezlerinden biri olduğunu göstermektedir. M.Ö. 2000–1500 yılları arasında bu bölgede Hititlerin varlık gösterdiği bilinmektedir. Hititlerin başkenti olan Hattuşaş da Yozgat sınırları içerisinde yer almaktadır. M.Ö. 1200 ve M.Ö. 85 yılları arasında sırasıyla Friglerin, Kimmerlerin, Lidyalıların, Perslerin, Makedonyalıların hakimiyetinde olan Yozgat, birkaç kez daha el değiştirmiş, bu tarihten sonra da Roma İmparatorluğu’na dahil olmuştur. Roma İmparatorluğunun doğu ve batı olarak ayrılmasından sonra Yozgat, tüm Anadolu topraklarıyla birlikte Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun hakimiyeti altına girmiştir (Yozgat İl Yıllığı, 1998, s.53).

Anadolu toprakları XI. yüzyıla kadar çoğunlukla Bizans İmparatorluğu’nun elinde kalmıştır. 1071 Malazgirt Meydan Muharebesinin kazanılmasıyla birlikte Anadolu’ya yerleşen Türkler, İç Anadolu bölgesinde de hakimiyet kurmuşlardır (Mavili, 2012, s.3). Yozgat ilinin yer aldığı bölge, Oğuzların Bozok koluna mensup Türkmenlerin yerleşmesiyle birlikte, Bozok ismiyle anılmıştır. Bozok bölgesi tarih açısından eski sayılan oğuz illerinden biri olmuş, zamanla bölgeyi değil, orada yaşayan halkı ifade etmiştir (Abdullazade, 2016, s.204).

Bozok kelimesinin kökeninin de Oğuzlardan geldiği söylenmektedir. Türk mitolojisine göre, “dünyaya yayılan Oğuzlar 24 boydan var olan Oğuzlardır. 12 Oğuz töreni Bozoklardan, 12 boy Üçoklardan kaynaklanıyor. Oğuz Han’ının gökyüzü

tanrıçası ile izdivacından Gün, Ay ve Yıldız isimli 3 oğlu olur. Oğuz Han gökten kendisine gönderilenleri erkek çocuklarının arasında dağıtır. Altın kemani üçe bölüp gökyüzü kızından olan üç oğluna verir ve onları “Bozok” olarak adlandırır. Üç Ok’u ise yer kızından olan üç oğluna verip onları da “Üç ok” olarak adlandırır. İlk üç oğul ötekilerden büyük idiler, “bozoğul”, “bozoğlan” ise eski Türkçe’de büyük oğul anlamında kullanılmıştır” (Abdullazade, 2016, s.205).

Yozgat Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’nün İlimiz Coğrafyası başlıklı internet sayfasında Yozgat ilinin, 5000 yıllık bir yerleşim yeri olmasının ötesinde 1071 Malazgirt Zaferi’nin hemen ardından Türklerin yerleşmeye başladığı ilk bölgelerden biri olduğu belirtilmektedir (Yozgat Valiliği, 2018a). Aynı sayfada verilen bilgilere göre Türk topluluklarının Anadolu’ya gelmesi ile birlikte 1077 yılında fethedilen Yozgat, ilk olarak Anadolu Selçuklu Türk Devleti’ne bağlanmıştır. 1398 yılında Osmanlı Devleti’ne katılana kadar farklı beyliklerce yönetilmiştir. 1400’lü yılların başında Timur Han tarafından ele geçirilse de kısa süre sonra Osmanlı Devleti’nin ve ardından da Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bir İç Anadolu şehri olarak kalmıştır.

Yozgat’ın şehir olarak kuruluşu çok eski sayılmasa da ilk temelleri XII. Yüzyılda 1110’da Ömer Cebbar Ağa tarafından atılmıştır. Kasaba olması 1150, şehir olarak Yozgat’ın kuruluşu XVIII. Yüzyılın ortalarına rastlamaktadır (Koç, 1963, s.15). Yozgat, Cumhuriyet dönemine kadar, Çapanoğullarının varlık gösterdiği dönemde, Bozok sancak ve vilayetinin merkezi olmuştur. 1927 yılında ise Bozok ismi kaldırılarak, merkez kasabasının adı olan Yozgat, vilayete verilerek, Yozgat adı konmuştur (Yozgat İl Yıllığı, 1998, s.53).

Yozgat Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’nün Genel Bilgiler başlıklı internet sayfasında Türkiye’nin alan olarak en büyük 15. ili olan Yozgat, Sivas, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir, Çorum, Amasya ve Tokat illeri ile komşudur ve oldukça geniş bir bölgeye yayıldığı bilgisi yer almaktadır (Yozgat Valiliği, 2018b). Özellikle Kızılırmak havzasında yer alan Kayseri, Nevşehir, Kırşehir ve Çorum illeri ile oldukça benzer iklim ve toprak özelliklerine sahiptir.

Anadolu'nun merkezinde yer alması, derin bir tarihi geçmişe sahip olması ve birçok uygarlığın bu bölgede yaşamış olması tarih, kültür, sanat ve edebiyat bakımından Yozgat'ı oldukça zengin bir yapıya kavuşturmuştur. Bu zenginliğin müzik kültürüne de yansımış olması, müzik kültürümüz açısından Yozgat'ı önemli merkezlerden biri haline getirmiştir.

Anadolu'da müzik kültürü denildiğinde ilk akla gelen müzik türü ise, halkın duygularına tercüman olan, Türk Halk Müziği ve türküler olmuştur. Emnalar'a göre Türk halk müziği, halkın ya da halkın içinde yetişen sanatçıların yaşanan olaylar karşısında etkileniş ve duygulanımlarını ezgiyle anlatmasıdır. Doğal ve sosyal olayları, acı, sevgi, özlem ve gurbet gibi ortak duyguları, insanımızın mertlik ve kahramanlık gibi ulusal özelliğini, tarihî olayları konu alan büyük bir kültür hazinesidir (Emnalar, 1998, s.27).

Türk Halk Müziği ve türkü kültürü açısından önemli yörelerimizden biri de Yozgat olmuştur. Halk şiiri açısından köklü bir geleneğe sahip olan Yozgat'ta, 19. yüzyılın sonuna kadar halk ozanlarının köyleri dolaşarak diğer ozanlar ile atışmalar düzenlendiği de bilinmektedir (Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020). Kapusuzoğlu, badeli aşık, da denilen Hak âşıklarının beslendikleri kaynağın Erzurumlu Emrah, Tokatlı Nuri, Zileli Ceyhûnî Baba, Âşık Sümmânî Baba, Âşık Ruhsatî Baba olduğunu söylemektedir. Yozgatlı âşıklar, ismi geçen bu şahsiyetlerden deyişler söyleyerek geleneği yaşatmışlardır (Kapusuzoğlu, 2015, s.100). Bu âşıklardan biri de Yozgatlı Karacaoğlan'dır. Kapusuzoğlu'nun türkü denilince ilk akla gelen isim olarak bahsettiği Karacaoğlan XIX. asırda Mamalu oymakları arasında yaşayan Yozgatlı Karacaoğlan'dır. Halk tarafından "Veli" bir zat olarak görülen Yozgatlı Karacaoğlan, kendi ahvaline kendisi tercüman olmuştur (Kapusuzoğlu, 2015, s.208). Emeksiz, Karacaoğlan Yozgatlı mıdır yoksa Yozgatlı Karacaoğlan var mıdır konusunun tartışmalı olduğunu belirtmektedir. Ancak ilk defa M. Şakir Ülkütaşır'ın XIX. asırda yaşamış Karacaoğlan mahlaslı bir şairden bahsettiği ve İlhan Başgöz ile Yılmaz Göksoy tarafından da Yozgatlı Karacaoğlan konusu üzerinde ısrarla durulduğu açıklanmaktadır (Emeksiz, 2007, s.638).

Müzik kültürü bakımından zengin ve köklü bir geleneğe sahip olan Yozgat merkezde, Coşkunsoy ve diğerlerinin de ifade ettiği gibi, özgün bir tavır görülmekle birlikte, merkezden uzak köy ve kasabalarda diğer komşu illerden izler görülmektedir. Özellikle Nevşehir, Sivas, Tokat, Kırıkkale ve Kırşehir illerine komşu ilçe ve köylerde, bu illerin izlerine rastlanmaktadır (Coşkunsoy vd., 2012, s.5). Geçmişteki adı Bozok olan bu yörede, Bozlak, Avşar Ağzı, Zeybek, Misket, Bülbül, Karacoğlan'dan, Kerem'den, Sümmâni'den deyişler, Nâzî'den koşmalar dile getirilir. Durnalar, Dahdiri havaları, erkek ve kadın halayları, İmmahan, Gelin Halayı, Gelin Ağlatma, Gelin Bindirme, kına havaları, cirit ve güreş havaları, deyişler, semahlar, sinsin, kaval havaları, davul zuma havaları yaygın biçimde çalınır, söylenir, oynanır (Coşkunsoy vd., 2012, s.5). “Uzun hava bölgesinde yer alan Yozgat'ta bozlak türünde uzun havalar, Yahyalı Kerem, Misket, Bozlak, Garip, Kerem, Kalenderi, Yanık Kerem, Kandilli Kerem dizilerinde kırık hava ve deyişler de yaygındır. Küçük değerdeki notalarla yöre tavrına uygun hançere nağmeleri oldukça önemlidir. Genellikle inici bir seyir izleyen ezgilerin ritim yapısında 2- 3- 4 zamanlı ana usullerle bunların üçerli biçimleri yaygın olmakla birlikte, deyişlerde 7, zeybek ve karşılamalarda 9, Köroğlu havalarında ise 5 zamanlı örnekler de yer almaktadır (Coşkunsoy vd., 2012, s.5).

Türk Halk Müziğinin önemli isimlerinden Muzaffer Sarısözen, Anadolu'nun birçok bölgesinde yaptığı derleme çalışmalarını Yozgat'ta da yürütmüş ve Yozgat müzik kültürünün gün yüzüne çıkarılmasında, kayıt altına alınmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Şenel'in verdiği bilgilere göre Sarısözen'in de yer aldığı Ankara Devlet Konservatuvarının 1945 yılında yaptığı dokuzuncu derleme gezisinde Yozgat türküleri de derlenerek TRT repertuvarına kazandırılmıştır (Şenel, 2011, s.59). Muzaffer Sarısözen ve derleme ekibinin yapmış olduğu bu çalışmalar, Yozgat müziğinin kültürel mirası açısından önem arz etmektedir.

Yozgat yöresi müzik kültürü dendiğinde ilk akla gelen “Sürmeli” tavrı ve bu tavrın adını duyurmuş THM'nin önemli sanatçılarından biri olan Nida Tüfekçi'dir. Tüfekçi, sürmeli tavrını TRT'ye kazandırarak ülke çapında bir üne kavuşmuştur. 1929 yılında Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesinde dünyaya gelen Nida Tüfekçi bağlama çalmayı küçük yaşlarda babasından öğrenmiştir (Duygulu, 2019, s.614). Nida

Tüfekçi'nin, yöresine özgü çalma ve söyleme tekniğini ustaca kullanması, Ankara'da bulunduğu yıllarda, Ankara Radyosu Yurttan Sesler Topluluğu'nun kurucusu Muzaffer Sarısözen ile tanışmasına olanak sağlamıştır. Sarısözen'in teşvikiyle Ankara Radyosu 'Yurttan Sesler' programının canlı yayınlarına katılan Tüfekçi, kaynak sanatçı, (mahalli sanatçı) olarak yöresinin türkülerini Ankara Devlet Konservatuarı Folklor arşivi için de çalıp okumuştur (Şenel, 2018). Ankara Radyosu'nun açtığı sınavı kazanarak profesyonel müzik hayatına başlayan Tüfekçi, TRT'nin farklı kadrolarında idarecilik yapmış, Kültür Bakanlığı Yüksek Danışma Kurulu'nda görev almış ve öğretim üyeliği yapmıştır (Emnalar, 1998, s.869-870). Neriman Altında Tüfekçi ile birlikte Türk halk müziği dersleri vermiş özellikle de bağlama eğitimi vererek geleceğin sanatçılarını yetiştirmişlerdir. 1966 yılında TRT'nin açtığı sınavı kazanan Ali Ekber Çiçek, Binali Selman, Can Etili, Mehmet A. Özbek, Mustafa Hisarlı, Mükerrrem Kemertaş, Nevzat Eke, Orhan Gencebay, Ömer Şan, Soner Özbilen, Şahin Gültekin, Talip Özkan, Tuncer İnan, Turan Engin, Ülkü Beşgül, Ümit Tokcan, Yavuz Top, Arif Sağ, Raci Alkır gibi sanatçılar, Nida ve Neriman Tüfekçi'nin yetiştirdiği öğrencilerden bazılarıdır (Şenel, 2018; Şengül, 2010, s.7). Tüfekçi, verdiği eğitimlerle sürmeli tavrının birçok sanatçı tarafından öğrenilmesini sağlamış ayrıca yöresine ait türkülere kaynaklık etmiştir. Hem Yozgat müzik kültürüne hem de Türk halk müziğine önemli katkılarda bulunmuştur.

Yozgat müzik kültürü açısından önemli bir yer teşkil eden sürmelileri, yörenin en karakteristik ve en yaygın icra biçimini temsil etmesi sebebiyle detaylı incelenmesi gerektiği düşünülmüştür. Sürmeliler, söyleme ve çalma açısından kendine has bir karakter sergiler. Sökmen'in de ifade ettiği gibi bölgede yaşanan büyük aşkların, kara sevdaların sonucunda aşığın sevdiğine sözle, sazla ithaf ettiği, kızların ve erkeklerin birbirlerine sürmelim diye seslendiği ürünlerdir (Sökmen, 1996, s.3). Bu türkülere örnekleri İvgin ve diğerleri, Dersini Almış Da Ediyor Ezber, Sabahınan Esen Seher Yeli Mi, Yaz Gelirse Sarı Çiğdem Uyanır, Yozgat Pınarında Yudum Elimi, Kanatlı Kapının Demir Sürgüsü ve diğerleri Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün, Hastane Önünde İncir Ağacı, Yeşil Ayna, Asker Yolu Beklerim, Bir Çift Turna Gördüm, Eydim Kavak Dalını, Gam Gasavat Keder, Mihrican Mı Değdi vb. şeklinde belirtmektedir (İvgin vd., 2009, s.18-19).

Yozgat sürmelilerinin ağız ve tavır yönünden beşe ayrıldığı bilinmektedir. Zodik tavrı, Efüllüye Tavrı, İftariye tavrı, Pezik ağzı, Zeybek düzeni belli başlılarıdır. Sürmeli bu değişik ağızlarda söylenebilmektedir.

Zodik tavrı için Sökmen'in kaynak kişiden aktardığı bilgiye göre Zodik, Seydiyarlı Ali çavuşun bacısı Fadime Hatun'un takma adıdır. Güzel sesli, tef çalan, oyun oynamayı seven aynı zamanda hoş sohbet çok neşeli biri oluşundan Zodik (oynayan-zıplayan) adını almıştır (Sökmen, 1996, s.5). Kızlar tarafından nadiren okunan dörtlükler olduğunu belirten Sökmen, Oy...Oyy... ya da Vay... vayy... gibi sözlerle başlayan ve yumuşak bir gırtlakla söylenen tavra örnek olarak Yozgat seni delik delik delerim türküsünü göstermiştir.

Yozgat seni delik delik delerim
Galbur alır toprağını elerim
Eğer anam beni sana vermezse
Koyun olur ardın sıra melerim.

Türkünün erkek tarafından söylenen dörtlüğü de şu şekildedir:

Çamlığın yolları bükülür gider
Siyah saç ardına dökülür gider
Bir yiğitte sevdiğini almazsa
Mahşere denk beli bükülür gider (Sökmen, 1996, s.5).

Efüllüye tavrı (Habibe ağzı) Yozgat sürmelisi için Sökmen'in açıklaması, "Efüllüye Hanım da boylu boslu ve çok güzel sesli, dalgalı yürüyüşüyle aynı adla anılır. Tok sözlü, açık yürekli mert bir hatun; tef çalar." şeklinde anlatmıştır (Sökmen, 1996, s.5). Sökmen, bu tavra örnek olarak da Yaz Gelirse adlı türküyü kitabında örnek olarak göstermiştir.

Oy...oyy.. Yaz gelirse sarı çiğdem uyanır
Mor menevşe pembe güle dayanır
Meyve bile dallarına güvenir
Meyve dalı kadar hükmüm yoğumuş

Oy... oyy.. sarı çiğdem mor menevşe zamanı
Galdır dağlar başındaki dumanı
Gine geldi ayrılığın zamanı

Ya ben ağlamayım kimler ağlasın (Sökmen, 1996, s.5).

İftariye tavrı (Nida ağzı) için edindiğimiz bilgiye göre, İftariye Hatun Kemancı İsmail Ağa'nın annesi Havva hanımın anneannesidir. Tüfekçi'nin kendi tavrını eklemesiyle oluşman bu tavrı, Yozgat yöresinin en popüler türküsü olan Sabahınan Esen Seher Yelimi adlı türküde kendini göstermiştir (Sökmen, 1996, s.6).

Of... Off... Sabahınan esen seher yeli mi
Benim gönlüm divane mi deli mi
Durup durup yar göğsünü geçirir
Yoksa bugün ayrılığın günü mü
Amman aman sürmelim aman

Of.. Off...Gel yar senin ile kavl edelim
Kavilden karardan dönmemesine
İkimiz bir dala yuva yapalım
Başka daldan dala konmamasına
Amman aman sürmelim aman (Sökmen, 1996, s.6).

Pezik tavrı sürmeli çeşidi için Sökmen, “Tefçi Sabri Ağanın annesi Tilkinin Emine ve Mahmut lakaplı ağanın ağzı ile okunan sürmeli çeşididir” açıklamasını yapmış ve Dersini almışta ediyor ezber türküsünü bu tavra örnek göstermiştir.

Dersini almışta ediyor ezber
Sürmeli gözlerin sürmeyi neyler
Bu dert beni iflah etmez del'eyler
Benim dert çekmeye dermanım mı var aman
Ben yarelendim aman

Kaşın çeymenlenmiş kirpik üstüne
Havada buludun ağdığı gibi
Çiğ düşmüşte gül sineler ıslanmış
Yağmurun güllere yağdığı gibi aman
Ben yarelendim aman (Sökmen, 1996, s.6).

Zeybek düzeni sürmeli çeşidi için Sökmenin'in ifadelerine göre dik seslerde çalınıp okunmaktadır ve sazların girişte 9/8'lik ölçüyle başlamasından kaynaklı sürmelilerin bu çeşitlerinde oyun oynanabilmektedir. Bu tavra örnek olarak aşağıdaki türkü gösterilmiştir.

Yozgat pınarında yudum elimi
 Kime arzedeyim halimi
 Gurbete yolladın nazlı yârimi
 Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
 (Ben yandım aman) (Sökmen, 1996, s.7).

Sürmeli tavrı için Emnalar'ın açıklaması ise, “okuyucuların hançereleri ile çıkardığı seslerin bağlamaya yansımalarıdır, bu da bağlamada ancak trillerle mümkündür” şeklindedir (Emnalar, 1998, s.588).

Sürmeli tavrının icrasında büyük sürelerde tarama ve trillerle oluşturulan nota yazım şekli ise Emnalar'ın kitabında şu şekilde gösterilmiştir (Emnalar, 1998, s.588):

Yozgat ili halay bölgesinde yer almasından kaynaklı halayları yönünden de oldukça zengin bir yöredir. Coşkunsoy ve diğerleri bu halayların çoğunlukla bağlama, tef, davul, zurna eşliğinde oynana halaylar olduğunu, kadın, erkek, sözlü, sözsüz şeklinde gruplanabildiğini belirtmiştir. Bu halayların iki bölümlü olanlarında adlandırmaların “ağıtlama ve hotlatması-hatlatması”, “yanlama ve yeldirmesi”, “kol oyunu ve yeldirmesi” gibi şekillerde olabildiğini belirtmektedir. Ayrıca “halay bölgesinde olmasına karşın, kaşık oyunları, çiftetelli gibi oyunları ile de tanınmaktadır” açıklamasını yapmıştır (Coşkunsoy vd., 2012, s.6).

Yöre müziğinin icrasında kullanılan çalgıların da oldukça zengin çeşitliliğe sahip olduğu bilinmektedir. Bu çalgıları Coşkunsoy ve diğerleri, bağlama, divan, cura, tambura, ağaçtan yapılan kemane, zurna, çeşitli boylarda dilli ve dilsiz kavallar, davul, tef, kaşık, zil, nay düdük ya da ada düdüğü şeklinde sıralamaktadır (Coşkunsoy vd., 2012, s.6).

Geçmişten gelen ozanlık geleneği ve Yozgat merkez bölgesinde görülen sürmeli tavrı ayrıca komşu illerle olan etkileşimle ortaya çıkan türküler, Yozgat yöresini müzikal açıdan zengin bir yapıya kavuşturmuştur.

2.2. Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Kadın

İnsanlık tarihinin ve kültürünün şekillenmesinde kadın ve erkeğin ortak eylemlerinin etkili olduğu açıktır. Ancak bu süreçte kadının, paydaş olarak tarih ve kültürün şekillenmesinde yerinin neresi olduğu ve ne derece etki ettiği de önemli bir soru olmuştur. Tarih içinde kadın aktivitelerini doğrudan tespit etmek oldukça zor olsa da dolaylı yollar kullanılarak kadın görünür hale getirilmiştir.

Kadın ilk çağlardan beri, insanı var etme özelliğinden kaynaklı, kimi zaman kutsanmış ve bereketin simgesi sayılmış; kimi zaman güzelliği ya da güçlü yönleriyle ön planda olmuş; kimi zaman da suçlanmış ve ötekileştirilmiştir (Çaycı, 2014, s.8). Bu durum zamana ve kültürlere göre farklılık arz etse de toplumda kadının yeri erkeğe göre hep ikinci planda kalmıştır. “Çoğunlukla kadın, ilk çağlardan günümüze kadar hep ezilen, ayrımcılığa uğrayan taraf olmuş ve bu gerçeklik doğu-batı, uygar-geri kalmış fark etmeksizin toplumların ortak sorunu olmuştur. Bu durum yeni bir şey olmayıp, ekonomik düzenlerden hatta dinlerden de öncesine dayanmaktadır” (Çaycı, 2014, s.8).

Tarih öncesi çağlarda insanların avcı-toplayıcı olarak yaşadığı, kadın ve erkek rollerinin benzer olduğu düşünülmektedir. Kayhan’ın ifadesine göre kadınlar bu dönemde daha çok toplayıcılıkla uğraşmış ayrıca erkeklerle birlikte ava da gitmişlerdir (Kayhan, 1999, s.12). Topluluğun faaliyetlerine, diğer tüm üyeler gibi, eşit oranda katılan kadınlar, avlanma, besin toplama, yırtıcı hayvanlara karşı savunma eylemlerine de katılmıştır (Karaca, 2015). Kadının doğurma özelliği ve insan yavrusunun diğer cinslere nazaran daha uzun süre bakıma ihtiyaç duyması kadın ve erkek arasındaki işbölümünü ortaya çıkarmıştır. “Avcılık, hızlı hareket edebilme yeteneği gerektirdiğinden, çocukları taşımak durumunda olan kadınların, çocuk bakımına verilen önemin artması ile avcılıktan vazgeçtikleri – ya da daha az avlandıkları- tahmin edilmektedir (Tekin, 2001, s.134). Kadın, üretkenliğinin yanı sıra doğurganlığı sayesinde, ilkçağlarda birey olarak değerini yükseltmiş ve toplum tarafından önemsenmiştir. Bu dönemde tarımı icat eden kadın, insanların beslenme ekonomisine daha fazla katkıda bulunmasından kaynaklı erkekten daha üstün tutulmuştur denebilir (Tekin, 2001, s.137).

İnsanın ölüm karşısındaki çaresizliği ve bu yok oluşa anlam verememesi, buna karşın insan yavrusunun kadın tarafından meydana getiriliyor olması bu dönemde kadını bilinmeyenin tanrıçası ve kutsal bir varlık olarak görülmesine neden olmuştur. Çeşitli bölgelerde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda ulaşılan farklı Venüs buluntuları, kadının Tanrıça olarak ifadesine örnek teşkil etmektedir (Demirdağ, 2017, s.7).

Tarih ilerledikçe ve insanlık geliştikçe, “Tanrıça” olarak görülen kadın ikinci plana gerilemiştir. Toplumların yapısı ataerkil olarak şekillenmeye başlamıştır. Yakın tarihe kadar en gelişmiş toplumlarda bile ikinci sınıf vatandaş olarak görülen kadınların, günümüzde halen sınıf savaşı verdiği açıktır.

İslamiyet öncesi Türk toplumlarında kadın ve erkeğin eşit statüde olduğu, kadının evin idaresini üstlendiği ve kadına fiziksel şiddetin görülmediği ifade edilmektedir. İslamiyet sonrasında ise Arap ve İran kültürlerinin de etkisi ile özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk kadını geri plana itilmiştir (Bingöl, 2014, s.111). Eş seçme şansı olmayan kadının, kocasının birçok eşinden biri olması da aynı zamanda kadının sadece üreme aracı olarak görüldüğünü göstermektedir (Doğramacı, 1993, s.17; Altındal, 2004, s.34). Kızların okullarda eğitim alabilmesi ilk kez 1800’lerin sonlarında mümkün olmuştur. Kadınlar ancak Meşrutiyet (1908) sonrasında çeşitli mesleklerde yer bulmaya başlamışlardır (Nirun, 1994, s.320) Günümüz kadınının mevcut konumu ise Cumhuriyet’e ve Mustafa Kemal Atatürk’ün başlattığı reformlara dayanmaktadır. Özellikle kadın erkek eşitliği vurgusu, 1926 yılında Türk Medeni Kanunu ile yasal zemine oturtulmuştur. Ancak kadına verilen haklar, toplumun hazmetmesi için uygun bir geçmiş ve hazırlık süreci olmadan yapıldığından ilk dönemde sadece zengin ve eğitimli bir üst sınıfta kabul görmüştür (Kandiyoti, 1997, s.72). Türk kadını toplumdaki eşitlik statüsünü yasal olarak elde etmiş olsa da (Bingöl, 2014, s.112) toplumdaki konumu için mücadelesine halen devam etmektedir.

2.3. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Roller

Cinsiyet; kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerine işaret ederken, toplumsal cinsiyet toplumun sosyal yaşamında görülen çeşitli özellikleri, kadına ve erkeğe atfedilen davranış kalıplarını gösterir (Dökmen, 2015, s.18). Toplumsal cinsiyet (gender) ifadesinin sahibi Oakley (1972) için ‘cinsiyet’ (sex), insan biyolojisi açısından kadın ve erkek farkını gösterirken ‘toplumsal cinsiyet’ ise erkek ve kadının toplumdaki adaletsiz görev dağılımını ifade eder (akt. Marshall, 1999, s.98). Bu doğrultuda cinsiyet doğuştan getirdiğimiz değiştirilemez (tıp alanında yaşanan gelişmelerle birlikte kişisel tercihler göz ardı edilirse) biyolojik ve evrensel bir durumken, sosyo-kültürel temelli olan toplumsal cinsiyet kültüre göre yorumlanabilen ve değişkendir.

Bhasin’e (2003, s.2-3) göre bu iki kavram arasındaki temel farklılıklar şöyledir;

Cinsiyet

Doğal bir yapıdadır.

Biyolojik temele dayanır.

Zaman, mekan ve kültürden bağımsızdır.

Doğuştan gelir.

Toplumsal Cinsiyet

Toplumun kültürel normlarına bağlıdır, sonradan ortaya çıkmıştır.

Erkek ve kadına yüklenen özellikleri, davranış kalıplarını ve rolleri gösterir.

Zaman, mekan ve kültüre bağlıdır.

Değişkendir.

Bireyin sahip olduğu biyolojik özelliği cinsiyet, toplumun bireylerin cinsiyetine göre bireylere yüklediği sorumlulukları ve rolleri ise toplumsal cinsiyet olarak belirtebiliriz. Ostergaard’ın (1992) bu doğrultudaki görüşü de cinsiyetin genetik, toplumsal cinsiyetin ise biyolojiden bağımsız şekilde kültür, din ya da siyasi yapılarca desteklenen çeşitli toplumsal normların yapılandığı görev paylaşımı olduğu yönündedir (akt. Özçatal, 2011, s.24).

Rol kavramı, sosyolojik bir konumu ve toplumun bu konumdan beklentisini ifade eder (Marshall, 1999, s.624). Toplumsal cinsiyet, bireylerin cinsiyetlerine göre toplumun bireylerden beklediği davranışlardır. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun bireylere atfettiği davranışların ve beklentilerin yerine getirilmesiyle gerçekleşmektedir. Söz konusu roller, bireylerin biyolojik cinsiyetine bağlı olarak toplum tarafından kadına ya da erkeğe uygun görülen niteliklerdir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin izleri, edebiyattan atasözlerine, davranış kalıplarından müziğe kadar bir topluma ait pek çok alanda görülebilmektedir (Yılmaz ve Özkan, 2018 s.450-455; Genç, 2018, s.21-31).

Genel olarak literatürde de verildiği üzere kadın toplumsal cinsiyet içerisinde biyolojik bir varlık olarak yer almaktan çok topluma yapmış olduğu kişisel katkılar ile ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet içerisinde ise eşitlik olması beklenirken, toplumun genel yapısının getirmiş olduğu eşitsizlik unsurunun sonucunda kadının varlığının az olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet içerisinde toplum tarafından kadına atfedilen roller düşünüldüğünde ise kadınların kamusal alanda varlığının artması ile mevcut durumun değişime başladığı söylenebilir.

Bingöl'e göre tarihsel süreçte Türk kadını, genel olarak İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Cumhuriyet Türkiye'si olmak üzere 3 dönemde incelenmektedir. İslamiyet öncesi Türk toplumlarında kadının erkekle eşit statüde olduğu, evin idaresini üstlendiği ve kadına fiziksel şiddetin görülmediği ifade edilmektedir. İslamiyet sonrasında, Arap ve İran geleneklerinin etkileri ile birlikte özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk kadınının toplumsal yaşantısı oldukça zor bir hale gelmiştir (Bingöl, 2014, s.111). Eş seçme şansı olmadığı gibi kocasının birçok eşinden biri olması da sadece üreme aracı olduğunu gösteren önemli toplumsal cinsiyet göstergelerindendir (Doğramacı, 1993, s.17; Altındal, 2004, s.34). Kızlar için açılan okullara ilk kez 1800'lerin sonlarında rastlanmaktadır. Çeşitli mesleklerde kadınlara yer verilmesi ise Meşrutiyet (1908) sonrasında görülmektedir. (Nirun, 1994, s.320) Günümüz kadınının mevcut konumu ise Cumhuriyet'e ve Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı reformlara dayanmaktadır. Özellikle kadın erkek eşitliği vurgusu, 1926 yılında Türk Medeni Kanunu ile yasal zemine oturtulmuştur. Ancak kadın verilen

haklar, toplumun hazmetmesi için uygun bir geçmiş ve hazırlık süreci olmadan yapıldığından ilk dönemde sadece zengin ve eğitimli bir üst sınıfta kabul görmüştür (Kandiyoti, 1997, s.72). Türk kadını toplumdaki eşitlik statüsünü yasal olarak elde etmiş olsa da (Bingöl, 2014, s.112) toplumdaki konumu için mücadelesine halen devam etmektedir.

2.4. Türkülerde Kadın

Hayatın her safhasında kendine yer bulan ve içinde olduğu toplumu her yönüyle gözler önüne seren türkülerin özellikleri birçok araştırmacı tarafından farklı tanımlamalarla ortaya konmuştur. Ali Yıkıcı'nın yapmış olduğu açıklamaya göre türküler, doğumdan ölüme kadar bireysel ya da toplumsal bütün olayları bünyesinde barındıran ve bu olaylar karşısında insanların duygularını açıkça dile getirdiği ürünlerdir. Acı, sevinç, heyecan ve coşku gibi insana has her türlü duygunun yansıtıldığı türkülerin kaynağını ise Yakıcı, ozanlar, türkü yakıcılar ve kişiler olarak belirtmiştir (Yakıcı, 2007, s.44).

Türkülerin kadınlar ve erkekler tarafından dile getirildiği bilinmekle birlikte Deveci, “gelenek çerçevesinde sözlü kültürün taşıyıcılığını yapan da türkülerini yakan dillendiren ve taşıyanlar da çoğunlukla kadınlardır. Türküler kadın ya da erkek söylemli olsun kadın taşıyıcılığına ihtiyaç duyar ve ağırlıklı olarak kadın duygu ve düşüncelerini içerirler” diye açıklamıştır (Deveci, 2016, s.155). Kadınların hem türkü yakıcı kimliği hem türkülerde konu edilmesi hem de aktarıcı özelliğinden kaynaklı türkülerdeki yeri oldukça önemlidir.

Kadınların müzisyenlik geçmişinin oldukça eskiye dayandığı ve bu konuda yaratıcı gücünün önemsendiği de bilinmektedir. İnan'ın Çin kaynaklarından edindiğini vurguladığı bilgilere göre ilk müzisyen kadınlara şaman törenlerinde rastlanmaktadır. Kadın şamanlar devletin dini törenlerinde ellerinde dümbeleklerle faaliyet göstermektedir (Aktaran, Kaya, 1999, s.36).

Anadolu kadını da geçmişten gelen müzikal yönünü ve yaratıcı gücünü her zaman ve her yerde kullanarak gelenekselleşmesini sağlamıştır. Toplumun üyesi olan ve toplum hayatının her anına her durumuna damgasını vuran kadın hemen hemen her

konuda türkü yakıcıdır. Kuzlu'nun da ifade ettiği gibi duygu ve düşünce kaynağı bakımından kadının hislerini yansıtan kadın ağzı türkülerde kadınlar, kendi iç dünyalarını olduğu gibi türkülere aktarmışlardır (Kuzlu, 1999, s.9). Kaya'ya göre türkü yakıcı kimliği ile kadın, söylediği ninnilerde hayattan beklentilerini anlatırken aynı zamanda çocuğunu yönlendirerek hayata hazırlayan yaratıcı ve bilge bir kişilik sergilemektedir. Sevdasını dile getiren kadın aynı zamanda sosyal sorunları da irdelemektedir. Kadın, söz söylemedeki ustalığını ve durum tahlili konusundaki becerisini toplumun ağlayıcısı olarak ağıtlarda ortaya koymaktadır. Türkü yakıcı kimliği ile kadın, sosyal çevresine dair gözlemlerini, duygularını ustaca harmanlayarak anlatırken duru bir Türkçe ile anlaşılır bir biçimde gerçekçi ve olduğu gibi anlatarak türkülerin günümüze kadar etkinliğini sürdürmesinde büyük rol oynamıştır (Kaya, 1999, s.33). İstanbullu'nun da belirttiği gibi toplum içinde söz söyleme yetkisi kısıtlanan kadın; sesini duyurmak, acısını, sevincini, özlemini ve umutlarını dile getirmek için türkülerini kullanmıştır. Kadınları etkileyen en önemli konuları özellikle türkülerinde konu etmiş, sosyal çevresine karşı eleştirilerini türkülerinde dile getirmiştir. Türküler kadın için bir özgürlük alanı ve sırlarını barındıran iletişim aracı olarak hayatının vazgeçilmez bir parçası olmuştur (İstanbullu, 2014, s.11).

Bunun yanı sıra Kaya, kadının aşıklık geleneği içinde de yer alarak aşık tarzı türküler ürettiğini, 19. yy'dan günümüze kadar birçok kadın aşığın, türkülerin yaygınlık kazanmasında büyük rol oynadığını belirtmiştir (Kaya, 1999, s.35).

Kadının türkü yakıcı kimliği ile dile getirdiği türkülerde hangi rol ya da rolleri oynadığı ve kadın ağzı türkülerde konu edilen diğer kadınlar çalışmanın bulgular bölümünü içeren Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde ayrıntılı bir şekilde ele alınacağı için bu bölümde tekrar detaylı şekilde verilmemiştir.

Kadın ağzı türkülerin haricinde erkek söylemli türkülerin büyük bir çoğunluğuna konu olması bakımından kadın, türkülerin dile getirilmesinde büyük rol oynamıştır. "Bu bağlamda erkek söylemli türkülerin büyük bir çoğunluğu da, sevgili, eş, anne konumundaki kadına yönelik duyguların aktarıldığı, özlem, aşk, sevgi ya da ayrılıkların acısının işlendiği türkülerdir" (Deveci, 2016, s.155). Kadın, gerek kadın ağzı gerek erkek ağzı türkülerde varlığına ihtiyaç duyulan, dertleşilen ve zor

zamanlarda manevi desteği dilenen anne, kız kardeş olarak da türkölere yansımıştır (İstanbulu, 2014, s.21). Mirzaoğlu, lirik türkölür içinde en çok aşk/ sevdâ türkölürü olduğunu belirtmiş bu tarz türkölür, kadın/erkek ilişkileri üzerine yakılmış veya söylenmiş türkölürdür diye belirtmiştir (Mirzaoğlu, 2010, s.127). Erkek ağzı aşk/sevdâ türkölürünün büyük bir çoğunluğuna konu olmuş olan kadın, “endamından güzelliğine, kıyafetinden saçına, dilinden huyuna kadar tüm özellikleriyle türkölürde anlatılmıştır. Bu anlatım yalnızca tasvirden ibaret kalmamış, kadına karşı beslenen duygularla benzetmelere, betimlemelere, hayallerin aktarımına da dönüşmüştür” (İstanbulu, 2014, s.11).

Mirzaoğlu’nun yapmış olduğu çalışmada da türkölere konu olan kadınlar anlatılmıştır. Bunlardan biri olan sevgili kadın tipi, erkeğe aşk duygusunun yanında ayrılık acısını da yaşatan kadınlardır. Bu kadınlar yüz güzelliği, endamı, giyimi, nazlı, edalı tavırları ile karşı konulamaz gelinler, geç kızlar, sevgililer olarak anlatılmaktadır. Türkü kahramanının bir görüşte aşık olduğu, hayranlık duyduğu bu kadınlar bazen de ulaşılmaz güzellerdir. Türkölürde sadakatsiz olarak anlatılan kadınlar ise bazen eş bazen de sevgili konumunda olan kadınlardır. Eşine/sevdiğine sadık kalmadığı kimi zaman açıkça anlatılırken kimi zaman da mecazlar ve metaforlar yoluyla anlatılmıştır. Kadınların anlatıldığı türkölürin büyük bir kısmında kadının güzelliği, aşkı, vefasızlığı anlatılırken, gönöl eğlendirici yönüyle de karşımıza çıkar. Bu türkölere konu olan kadın güzelliği ev çekiciliğiyle hayran olunan ancak gönöl bağlanmayacak kadar da güvenilmez olarak anlatılmıştır. Erkeğe göre bu kadınlar gönöl eğlendirilecek kadınlar olarak türkölere konu olmuşlardır (Mirzaoğlu, 2010, s.134-142).

Kaya, aşıklık geleneği içinde de aşıkların ve halk şairlerinin güzellemelerine konu olan kadının erkekler tarafından güzel ifadelerle anlatıldığını belirtmiştir. Erzurumlu Emrah ve Karacaoğlu’nı türkölürinde kadını en güzel şekilde anlatan, kadının güzelliğini en çok dile getiren halk şairleri olarak ifade etmiştir. Kadının güzelliğini şiirlerinde çokça dile getiren Karacaoğlu, kadını doğadaki güzelliklerle anlatmıştır (Kaya, 1999, s.116).

Erdal ise türkölürin büyük bir kısmının erkekler tarafından dile getirildiğini ve bu türkölürin büyük bir çoğunluğunun sevgili ya da bir kadın için söylendiğini

belirtmiştir. Erkek söylemli bu türkülerde kadınlar, dış güzellikleri anlatılan, erkeğin gönlünü hoş tutmakla görevli, cilveli, oynak kişiler olarak betimlenmişlerdir (Erdal, 2011, s.37-40) Kimi türkülerde kötü tanımlamalar, benzetmeler, anlatımlarla karşılaşılan kadın, bazen çile çektiren, kötü olaylara sebep olan bazen de aşağılanıp hor görülen cümlelerle de anılabilmektedir (İstanbulu, 2014, s.10). Bayram'ın ifadesine göre türkülerde kadınlar, sevilen, aşık olunan, uğruna gurbetlere çıkılan, inci dişli, ak elleri olan, selvi boylu, kalem kaşlı, on dört on beş yaşlarında olan aşkın, hasretin ve aynı zamanda acının da baş kahramanıdır (Bayram, 2015, s.112). Bu bağlamda, özellikle eril söylem tarafından her alanda ikincil konumda olan kadın, erkek ağzı türkülerde de hem cinsel arzularını yerine getirerek hem de hizmet ederek erkeği mutlu etme göreviyle ifade edilmektedir (Yazıcı, 2018, s.23).

Türküler, hem kadının kendi dünyasını yansıtmaları hem de kadınla ilgili söylemlerin yer almasından dolayı, kadının türkülerdeki rolünü ortaya koymuştur. Türkülerde kadınlar sevgili, eş, anne, kardeş gibi rollerle kimi zaman varlığına ihtiyaç duyulan vazgeçilmez kişiler, kimi zaman sevenleri ayıran olumsuz varlıklar, kimi zaman aşığına çile çektiren acımasız güzeller olarak betimlenmişlerdir. Bazı türkülerde kadınlar sadece dış güzelliği vurgulanan cinsel bir obje olarak anlatılmış, bazılarında ise aşağılanmış ve hor görülmüştür.

Tüm bunlardan da anlaşıldığı üzere kadın, türkü yakıcı ve türkülere konu edilmesiyle türkü üretiminin ortaya çıkması aşamasında büyük rol oynamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Araştırmanın yöntem bölümünde sırasıyla araştırma modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, verilerin analizine, araştırmanın geçerlik ve güvenirliğine ait bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.39).

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde kadınların, kadına dair hangi rolleri anlatmaya çalıştığını ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanan bu çalışma için söylem analizi modeli kullanılmıştır. Fairclough’a göre söylem analizi; betimleyici, açıklayıcı yaklaşımdır, dilin veya iletişimin toplumdaki, sosyo-kültürel hayattaki işlevleri üzerinde durur (Akt. Taylan, 2011, s.67). Sözen’e (1999) göre söylem analizi “hem metin analizi, hem eleştirel analiz, hem sosyal analiz ve sosyolinguistik bir çalışma” olarak tanımlanmaktadır (Akt. Taylan, 2011, s.67). Sözen söylem analizini, “farklı konuşma yollarıyla yapılan farklı gerçeklikler, söylem etkileri, politik ilişkiler, güç ilişkileri, bilgi ve ideoloji formları, kurumsal bağlantılar ve söylemleri kullananların oluşturduğu düzenliliklerle -ya da düzensizliklerle- ilgilenir” şeklinde yorumlamıştır (Akt. Taylan, 2011, s.68).

Söylem analizi, kişilerin söylediklerinin ne anlama geldiğini, kullandıkları kelimeden ziyade o kelimenin ne anlama geldiğini ifade eder. Söylemde asıl amaç, kullanılan o kelimenin altında yatanı, neyin ima edildiğini, neyin anlatılmaya çalışıldığını ortaya koymaktadır. Sözen bu durumu şu şekilde ifade etmektedir; “İnsanlar dille ne yaparlar ya da nasıl kullanırlar? İnsanların ne söyledikleri önemlidir fakat nasıl söyledikleri daha da önemlidir. Konuşanlar kimlerdir ve nasıl

konuşuyorlar? Bu türden sorular söylem analizinin cevap aradığı sorulardır” (Sözen, 1999, s.13).

Yapılan bu çalışmada da Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinin sözlerindeki kadın rolleri tespit edilirken ve açıklanırken, türkülerin sözlerinde kullanılan kelimelerden ziyade kullanılan o kelimelerin gerçekte neyi ima ettiği ortaya konulmuştur.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Yozgat yöresi türkülerini olup örnekleme ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği ile seçilmiş olan Yozgat yöresi kadın ağzı türküleridir.

Patton’a göre (1987) “amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.135). “Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.140). Araştırma için tüm Yozgat türkülerini incelenmiş olup bu türküler içerisinde kadın ağzı 78 türkü çalışmaya dahil edilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri, doküman inceleme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Doküman inceleme, basılı ve elektronik materyallerden oluşan ilgili belgelerin incelenmesi, verilerin sağlanması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılan sistematik yaklaşımdır (Kıral, 2020, s.173; Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.187). Bu yöntemine uygun olarak, dokümanlar incelenirken konuya yönelik literatür taranmıştır. Araştırmaya kaynaklık edebilecek kitap, akademik yayın (tez, makale, bildiri) ve internet sitesi gibi kaynaklar kullanılmıştır.

Araştırmada Yozgat yöresi türkülerini kadın ağzı ve erkek ağzı olarak sınıflama aşamasında Yılmaz’ın yapmış olduğu kadın ağzı türkü tanımı dikkate

alınmıştır. Kadın ağzı türkü tanımını Yılmaz, kadının hislerini ve düşünce dünyasını yansıtan aynı zamanda kadınlar tarafından yakılan, yaratılan türküler olarak açıklamıştır (Yılmaz, 2003, s.20; Erdal, 2020, s.219). Benzer şekilde, erkekler tarafından dile getirilmiş türküler de erkek ağzı olarak adlandırılmıştır. Buna göre Yozgat yöresi türküleri kadın ağzı, erkek ağzı, kadın ve erkek ağzı olarak sınıflandırılıp yüzdelerinin alınabilmesi amacıyla TRT THM repertuarı ve çeşitli kişisel arşivler (TRT, 2006; Repertükül, 2016; Coşkunsoy vd. 2012; İvgin vd. 2009) taranmıştır. Yapılan tarama sonucunda tespit edilen türküler sınıflandırılarak çalışmaya aktarılmıştır.

Tablo 1: Yozgat Yöresi Türkülerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Sıra No.	TRT THM Repertuarı Kırık Havalar	TRT THM Repertuarı Uzun Havalar	Repertuar Dışı Kırık Havalar	Toplam	f (%)
Kadın Ağzı	43	4	25	72	42
Erkek Ağzı	52	25	21	98	55
Kadın ve Erkek Ağzı	1	1	4	6	3
Genel Toplam	96	30	50	177	100

Tablo 1 incelendiğinde Yozgat yöresine ait 177 sözlü türkü içinden 72 türkünün (%42) kadınlar tarafından söylendiği, 98 türkünün (%55) erkekler tarafından söylendiği, 6 türkünün de (%3) kadın ve erkek tarafından ortak söylendiği tespit edilmiştir.

Çalışmanın sınırlandırılabilmesi açısından Yozgat yöresi kadın ve erkek ağzı türkülerinden, kadınlar tarafından dile getirilen 72 türkü ile kadın ve erkeğin karşılıklı olarak dile getirdiği 6 türkü çalışmaya alınmıştır. Kadın ve erkeğin karşılıklı söylediği 6 türkünün sadece kadınlar tarafından söylenen kısımlar “kadın ağzı türküler” olarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Erkek ağzı türküler ile kadın ve erkeğin karşılıklı söylediği 6 türkünün erkekler tarafından söylenen kısımları çalışmaya dâhil edilmemiştir. Toplanan bu verilere göre kadın ağzı 78 türkü çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Yozgat yöresine ait türkülerdeki kadın rolünün ortaya konulması amacıyla yapılan bu çalışma için TRT THM repertuarı ve çeşitli kişisel arşivler (TRT, 2006;

Repertükül, 2016; Coşkunsoy vd. 2012; İvgin vd. 2009) incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda öncelikle Yozgat yöresine ait kadın ağzı türküler belirlenmiştir.

Yozgat yöresine ait kadın ağzı türküler ve bu türkülerin kaynakları aşağıda yer alan Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 2: TRT THM Repertuvarında Yer Alan Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türküler ve Repertuvar Numaraları

Sıra No	TRT Repertuvar No	Türkü Adı
1	5031	Ağ Buğdayım Buğdayım
2	13	Ağ Gelin De İndi M'ola Yayladan
3	1412	Ağ Keçi Gelmiş Oğlağın İster
4	4866	Albar'ın Arıları
5	1069	Al Duvak Vurundun Danacı'nın Türküsü
6	381	Ali'min Çamda Buldum İzini
7	4850	Annem Entari Almış
8	1377	Arpa Buğday Daneler
9	1799	Asker Yolu Beklerim
10	868	Aşağıdan Da Gele Gele Geldiler
11	4869	Aşağıdan Gelen Deve
12	26	Aşağıdan Gelen Üzüm Kağnısı
13	1065	Aşağıdan Gelir Aynalı Posta
14	49	Başımda Tülbendim Ağladım Gülmedim
15	3917	Batlıcan Oymadın Mı?
16	4963	Bir Defim Var Deriden
17	4851	Bir Oğlum Olsa Da
18	299	Boğazında Hakik Var
19	3044	Celal Bacada Yatıyor
20	2479	Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün
21	1477	Çattılar Ocak Daşını
22	3921	Dam Başında Yatıyo
23	993	Dar Köprüden Geçerken
24	1474	Daş Dönmüyor Dönmüyor (1)
25	4867	Defimin Delikleri (1)
26	3362	Defimin Delikleri (2)
27	4861	Erikten Erik İster
28	800	Gitme Gidenlerinden Şu Boyda
29	5032	Gitme Yarım Ağlarım
30	1841	Haydin Gidek Engine
31	1435	İlenger Attım Bağa
32	4868	İnc'innenin Poladı
33	4932	İstanbul'a Ismarladım Makine
34	4864	Kağnını Kayışlama
35	1409	Kalenin Bedenleri
36	4926	Karakaşlar Yay Oldu
37	1624	Kayadan Ot Yolarım
38	796	Mani Bilirim Elli
39	3832	Oğlanın Adı Ömer
40	792	Sabahınan Kalkdım Südü Bişirdim
41	4286	Saçım Sarı Ben Bu Saçı Satarım

42	2554	Samanlık Dolu Saman
43	4930	Şu Derenin Alıcı
44	889	Tirene Bindi De Savuştu M'ola
45	4927	Yastı Taşlar Yastı Taşlar
46	968	Yeğün Olur Da Yoğnese'nin Ekini
47	3624	Yozgat'ın Asmasıyım
48	4872	Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı

Tablo 2 incelendiğinde TRT THM repertuvarında Yozgat yöresine ait kadın ağzı 48 türkü bulunduğu görülmektedir (TRT, 2006).

Tablo 3: Repertükül'de Yer Alan Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türküleri ve Repertükül Sıra Numaraları

Sıra No	Repertükül Sıra No	Türkü Adı
1	547	Ağ Bürüğün Kenarı
2	120	Armudun Kökü Suda
3	549	Ay Doğar Sini Sini
4	550	Bebeğimin Beşiği Çamdan
5	3	Bisikleti Aynalı
6	122	Camilerde Yan Direk Cemo Halayı
7	114	Cenderme'nin Yakasında
8	125	Çiğ Sütün Yüzü Kaymak
9	552	Daş Dönmüyor Dönmüyor (2)
10	127	Enterim İştir Benim
11	128	Gidene Bak Gidene
12	555	İncir Koydum Dolaba
13	556	Karamığın Gövüne Küpe Attım Öğüne Oy Garez Garez
14	557	Karşıda Kelem Kuruşu
15	558	Kaynanayı Netmeli Kaynar Saca İtmeli
16	117	Keçeci De Baban Geliyor
17	559	Kekilini Taramış O Yar Beni Aramış
18	131	Mercimek Attım Aşa Hoppala Becik
19	118	Motor Geliyor Motor
20	132	Ocak Başında Hindi
21	133	Pınara Gelen Güzel
22	563	Saçım Attım Ardıma
23	10	Yoncalığın Cılga Yolu
24	136	Yozgat Pınarında Yudum Elimi
25	253	Yozgat Seni Delik Delik Delerim
26	119	Yozgat'ın Mehlesinde Olmadı Gelin Olmadı

Tablo 3 incelendiğinde Repertükül (Repertuar Türküleri Külliyyatı) adlı web sitesinde yer alan Yozgat yöresine ait repertuar dışı kadın ağzı 26 türkü bulunduğu görülmektedir (Repertükül, 2016).

Tablo 4: Kişisel Arşivlerde Yer Alan Yozgat Yöresi Kadın Ağız Türküleri ve Kaynak Bilgileri

Sıra No	Türkü Adı	Kaynak
1	Ak Kağıt Üstünde Kara Yazıyım	(İvgin vd., 2009, s.133)
2	Hacı Bey Ağdı	(Coşkunsoy vd., 2012, s.105)
3	Kaynana Hedik Kaynana	(İvgin vd., 2009, s.135)
4	Madımah Bıştı M'ola	(Mavili, 2012, s.237)

Tablo 4 incelendiğinde çeşitli kişisel kaynaklarda yer alan Yozgat yöresine ait kadın ağız 4 türkü bulunduğu görülmektedir.

İncelenen dokümanlar sonucunda Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te de belirtildiği gibi Yozgat yöresine ait kadın ağız toplam 78 türkü tespit edilmiştir.

Araştırmacı tarafından TRT THM repertuarı, Repertükül ve çeşitli kişisel arşivlerde yer alan Yozgat yöresi kadın ağız türkülerinin tamamına ulaşılmış ve alınan uzman görüşler doğrultusunda aynı sayıda türküler tespit edilmiş olması çalışmanın geçerliğini artırmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi için nitel veri analizlerinde kullanılan tema analizi, betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırmadaki nitel verileri anlayabilmek amacıyla tema analizi ve betimsel analiz, derinlemesine inceleme ve yorumlama yapabilmek amacıyla içerik analizi kullanılmıştır. Belirtilen veri analiz teknikleri yapılan bu çalışmada şu aşamalarda kullanılmıştır:

Tema analizi ile araştırma problemine cevap bulunmak istenilen betimleyici veriler toplanır. Bu çalışma için, Yozgat yöresi kadın ağız türkü sözlerinde kadın rollerinin belirlenmesi aşamasında tema analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda belirlenen temalarla kadın rolleri sınıflandırılmıştır. Çalışmada, Yozgat yöresi kadın ağız türkülerinde kadın rolleri 13 tema altında toplanmıştır. Bunlar: “sevgili/yar”, “gelin/gelin kız”, “anne”, “genç kız”, “kız evlat”, “kaynana”, “eş/evli kadın”, “kız kardeş/bacı”, “dul kadın”, “kuma”, “nişanlı”, “baldız” ve “görümce” rolleridir. Yozgat yöresi kadın ağız türkülerinde kadın rollerine ilişkin belirlenen bu temaların frekans değeri alınmıştır. Ayrıca kadın rollerine dair belirlenen

“sevgili/yar”, “gelin/gelin kız”, “anne”, “genç kız”, “kız evlat” rolleri kendi içinde alt temalara ayrılarak incelenmiştir. İncelenen 78 kadın ağzı türkünün makamsal dizilerinin ve ritmik yapılarının belirlenmesi aşamasında da tema analizinden yararlanılmıştır.

Betimsel analiz, farklı veri elde etme teknikleri ile toplanmış verilerin, önceden belirlenen temalara uygun şekilde özetlenmesi ve yorumlanması bir nitel veri analiz yaklaşımıdır (Özdemir, 2010, s.336). Doküman incelemesi sonucunda Yozgat yöresi kadın ağzı türkü sözlerini incelemek amacıyla türkü sözlerinin orijinaline dokunulmadan dörtlükler şeklinde olduğu gibi araştırma içinde sunulması aşamasında betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır.

İçerik analizi; “kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanması” (Akt: Berg ve Lune, 2015, s.380) olarak tanımlanmıştır. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.227). Çalışmada belirlenen kadın ağzı türkülerinde kadın rolünün türkü sözlerinde nasıl ortaya konulduğunu, neyi ima ettiğini derinlemesine inceleyebilmek, çıkarımlarda bulunabilmek amacıyla içerik analizinden yararlanılmıştır. Ayrıca incelenen 78 kadın ağzı türkünün makamsal dizilerinin ve ritmik yapılarının belirlenmesinde içerik analizinden yararlanılmıştır.

3.5. Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmada “geçerlik” bilimsel bulguların doğruluğu ile, “güvenirlik” ise bilimsel bulguların tekrarlanabilirliği ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.88-89). Bu doğrultuda araştırmanın geçerliği ve güvenilirliğini artırmak için aşağıdaki aşamalar gerçekleştirilmiştir.

Kirk ve Miller (1986)’ya göre “nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına

gelmektedir” (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.255). Belgelere dayalı olarak gerçekleştirilen araştırmanın iç geçerliğini (inandırıcılığını) artırmak için dokümanlar incelenmiştir. İç geçerlilikte (inandırıcılık) araştırmacının bulduğu sonuçlara nasıl vardığını açık seçik ortaya koyması ve çıkarımları ile ilgili kanıtları diğer kişilerin ulaşabileceği tarzda sunması gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.255). Araştırmacı tarafından doküman inceleme yoluyla TRT THM repertuarı, Repertükül (Repertuar Türküleri Külliyyatı) ve çeşitli kişisel arşivler incelenerek Yozgat yöresine ait tüm türkölere ulaşılmıştır. Ardından Yozgat türköleri içinde yer alan “kadın ağzı” türündeki türkölür tespit edilmiştir. Böylece, Yozgat yöresine ait tüm kadın ağzı türkölürüne ulaşılmıştır. Ayrıca doküman incelemesi sonucunda ilgili alan yazına ulaşılarak konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

Araştırmanın dış geçerliğini (aktarılabirliğini) artırmak için araştırma süreci yani; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, verilerin analizi, bulgular ve sonuçlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece verilerin orijinal halleri mümkün olduğunca korunarak aktarılmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.45).

Araştırmanın güvenilirliği (tutarlılık ve teyit edilebilirlik) ise yapılmış bir çalışmanın başka bir araştırmacı tarafından aynı biçimde tekrar edildiğinde, aynı veya benzer sonuçları vermesi ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.255). Araştırmanın iç güvenilirliğini (tutarlılığını) artırmak için kadın ağzı türkölüründe yer alan kadın rollerini temsil eden dörtlükler doğrudan/değiştirilmeden araştırmacı tarafından verilmiştir. Türkölürdeki kadın rollerine ilişkin sözlerdeki anlamların tekrar etme durumuna göre tema başlıkları oluşturulmuş ve bu başlıklar altında türkölür sınıflandırılmıştır. Bu aşamada araştırmacı dışında Türkçe Eğitimi Bölümü’nden Dr. Öğr. Üyesi ve Öğr. Gör. Dr. olan, iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı tarafından türkölür sözlerinin incelenmesi sonucunda belirlenen “sevgili/yar”, “gelin/gelin kız”, “anne”, “genç kız”, “kız evlat”, “kaynana”, “eş/evli kadın”, “kız kardeş/bacı”, “dul kadın”, “kuma”, “nişanlı”, “baldız” ve “görümce” rollerini uzmanların da incelemesi sonucunda belirtilen aynı rollere ulaştıkları tespit edilmiştir. Ek 1’de sunulan uzman görüşlerine ait veriler, çalışmanın iç güvenilirliğini sağlamak amacıyla SPSS 13 paket programında Cohen Kappa tutarlılık katsayısı ile

hesaplanmıştır. Çalışmada oluşturulan temalar için uzmanların kodlamaları arasındaki uyumu belirlemek amacıyla yapılan hesaplama sonucunda Kappa tutarlılık katsayısı 1.00 olarak bulunmuştur. Kappa değerinin 0.81 ile 1.00 arasında olması mükemmel bir uyum olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Landis ve Koch, 1977, s.165).

Araştırmanın dış güvenilirliğini (teyit edilebilirliğini) arttırmak için araştırmacıların tüm veri toplama araçlarını, veri analizinin tüm aşamalarını ve çalışmaya temel oluşturan dokümanlar, notlar, yazılar, verilerin kaydedilme şekli, araştırmada kullanılan yöntemle ilişkin tüm konuların ayrıntılı bir biçimde açıklanma araştırmacı dışında bir uzmana sunarak teyit incelemesinin yaptırılması önemlidir. Bu durum benzer araştırma yapacak araştırmacılar için kolaylık sağlayabilir. Araştırmanın dış güvenilirliği aynı zamanda araştırma sonuçlarının benzer ortamlarda aynı şekilde elde edilip edilemeyeceğinin değerlendirilmesi anlamına da gelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.255). Yapılan çalışmada da dış güvenirlğin sağlanması için araştırma süreçlerinin tüm aşamaları, detayları alan uzmanları olan öğretim elemanlarının değerlendirmelerine sunulmuş değerlendirmeler sonucunda araştırmacıya geri bildirimde bulunulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde kadının toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesi ve bu türkülerin müzikal açıdan incelenmesine yönelik yapılan bu çalışma için, yöntem kısmında isimleri ve kaynakları belirtilen, kadın ağzı 78 türkü incelenmiştir.

Yozgat yöresine ait kadın ağzı 78 türküde kadın rollerinin neler olduğuna yönelik yapılan inceleme sonucunda kadın rolleri belirlenip tablo halinde verilmiştir.

Yozgat yöresine ait kadın ağzı 78 türküde belirlenen kadın rolleri ve frekans dağılımları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde Kadın Roller ve Frekans Dağılımları

Sıra No	Kadın Roller	f (n)	f (%)
1	Sevgili/Yar	58	74
2	Gelin/Gelin Kız	19	24
3	Anne	19	24
4	Genç Kız	15	19
5	Kız Evlat	10	13
6	Kaynana	8	10
7	Eş/Evli Kadın	5	6
8	Kız Kardeş/Bacı	4	5
9	Dul Kadın	4	5
10	Kuma	3	4
11	Nişanlı	2	3
12	Baldız	1	1
13	Görümce	1	1

Tablo 5 incelendiğinde kadın ağzı 78 türkü içerisinde toplam 13 rol belirlenmiş, belirlenen 13 kadın rolüne ilişkin 150 ifadeye ulaşılmıştır.

Tespit edilen kadın ağzı 78 türkü içerisinde 58 (%74) türküde kadının “sevgili/yar” rolünde; 19 (%24) türküde “gelin/gelin kız” rolünde; 19 (%24) türküde “anne” rolünde; 15 (%19) türküde “genç kız” rolünde; 10 (%13) türküde “kız evlat” rolünde; 8 (%10) türküde “kaynana” rolünde yer aldığı görülmüştür. 5 (%6) türküde eş/evli kadın rolünde; 4 (%5) türküde “kız kardeş/bacı” rolünde; 4 (%5) türküde “dul kadın” rolünde; 3 (%4) türküde “kuma” rolünde; 2 (%3) türküde “nişanlı” rolünde ve

1 (%1) türkûde “baldız”, 1 (%1) türkûde de “görümce” rollerinde yer aldığı tespit edilmiştir.

İncelenen türkûlerin bazılarında kadının birden çok rolünün, bir türkû içinde yansıtıldığı da görülmüştür. Örneğin bir türkû içinde “kız evlat” rolünde yer alan kadının annesinden bahsettiği ya da “gelin/gelin kız” rolündeki kadının kayınvalidesinden bahsettiği görülmektedir. Birden çok rolün yansıtıldığı türkûler, belirlenen her bir rolün bakış açısıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu nedenle çalışma içinde değerlendirmeye alınan türkû metinlerinden bazılarının bütün dörtlüklerine yer verilmemiş yalnızca ilgili rolü içeren kısımlar yansıtılıp yorumlanmıştır.

Türkûler içerisinde kadın rollerine ilişkin ifadeler, belirlenen “sevgili/yar”, “gelin/gelin kız”, “anne”, “genç kız”, “kız evlat”, “kaynana”, “eş/evli kadın”, “kız kardeş/bacı”, “dul kadın”, “kuma”, “nişanlı”, “baldız” ve “görümce” kodlarına göre gruplandırılıp ayrı ayrı incelenmiştir. İncelenen türkûler içinde kadın, toplumsal cinsiyet rolünü kendi ağzından türkûlere yansıtırken, başka kadınlardan da bahsederek bu kadınların toplumsal rolü hakkında da bilgi vermiştir. Toplumsal rolünü yansıtan kadın, kendi özel duygularının yanında, toplumsal sorunları da türkûlerde dile getirmiştir.

Kadınlara dair tespit edilen 13 rolden 5 tanesi olan “sevgili/yar”, “gelin/gelin kız”, “anne”, “genç kız”, “kız evlat” rollerinin her birinde kadının dile getirdiği konular çeşitlilik gösterdiği için bu roller kendi içinde alt temalara ayrılarak incelenmiştir. Örneğin sevgili/yar rolünde kadının dile getirdiği konular, sevdiğinin terk etmesi, sevdiğinin aldatması, sevdiğinin ölmesi gibi alt temalara ayrılarak incelenmiştir. Diğer 8 rol olan “kaynana”, “eş/evli kadın”, “kız kardeş/bacı”, “dul kadın”, “kuma”, “nişanlı”, “baldız” ve “görümce” rollerinin her birinde ele alınan türkû sayılarının az olmasından kaynaklı konu çeşitliliği tespit edilememiş bu nedenle alt temalara ayrılmamıştır.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yozgat yöresi kadın ağzı türkûler içerisinde kadının 58 türkûde, diğer rollerine oranla en çok “sevgili/yar” rolünde yer aldığı görülmüştür.

Evrensel bir nitelik taşıyan sevgi, aşk gibi kavramlar ve buna bağlı olarak da sevgili, yar, âşık gibi kavramlar sözlü ve yazılı edebiyatımızda, dolayısıyla sözlü kültür ürünü olan türkülerimizde, en çok işlenen konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkülerde aşk temasının geniş ölçüde yer tutmasını Mirzaoglu (2010), insanların biyolojik farklılığının bir sonucu olan kadın-erkek ilişkilerinden kaynaklandığını belirtmiş ve bunun kaynağının ise cinsler arası ilişkilerden kaynaklı duygular ve yaşantılar olarak ifade etmektedir.

Geleneksel toplumlarda kadın, özellikle de kırsal bölgelerde yaşayan kadın, geleneğin getirdiği kurallarla birlikte yaşamış, bu nedenle de karşı cinse olan sevgisini doyusuya yaşayamamıştır (Kuzlu, 1999, s.56). Türkülerde sevgili/yar rolünde karşımıza çıkan kadın, karşı cinse olan sevgisini, özlemini, sitemini bu türküler aracılığıyla dile getirmiştir. Aşkı ve sevdasını dile getiren kadın, kendi özel duygularını dile getirirken, kadının yaşadığı birçok toplumsal sorunu da türküsüne aktarmıştır. Kadının sevdiğine hitaben dile getirdiği türkülerde sevdiğinden ayrı kalmanın verdiği özlem üzerine söylenmiş türkü sayısı oldukça fazladır. Ayrıca sevgili/yar rolünde olan kadın, duygularını aktarırken kendi konumuna dair çeşitli konuları da dile getirmiştir. Bu konular sevgili/yar rolü içerisinde alt temalara ayrılarak incelenmiştir.

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “sevgili/yar” rolünde kadının dile getirdiği konular incelenmiş, belirlenen konular ve bu konuların yer aldığı türküler Tablo 6’te verilmiştir.

Tablo 6: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde "Sevgili/Yar" Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular ve İlgili Türküler

“Sevgili/Yar” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular	İlgili Türküler	
Sevdiğinin Uzakta Olması/Uzağa Gitmesi	1. Asker Yolu Beklerim	13. Ay Doğar Sini Sini
	2. Aşağıdan Gelir Aynalı Posta	14. Gitme Gidenlerinden
	3. Tirene Bindi De Savuştu M'ola	15. Kekilini Taramış
	4. Annem Entari Almış	16. Ağ Bürüğün Kenarı
	5. Başımda Tülbendim	17. Daş Dönmüyor Dönmüyor (1)
	6. Cenderme'nin Yakasında	18. Şu Derenin Alıcı

	7. Pınara Gelen Güzel	19. Karakaşlar Yay Oldu
	8. İncir Koydum Dolaba	20. Saçım Sarı Ben Bu Saçı Satarım
	9. Gitme Yarım Ağlarım	21. Dam Başında Yatıyo
	10. Yozgat Pınarında Yudum Elimi	22. Daş Dönmüyor Dönmüyor (2)
	11. Camilerde Yan Direk	23. Arpa Buğday Daneler
	12. Ocak Başında Hindi	
Karşılıksız Sevda/ Terk Edilme/Kavuşamama/Aldatılma	1. Ağ Buğdayım Buğdayım	9. Kalenin Bedenleri
	2. Annem Entari Almış	10. İlenger Attım Bağa
	3. Defimin Delikleri (1)	11. Başında Tülbendim
	4. Kağnını Kayışlama	12. Bir Defim Var Deriden
	5. Keçeci De Baban Geliyor	13. Al Duvak Vurundun
	6. Armudun Kökü Suda	14. Boğazında Hakik Var
	7. Defimin Direkleri	15. Dar Köprüden Geçerken
	8. Enterim İştir Benim	
Sevdiğiyle Gurur Duyma/ Övünme Sevdiğini Açıkça İfade Etme	1. Şu Derenin Alıcı	10. Karamığın Gövüne
	2. Albar'ın Arıları	11. Gidene Bak Gidene
	3. Yozgat'ın Mehlesinde	12. Mani Bilirim Elli
	4. Cenderme'nin Yakasında	13. Madımah Bişti Mola
	5. Annem Entari Almış	14. Ağ Buğdayım Buğdayım
	6. Mercimek Attım Aşa	15. Haydin Gidek Engine
	7. İstanbul'a Ismarladım Makine	16. Oğlanın Adı Ömer
	8. Erikten Erik İster	17. Kayadan Ot Yolarım
	9. Yozgat'ın Asmasıyım	18. Ali'min Çamda Buldum İzini
Sevdiğinin Ölmesi	1. Celal Bacada Yatıyor	2. Çamlığın Başında

Tablo 6 incelendiğinde kadının, sevgili/yar rolünde yer aldığı türküler, sevdiğinin uzakta olması/uzağa gitmesi; karşılıksız sevda/ terk edilme/aldatılma; sevdiğiyle gurur duyma sevdiğini övme; sevdiğini açıkça ifade etme; sevdiğine kavuşamama; sevdiğinin ölmesi başlıkları altında alt temalara ayrılarak incelenmiştir. Ayrıca kadının, erkeği reddettiğini, erkeğin sevgisine karşılık vermediğini gösteren türküler de dile getirdiği görülmüştür. Bu türkülerin büyük bir kısmını “genç kız” rolünde olan, evlilik yaşına gelmiş ama henüz evlenmemiş olduğu anlaşılan, kadınların dile getirdiği görülmüş bu nedenle, “sevgili/yar” rolünde sayısal olarak tabloya yansıtılmış ancak “genç kız” rolünde değerlendirmeye alınmıştır.

4.1.1. Sevdiğinin Uzakta Olması/Uzağa Gitmesi

Erkeklerin hayatında zorunlu bir görev olan askerlik kadını da dolaylı yoldan etkilediği için bu durum kadınlara özlem, ayrılık, gurbet hatta ölümü ifade etmiştir.

Çünkü kadın, askere gönderdiği erkeği uzun zaman beklediğini, geri dönmeyişini ve ölüm haberini aldığını türkülerde dile getirmiştir. Türküleri yakan kadınlar yuva kurabilmek, sevdalılarına kavuşabilmek için sevdiklerinin askerden dönmesini beklediklerini ifade eden türküler yakmıştır.

Aşağıdaki türküde kadın, erkekler için zorunlu ve kutsal olarak görülen askerlik görevinin kendi sevdiği için de yerine getirilmesi gereken bir görev olarak gördüğünden, sevdiğinin gönül rahatlığı ile askere gitmesi için sevdiğine sadık kalacağını anlatmıştır.

Asker Yolu Beklerim

Asker yolu beklerim
Günü güne eklerim
Sen git yârim talime de
Ben sılayı beklerim

Bağlantı

Mendilimde tel oya
Gülmedim doya doya
Asker yolu beklerim de
Gününü saya saya

Sucu sucu suyunan
Soğan acısıyınan
Küsüdüm de barıştım
Yarin bacısıyınan

Bağlantı

Pilav pişirdim yavan
Üstüne kestim soğan
Yatağına uzanmış da
Uyan askerim uyan

Yukardaki *Asker Yolu Beklerim* türküsünde sevdiğinin askere gitmesi sonucunda, hasret ve özlemin kendisinde yarattığı duyguları dile getiren kadın, yaşadığı diğer olumsuzlukları da türküsü aracılığıyla aktarmaktadır. Ayrılığı yaşayan kadının, sevgilisinden uzak kaldığı zaman boyunca sevgilisine sadık kalacağını *Asker*

yolu beklerim, Günü güne eklerim, Sen git yârim talime de, Ben sılayı beklerim sözleriyle türkünün birinci dördlüğünde açıkça ifade etmektedir. Kadınların ayrılıktan dolayı ifade ettiği bir başka duygu ise *Mendilimde tel oya, Gülmedim doya doya* sözlerinden de anlaşılacağı üzere, üzüntü ve kederdir. Sevdığının dönmesini bekleyen kadın bu zaman zarfında zor günler yaşadığını, aynı zamanda sevdiğinin kız kardeşiyle de problemler yaşayıp daha sonra bu durumun olumlu sonuçlandığını bildirmektedir. Ayrıca türkünün son dördlüğünde *Pilav pişirdim yavan, Üstüne kestim soğan* sözlerinden çıkarılabilecek bir sonuç da olanaksızlıkların kadında yarattığı duygudur. Kadın, askerde olan sevdiğine özlemine dile getirirken aynı zamanda hayata karşı tek başına mücadele verdiğini ve sabırlı olduğunu dile getirmiştir.

Sevdiğinin askerden dönmesini sabırla bekleyen kadın bazen de uzun bekleyişin sonunda sevdiğinin ölüm haberini aldığında yaşadığı duyguları ağıt olarak yakmıştır.

Aşağıdan Gelir Aynalı Posta

Aşağıdan da gelir aynalı posta
Beklerim yolları kapandı dosta
Eller teskireyi alıp gelirken
İki elim koynumda ben kaldım yasta

Haki pantol giydin de dar demedin mi
Talime çıkınca zor demedin mi
Ezirayıl gelip canın alırken
Sılada nazlı yar var demedin mi

Aşağıdan Gelir Aynalı Posta adlı türküde kadın askerde olan sevdiğinden haber beklediğini ancak haber alamadığını *Aşağıdan da gelir aynalı posta, Beklerim yolları kapandı dosta* sözleriyle dile getirmiştir. *Eller teskireyi alıp gelirken, İki elim koynumda ben kaldım yasta* sözlerinde kadın, “eller” diye ifade ettiği diğer askerlerin döndüğünü ancak sevdiğinin dönmeyişi, ölüm haberi üzerine yaşadığı duyguları aktarmıştır. Türkünün ikinci dördlüğünde kadın, sevdiğine sitem edencesine *Ezirayıl gelip canın alırken, Sılada nazlı yar var demedin mi* diyerek ölüm karşısında yaşadığı acıyı ve isyanını sevdiğinden hesap sorar gibi farklı bir dille aktarmıştır.

Sevgili/Yar olarak kadının dile getirdiği türkülerde ayrılık, özlem, acı gibi duyguların yanı sıra kendi konumu ve sosyal yaşantısı hakkında da bilgi verdiği görülmüştür.

Tirene Bindi De Savuştu M'ola

Tirene bindi de savuştu m'ola
Erzurum dağlarını aşdı m'ola
Amman amman amman amman
Şinanay ninayni yarim asger gayri
Kara gözlerine gurban olduğum
Asger elbisesi yakışdı m'ola

Bağlantı

Amman aman amman asger
Yeni yârini ister
Ne karışır kaynanam
Bir oğlan beni besler

Erzurum dağlarında asgerler gezer
Adam sılasından böyle mi bezer
Amman amman amman amman
Şinanay ninayni yarim asger gayri
Haftadan haftaya mektubun yazar
Gönder mektubunu gönlüm eyleyim

Bağlantı

Yüksek minarede okunur ezen
Dizlerim dutmuyor evini gezem
Amman amman amman amman
Şinanay ninayni yarim asger gayri
Okumuş değilim bir mektup yazam
Ellerin yazdığı bu kadar olur

Kadının, askere giden sevdiğini gözünde canlandırmaya çalıştığı *Tirene Bindi De Savuştu M'ola* türküsünde, askerdeki sevdiğinin ne durumda olduğunu merak ettiği ve asker elbisesi giyen sevdiğinden övgüyle bahsettiği görülmektedir. Sevdiğinden ayrı kalan kadın sılada zor günler geçirdiğini, yaşadığı yerin kendisini bunalttığını *Adam sılasından böyle mi bezer, Gönder mektubunu gönlüm eyleyin* sözleriyle sevdiğinden alacağı mektupla sıkıntılarına çare aramaktadır. Fakat kadın, okuma

yazmasının olmamasından yakınıır. Kadının, mektubu başkalarına yazdırması, sevdiğine duygularını ve sıkıntılarını istediği gibi aktaramamasına neden olmuş, bundan rahatsızlığını da *Ellerin yazdığı bu kadar olur* sözleriyle dile getirmiştir.

Erkeklerin askere gitmesi dolaylı olarak kadını da etkilediğinden erkeğin askerliğini yapmış ya da yapmamış olması kadın için önemli bir durum olmuştur. Aşağıdaki türkülerde de kadın, askerlik ya da savaş nedeniyle uzakta olan sevdiğine özlemine, sitemine, hayranlığını ve her türlü duygusunu bu türküler aracılığıyla aktarmıştır.

Annem Entari Almış

Annem entari almış (da)
Harmana veresiye
Yâre kazak bitirdim (de)
Askerden gelesiye

Annem entari almış (da)
Rengi akşam güneşi
Benim yârim asker olmuş
Dünyada yoktur eşi

Başımda Tülbendim Ağladım Gülmedim

Başımdaki tülbendi
Ben dokudum dokudum
Sevdanın mektebinde de (askerim yârim)
Yedi sene okudum

Yukarıdaki türkülerde, *Yare kazak bitirdim (de)*, *Askerden gelesiye* sözleriyle sevdiğinin askerden dönmesini bekleyen kadın, *Sevdanın mektebinde de (askerim yârim)*, *Yedi sene okudum* sözleriyle sevgilisinden umudunu kesmediğini ve yıllardır ondan vazgeçmediğini anlatır.

Cenderme'nin Yakasında

Cendermenin yakasında neftesi
Cendermedir hükümetin efesi
Gız sana dedim karşiki dağlar cenderme
Yârim küçük sevkiyata gönderme

Pınara Gelen Güzel

Gel yanıma yanıma
Canın kaynar canıma oy
Askerliğin var imiş
Niye girdin kanıma oy

İncir Koydum Dolaba

İncir koydum dolaba
Bugün başım kalaba
Ne çok asker gidiyo
Yıkılaçca Haleb'e

Yukarıda yer alan *Cenderme'nin Yakasında* türküsünde kadının, *Yârim küçük sevkıyata gönderme* sözleriyle sevdiğinin yaşından kaynaklı endişe duyduğu anlaşılmaktadır. *Pınara Gelen Güzel* türküsünde *Askerliğin var imiş Niye girdin kanıma oy* sözleriyle sevdiği erkeğin askerliğini yapmamış olmasının bir problem olduğu, bu sürecin kadın için zor günler anlamına geldiği sonucuna varılabilir. Çünkü kadının *İncir Koydum Dolaba* isimli türküde ifade ettiği *Ne çok asker gidiyo, Yıkılaçca haleb'e* sözlerinde Halep'e beddua etmesi, askere (savaşa) giden erkeğin dönememe ihtimalinin kadın üzerindeki etkisini yansıtmaktadır.

Askerlik gibi zorunlu görevler haricinde birçok sebepten kaynaklı kadın ve erkeğin uzak kaldığı ve bu durumun da yine kadını etkilediği görülmektedir. Şahin'e göre geleneksel toplumlarda evin geçimini sağlama görevi erkeğe verilmiş (Şahin, 2020, s.232), bu yüzden de genelde para kazanma amacıyla gurbete giden erkek, onu sılada bekleyen de kadın olmuştur (Aydın ve Atay, 2009, s.13; Mirzaoglu, 2010, s.138-139). Kadın, sevdiğinin ardından gözyaşı döken, uzun yıllar dönmesini ya da haberini bekleyen ve tek başına mücadele eden kişi olarak türkülere yansımıştır.

“Ekonomik koşulların güçlüğü, eğitim ve öğretimin sadece büyük şehir merkezlerinde gerçekleşmesi, ilkel yaşam koşulları insanların göç etmesine ya da ailelerinin bazı üyelerini sılada bırakarak gurbete gitmesine, halk deyimiyle gurbete çıkmasına neden olmuştur” (Kaya, 1999, s.58).

Gitme Yârim Ağlarım

Gitme yârim ağlarım
(Yaylalar anam ciyerim yar)

Yollarını bağlarım
 Seni ısıtma dutmuş
 (Yaylalar anam ciyerim yar)
 Ben ısıtma bağlarım

Şu gelen nerelidir
 Ceketi karalıdır
 Hem gider hem ağlar
 Yürekten yaralıdır

Erimi ağlayarak
 Maniyi söyleyerek
 Yâri yolcu eyledim
 Çantayı bağlayarak

Git daldan erik deşir
 Dibinde kahve pişir
 Her kahveler piştikçe
 Beni aklına düşür

Çorabın ağına bak
 Dönder de bağına bak
 Ben aklına düştükçe
 Yozgat'ın dağına bak

Gitme Yârim Ağlarım türküsünde sevdiğinin gurbete gitmesini kabullenemeyen kadın, gitmemesi için *Gitme yârim ağlarım, Yollarını bağlarım* diyerek üzüntüsünü belirtmiş, hatta *Seni ısıtma dutmuş, Ben ısıtma bağlarım* sözleriyle sevdiğinin derdine çarenin de kendinde olduğunu dile getirerek bu gidişe engel olmak istemiştir. Bu ayrılıktan karşı tarafın da üzüntü duyduğunu belirten kadın *Hem gider hem ağlar Yürekten yaralıdır* sözleriyle açıklamıştır. Ayrılığa engel olamayan kadının çaresizlik içinde kabullenişini türkünün üçüncü dörtlüğünde sevdiğini yolculuğa hazırladığını belirten sözlerde görmekteyiz. Unutulmaktan korkan kadın, sevdiğine *Her kahveler piştikçe, Beni aklına düşür* diyerek endişesini belirtmiş ayrıca *Ben aklına düştükçe, Yozgat'ın dağına bak* sözleriyle de sılada beklediğini hatırlatmıştır.

Sevdiğini gurbete gönderen kadın, yalnızlık ve kimsesizliğin kendisinde yarattığı duyguyu aşağıdaki türkülerde dile getirmiştir.

Yozgat Pınarında Yudum Elimi

Yozgat pınarında yudum elimi
 Kime arz edeyim garip halimi
 Aman sürmelim aman
 Gurbete yolladım nazlı yârimi
 Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
 Aman sürmelim aman

Camilerde Yan Direk

Cemo damda yatıyo
 Yorganı yel atıyo
 Cemo'm gurbete gitmiş
 Yatak bana batıyo
 Oy cemo vay cemo cemile

Ocak Başında Hindi

Gurbetteki yârimin
 Ali'm yar gülüm yar
 Kulakları çiniler

Ay Doğar Sini Sini

Amman amman amman amman
 Ağ bürüğüm dülbente
 Diley diley diley diley
 Benim yârim gurbette
 Amman amman amman amman
 Sağ olsun gurbet olsun
 Diley diley diley diley
 Kavuşuruz elbette

Gitme Gidenlerinen

Şu boyda gitme gidenlerinen
 Şu boyda boyu fidanlarinan
 Şu boyda n'olur bir selam gönder
 Şu boyda gelip gidenlerinen

Kekilini taramış

Kekilini taramış da
 O yar beni aramış
 İstanbul'un kirazı da
 Nazlı yâre yaramış

Yukardaki türkülerden *Yozgat Pınarında Yudum Elimi* türküsünde kadın, *Kime arz edeyim garip halimi* derken sevdiği erkeğin yanında olmamasını kimsesizlik (gariplik) olarak dile getirmiş, derdini paylaşacak kimsenin olmadığını anlatmıştır. *Camilerde Yan Direk* türküsünde ise kadın, *Cemo'm gurbete gitmiş, Yatak bana batıyo* sözleriyle sevdiğinin yanında olmayışından kaynaklı duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. *Ocak Başında Hindi* adlı türküde ise kadın gurbette olan sevdiğini sık sık aklına getirdiğini, onu düşündüğünü *Gurbetteki yârimin, Ali'm yar gülüm yar, Kulakları çiniler* diyerek anlatmıştır. *Ay Doğar Sini Sini* türküsünde kadın *Ağ bürüğüm dülbentte, Diley diley diley diley, Benim yârim gurbette* diyerek sevdiğinin kendisinden uzak bir yerde olduğunu belirtmiştir. Sevdiğinin sağlığının yerinde olmasını dileyerek ayrılığa razı görüldüğünü *Sağ olsun gurbet olsun* şeklinde belirtmiştir. Kavuşma umudunu da kaybetmeyen kadın, *Kavuşuruz elbette* diyerek sevdiğine kavuşacağı günü beklemiştir. Yukarıdaki türkülerden *Gitme Gidenlerinen* türküsünde *Şu boyda n'olur bir selam gönder, Şu boyda gelip gidenlerinen* sözleriyle kadının, uzaktaki sevdiğinden haber beklediği; *Kekilini taramış* türküsünde *Kekilini taramış da, O yar beni aramış, İstanbul'un kirazı da, Nazlı yâre yaramış* sözleriyle uzaktaki sevdiğinden haber alan kadının sevinci türküsüne yansımıştır.

Ayrılıktan şikâyetçi olan kadın sevdiğinin uzakta olmasına pek razı olmamış, sevdiğinin bir an önce dönmesini istemiştir. Ayrı kaldığı günlerin kendisinde yarattığı duyguları türküsüne aktarmıştır.

Ağ Bürüğün Kenarı

Ağ bürüğün kenarı
Gece yanar fenarı
Eşkiyalar elinden
Nazlı yarın döneri

Gidiyom yola yola
Gözlerim dola dola
Yedi yağlık çürüttüm
Gözyaşı sile sile

Ay doğar aşar ağlama
Gün doğar geçer ağlama
Bu kapıyı kilitleyen

Bir gün açar ağlama

Daş Dönmüyo Dönmüyo

Bir defim var deriden
Gel beriden beriden
Senin sevdan değilmi
Beni böyle eriden

Enin kuşlar enin özün başına
Mayıl oldum yârin hilal kaşına

Arpa yoldum az kaldı
Tel kırıldı saz kaldı
Kurban oluram yârim
Kavuşmaya az kaldı

Şu Derenin Alıcı

N'ittin oğlan n'ittin yeşil aynayı
Dolan da gel Adana'yı Konya'yı

Karakaşlar Yay Oldu

Karakaşlar yay oldu
Yar gideli ay oldu
Günümü saya saya (amanin)
(Karakaşlım aman sırma saçlım aman)
Cahil ömrüm zay oldu

Yukarıdaki türkülerden *Ağ Bürüğün Kenarı* türküsü uzakta olan sevdiğinin dönmesini bekleyen kadının, sevdiğinin dönmesine engel olan kişiler olduğunu *Eşkiyalar elinden, Nazlı yarın döneri* sözleriyle belirtmiştir. *Yedi yağlık çürüttüm, Gözyaşı sile sile* sözüyle de kadın uzun zamandır sevdiğinin dönmesini beklemiştir. Sevdiğinin zorla tutulduğunu belirten kadın umudunu kaybetmediğini bir gün sevdiğine kavuşacağını *Bu kapıyı kilitleyen, Bir gün açar ağlama* diyerek kendisine de teselli vermiştir. *Daş Dönmüyo Dönmüyo* türküsünde *Senin sevdan değilmi, Beni böyle eriden* diyen kadın, uzaktaki sevdiğine olan özlemini ifade etmektedir. Sevdiğine kavuşacağı günü bekleyen kadın *Kurban oluram yârim, Kavuşmaya az kaldı* sözleriyle de bu ayrılığın bitmesini beklediğini anlatmak istemiştir. *Şu Derenin Alıcı* türküsünde kadın *N'ittin oğlan n'ittin yeşil aynayı, Dolan da gel Adana'yı Konya'yı* diyerek

sevdiğinin bir an önce dönmesini istediğini belirtmiştir. *Karakaşlar Yay Oldu* türküsünde de görüldüğü gibi erkeğin uzağa gitmesi kadının ise onu beklemesi söz konusudur. Sevdığının dönmesini bekleyen kadın bu ayrılıktan olumsuz etkilendiğini anlatmak için, *Günümü saya saya (amanin), (Karakaşım aman sırma saçım aman), Cahil ömrüm zay oldu* diyerek beklemekten perişan olduğunu, genç ömrünün tükendiğini belirten sözler söylemiştir.

Sevdığının dönmesini bekleyen kadının dile getirdiği türkülerden bazıları da aşağıda verilen örneklerde görülmektedir.

Saçım Sarı Ben Bu Saçı Satarım

Saçım sarı ben bu saçı satarım
Adapazarına mektup atarım (yar yar)
Eğer mektubumun aynı gelmezse
Hasta olur hastaneye yatarım (yar yar)

Yüce dağ başında üç ağaç elma
Elmanın dibinde eylenip kalma (yar yar)
Sevdiğim yok diye fikire dalma
Uzat kollarını boynuma dola (yar yar)

Dam Başında Yatıyo

Çırçır handa bu handa
Hep gözeller bu yanda
Ellerin yâri gelmiş
Benim yârim ni'yanda

Daş Dönmüyor Dönmüyor

Yar yar sıyrıldım endim bağa
Yar yar tek tek bastım yaprağa
Yar yar nazlı yar gelmeyince
Yar yar girmem kara toprağa

Saçım Sarı Ben Bu Saçı Satarım türküsü, sevdiği uzakta olan ve ondan mektup bekleyen kadının, cevap alamaması durumunda yaşayacağı üzüntünün boyutunun ne kadar ağır olacağını anlatmak için *Eğer mektubumun aynı gelmezse, Hasta olur hastaneye yatarım* sözleriyle ifade ettiği görülmektedir. Türkünün ikinci dördlüğünde *Yüce dağ başında üç ağaç elma, Elmanın dibinde eylenip kalma (yar yar)* diye

sevdiğine seslenen kadın sevdiğinin vakit kaybetmeden sılaya dönmesini istemiş aynı zamanda *Sevdiğim yok diye fikire dalma, Uzat kollarını boynuma dola (yar yar)* sözleriyle sevdiğine onu beklediği mesajını vermiştir. *Dam Başında Yatıyo* türküsünde kadın, sevenlerin birbirine kavuştuğunu bunun da kendisinde yalnızlık hissi yarattığını *Ellerin yâri gelmiş, Benim yârim ni'yanda* diyerek anlatmıştır. *Daş Dönmüyor Dönmüyor* türküsünde ise *Yar yar nazlı yar gelmeyince, Yar yar girmem kara toprağa* diyerek sevdiğini beklemekten vazgeçmeyeceğini, ölene kadar onu bekleyeceğini dile getirmiştir.

Sevdiğinin yolunu bekleyen kadın, bu ayrılığın sebebini bazen de sevdiğinden ayrı kalmaya sebep olan mekânlara bularak ayrılıktan şikâyetçi olmuştur.

Arpa Buğday Daneler

(Aman) Arpa buğday daneler
(Aman) Yıkılsın meyhaneler
(Aman) Terzi elin kırılsın
(Aman) Dar geliyor düğmeler

Bağlantı

Aman döne döne döne yar geliyor
Yandım güle güle güle har geliyor

Arpa Buğday Daneler türküsünde kadın, *(Aman) Arpa buğday daneler (Aman) Yıkılsın meyhaneler* diyerek sevdiği erkeğin meyhanede geçirdiği zamandan şikâyetçi olduğunu, bu mekânların yıkılmasını bile istediğini dile getirdiği görülmektedir.

4.1.2. Karşılıksız Sevda/ Terk Edilme/ Kavuşamama/Aldatılma

Sevgi, bazı durumlarda karşılıksız yaşanan bir duygu olsa da karşı cinse duyulan aşk, sevda gibi duygular kadın ya da erkeğin karşılık beklediği duygulardır. Seven kişi, sevdiğinden olumlu yönde karşılık da görmek ister. Nevzat Tarhan'ın tespitine göre kadının duyguları yoğun olduğundan, kadınların sevmeye ve seilmeye olan gereksinimi erkeklere göre daha fazladır (Tarhan, 2005, s.255). Seven ve seilmeye ihtiyaç duyan kadın, sevgisine karşılık bulamadığı zaman yaşadığı duyguyu da türkü olarak dışa vurmuştur.

Ağ Buğdayım Buğdayım

Ağ buğdayım buğdayım
 (Hozalım yelli yelli Bilal'ım cebi güllü)
 Mendile kurutayım
 (Hozalım yelli yelli Bilal'ım cebi güllü)
 Geçme kapım önünden
 (Hozalım yelli yelli Bilal'ım cebi güllü)
 Sevdanı unutayım
 (Hozalım yelli yelli Bilal'ım cebi güllü)

Annem Entari Almış

Annem entari almış (da)
 Siyah dalları varmış
 Keşke sevmez olaydım (da)
 (Gülü sevmez olaydım da)
 Yârimin yâri varmış

Ağ Buğdayım Buğdayım adlı türküde karşılıksız sevdâ çeken kadın, karşılık bulamayacağını düşündüğü bu sevdâyı unutmak istediğini *Geçme kapım önünden, Sevdanı unutayım* sözleriyle dile getirmiştir. Kadının sevdiği erkeği sadece uzaktan görüyor olması bile bu sevdanın karşılıksız bir şekilde sürmesine neden olmuş, bu yüzden kadın unutmak için sevdiğine çağrıda bulunmuştur. Ancak kadının, *Hozalım yelli yelli Bilal'ım cebi güllü* sözleri aynı zamanda sahiplenme sözleri belirttiği için bu sevdadan vazgeçmek istemediğini, birlikteliği umut ettiğini de göstermektedir. *Annem Entari Almış* türküsünde *Keşke sevmez olaydım* diyen kadın, bireysel bir pişmanlık yaşamaktadır. Sevdiği erkeğin başka birini sevdiğini *Yârimin yâri varmış* diye açıklayan kadının hayattan beklentileri gerçekleşmediği için hayal kırıklığı yaşadığı, mutsuzluğunu ifade ettiği görülmektedir. Ancak buna rağmen yârim hitabını sürdürüyor olması kadının hala bir beklenti içinde olduğunu, umut ettiğini göstermektedir denebilir.

İnsanın temel psikolojik ihtiyaçlarından olan sevme, sevilme, değer görme, beğenilme, güvenme, kendisini ifade edebilme duygusu elde edemediğinde acı, öfkelenme, kızma, nefret etme, korkma, üzülme benzeri olumsuz davranışlar gösterebilmektedir (Tarhan, 2005, s.66). Erkeğe göre iki üç misli daha fazla sevilme ihtiyacı hisseden kadın, hiçbir zaman sevdiği erkek tarafından terk edilmek istememiş ancak kadın erkek ilişkilerinde kadın daha çok seçilen durumunda olduğu için terk

edilme korkusu yaşamıştır. (Tarhan, 2005, s.262). Kadının yaşadığı terk edilme korkusu, terk edilmesi ve aldatılması yine kadın tarafından dile getirilen bu türküler aracılığıyla aktarılmıştır.

Defimin Delikleri

Defimi çala çala da
Çıktım bir ince dala
Korkarım dal kırılır da
Yârimi eller ala

Kağnını Kayışlama

Kağnını kayışlama
Gidip orda kışlama
Orda güzel çok olur
Beni burda boşlama

Yukardaki *Defimin Delikleri* türküsünde kadın *Defimi çala çala da, Çıktım bir ince dala* diyerek bu birlikteliği ince, zayıf bir dala benzeterek sevdiği erkeğin kendisine güven vermediğini hatta *Korkarım dal kırılır da* diyerek her an bu birlikteliğin erkek tarafından bitirilebileceğini söylemiştir. Kadının dile getirdiği “Yârim” hitabı ise kadının, sevdiği erkeği sahiplendiğini göstermektedir. Sevdiğinin kendisini terk etme ihtimalinin olduğunu *Yârimi eller ala* diye belirtmiş ancak bunu erkeği suçlayarak değil de “eller” diye belirttiği başka kadınlara yüklemiştir. *Kağnını Kayışlama* adlı türküde *Kağnını kayışlama, Gidip orda kışlama* diyerek sevdiği erkeğe seslenen kadın sevdiğini uzağa göndermeye razı olmamış ancak gitmesi durumunda da uzun süre kalmamasını söylemiştir. Çünkü sevdiği erkeğin başka kadınları görüp onlara gönül vereceğini, kendisini terk edeceğini *Orda güzel çok olur, Beni burda boşlama* diyerek anlatmıştır.

Geleneksel toplumlarda erkeğe bir şey olmaz düşüncesi ile erkek bireylere fazlaca ayrıcalık verilmiştir. Eren’in ifadesine göre bir genç kızın bir erkekle beraber görülmesi, onunla anılması kadının yaptırımı uğramasına neden olmuştur (Eren, 2014, s.226). Çünkü geleneksel anlayışta “Erkeğin elinin kiri” olarak görülen aşk ilişkileri kadın içinse “alın lekesi” şeklinde ifade edilmektedir (Yılmaz, 2004, s.119). Bu

sebeple kadın, her ilişkiye evlilik beklentisiyle başlamış, terk edilmesi durumunda da büyük hayal kırıklığı ve üzüntü yaşamıştır.

Keçeci De Baban Geliyor

Bahçelerden geçiyor
Bir guş olmuş uçuyor
Beni kendine yaktı
Şimdi benden kaçıyor

Armudun Kökü Suda

İp attım ucu kaldı
Tarakta kücü kaldı
Sevdi de alamadı gülüm aman
Yürekta acı kaldı

Defimin Direkleri

Defimin direkleri de
Üstünün erikleri
Sevip sevip almıyo da
Gavurun enikleri

Keçeci De Baban Geliyor adlı türküde kadın, erkeğin ilgisine karşılık vererek ona sevdalandığını *Beni kendine yaktı* diye belirtmiş ancak daha sonra sevdiği erkeğin bu sevdadan vazgeçtiğini *Şimdi benden kaçıyor* diyerek terk edilmekten kaynaklı üzüntüsünü dile getirmiştir. Kadının türküsünde de ifade ettiği gibi bu birlikteliği başlatan da bitiren de erkek olmuştur. *Armudun Kökü Suda* türküsünde kadın, *Sevdi de alamadı gülüm aman, Yürekta acı kaldı* derken, sevdiği erkek tarafından terk edildiğini ve bu olayın kendisini çok üzdüğünü dile getirmiştir. *Sevdi de alamadı* sözlerinde kadının, erkeğin kendisine sevdalanmasından ziyade gönül eğlendirdi, zaman geçirdi şeklinde ifade etmek istediğini de akla getirmektedir. Sevdiği erkeğin kendisiyle evlenmesini bekleyen kadın bu beklentinin boşa çıktığını, geriye sadece iç acısı, kalp acısı yaşadığını söylemiştir. Bir önceki türküde olduğu gibi *Defimin Direkleri* adlı türküde de yine kadının erkek tarafından alınmadığı yani birlikteliğin evlenme ile sonuçlanmadığı anlatılmıştır. Kadın, *Sevip sevip almıyo da, Gavurun enikleri* diye ifade ettiği sözlerinde bir genelleme yaparak erkeklere güvenmediğini dile getirmiş aynı zamanda kadının erkeklere kızgınlığı da türküye yansımıştır.

Geleneksel Türk toplumunda görülen evliliklerde kadından “alınan”, erkekten “alan” olarak bahsedilir (Küçük, 2003, s.221). Kadının alınan, yani seçilen durumunda olması terk edilmesi durumunda kadını çaresiz durumda bırakmıştır.

Haksızlığa uğrayan insanın çaresiz olduğu ve haksızlığa karşı gelemmediği durumda beddua ettiği düşünülmektedir (Kocaer, 2007, s.31). Beddua, kadının erkek tarafından terk edilmesi durumunda da kadın tarafından türkülerde dile getirilmiştir.

Enterim İştir Benim

Merdivenden inene
Elinde yeşil nene
Haram olsun bu dünya
Aman aman karakol
Sevdiğinden dönene

Kalenin Bedenleri

(Allılar) Kalenin bedenleri
(Allılar) Çevirin gidenleri
(Allılar) Vurun vurun Öldürün
(Allılar) Yâri terkedenleri

Enterim İştir Benim türküsünde kadının, *Haram olsun bu dünya, Aman aman karakol, Sevdiğinden dönene* diyerek, terk edildiğini ve çaresizlik içinde olan kadının bedduaaya başvurduğunu türküsünde görmekteyiz. *Kalenin Bedenleri* türküsünde kadının, sevdiği erkekten ayrılmak istemediğini, bu gidişe engel olmak istediğini *Çevirin gidenleri* sözlerinde de belirttiği gibi ancak buna engel olamayan kadının öfkesini *Vurun vurun Öldürün, Yâri terkedenleri* sözleriyle dile getirdiğini görmekteyiz.

Bazı kadınların terk edilme konusunda çok fazla hayal kırıklığı yaşamadığı hatta bu durumu kolay kabul ettiğini gösteren türküler de karşımıza çıkmaktadır.

İlenger Attım Bağa

İlengerim teştım yar
Bakır kabı seçtim yar
Sen benden geçtin isen
Bende senden geçtim yar

İlenger Attım Bağa türküsünde Sen benden geçtin isen, Bende senden geçtim yar diyen kadın, kendisini terk eden erkeğe bu sözleriyle ben de seni terk ettim anlamına gelebilecek sözler söylemiştir. Bu durum kadının kendisine olan güvenini ve çaresiz kalmadığını de göstermektedir.

Kadınların zaman ve enerjiyi hayatta kalma dürtüsüne ve eş seçmeye harcama eğilimi olduğundan kendileri için en doğru koca adayını belirlemek adına çaba harcamışlardır (Tarhan, 2005, s.262). Kadının bu çabası, erkeğin aldatmasıyla sonuçlandığında kadının yaşadığı çöküntü ve hayal kırıklığı da ağır olmuştur. Sezer'in de belirttiği gibi toplumun bakışına göre aldatan erkek çapkın, kadın ise sapkın (nemfomanyak) olarak değerlendirilmiştir (Sezer, 2004, s.62). Kadının içinde bulunduğu çaresizlik ve suskunluk türküsünde ortaya çıkmıştır.

Başımda Tülbendim Ağladım Gülmedim

Başımda tülbendim yar
Ağladım gülmedim yar
Küstürdüm nazlı yâri de askerim yârim
Sonunu bilmedim yar

Dayanamıyom
Beni koymuş yar sevmiş de
Ona yanıyom

Başımdaki tülbendi
Ben dokudum dokudum
Sevdanın mektebinde de askerim yârim
Yedi sene okudum
Dayanamıyom
Ellerinen zevke dalmış
Ona yanıyom

Bir Defim Var Deriden

Al mintanın hasını
Çevirdim yakasını
Bir annenin üç oğlu (ellerin oğlu)
Seçtim aldım hasını (dayanamıyom)
Yar üstüme yar sevmiş (inanamıyom)

Başımda Tülbendim Ağladım Gülmedim adlı türküde kadın sevdiğinin kendisine küstüğünü belirtirken bu küskünlüğe kendisinin sebep olduğunu da

Küstürdüm nazlı yâri de askerim yârim diyerek ifade etmiştir. Sevdığı erkekler aralarının bozulmasında kendisini suçlayan kadının pişmanlık yaşadığı ve bu dargınlığın kadının beklemediği bir şekilde sonuçlandığı, bundan kaynaklı da kadının hayal kırıklığı yaşadığı *Sonunu bilmedim yar* sözlerinde görülmektedir. Aldatılmış olan kadının hayal kırıklığı ve pişmanlığı yansıtılmıştır. Sevdığı erkeğin kendisini terk edip başka biriyle beraber olduğunu, *Beni koymuş yar sevmiş* diye belirten kadın *Ona yanyom* sözüyle de üzüntüsünün büyüklüğünü dile getirmiştir. Kadının bu birliktelik için uzun zaman beklediğini anlatan sözleri ise *Sevdanın mektebinde de askerim yârim, Yedi sene okudum* şeklindedir. Türkünün devamında *Dayanamıyom, Ellerenin zevke dalmış, Ona yanyom* sözlerinde kadın, sevdiği erkeğin yeni bir ilişkiye başladığını belirtmiştir. Kadınlar sevdikleri erkeklerle bir ömür birlikte olma hayali ile ilişkiye başlarken, erkekler bitmiş ilişkileri yenileri için başlangıç olarak görmüşlerdir ve bu da kadınlar için duygusal çöküntüye sebep olmuştur. Sevdığının aldatması başlığı altında incelenen *Bir Defim Var Deriden türküsünde* kadın, *Bir annenin üç oğlu (ellerin oğlu), Seçtim aldım hasını* diyerek ilişkiye başlayacağı ya da evleneceği erkek konusunda ne kadar titiz davrandığını belirtmiştir. Ancak buna rağmen sevdiği erkeğin kendisini aldattığını *Yar üstüme yar sevmiş (inanamıyom)* diyerek dile getirmiştir.

Geleneksel toplumların birçoğunda olduğu gibi Türk geleneklerine göre türkülerin yakıldığı dönemde evlilikte kadına söz hakkı tanınmamıştır. “Ailenin kararı ve onayı evlilikte kişinin kararının önüne geçmiştir” (Baş, 2019, s.118). Ailenin ve çevrenin onayladığı bir evliliğe karşı çıkamayan kadın, istemeyerek yaptığı evlilikte yaşadığı duyguları türkülerde dile getirmiştir.

Al Duvak Vurundun Danacı'nın Türküsü

Danacı:

(Aman) Al duvak vurundun da yavrum gelin mi oldun
Kimden izin aldın da yavrum sen ata bindin
Ne dedim de sevdiğim sözünden döndün
İn atından da gel Mevla'nı seversen

Sağmenlerin de gaş gaş olmuş duruyo
Yengecilerin de ardınsıra yürüyo
Büyük kaynın da burda izin veriyo
İn atından da gel Mevla'nı seversen

Eline de al kınalar yakmışlar
 Beline de altın kemer takmışlar
 Biliyom da kız gönlünü yıkmışlar
 İn atından da gel Mevla'nı seversen

Kız

(Aman) Gönlüm olarak da ben bu ata binmedim
 Senden başkasına da yârim demedim
 Yedi yıldır da yar gönlünü kırmadım
 Yol ver beyim yol ver eğletme beni
 Sağmenler içinde söyletme beni

Elime de al kınalar yakmadım
 Belime de altın kemer takmadım
 Yedi yıldır ben kimseye bakmadım
 Yol ver beyim yol ver eğletme beni
 Sağmenler içinde söyletme beni

Al Duvak Vurundun Danacı'nın Türküsü adlı türküde, türkünün hikâyesinde de belirtildiği gibi, birbirini seven iki kişinin, kadının başkasıyla evlendirilmesi sonucunda kadın ve erkeğin karşılıklı dile getirdikleri görülmektedir. Hikâyede belirtildiği gibi, erkeğin düğün alayının önüne geçerek sevdiğine seslendiği ilk üç dörtlük yer almaktadır (Coşkunsoy vd. 2012, s.77). Kadının ayrılmak zorunda kaldığı sevdiği erkeğe karşı dile getirdiği *(Aman) Gönlüm olarak da ben bu ata binmedim, Senden başkasına da yârim demedim* sözlerinde ise, kendi rızası dışında gerçekleşen bir evlilik yaptığını ve evlendiği kişiye sevdalanmadığını, hala gönlünün onda olduğunu belirttiği görülmektedir. *Yedi yıldır da yar gönlünü kırmadım* diyen kadın, uzun zamandır devam eden bu birliktelikte sevdiğini hiç üzmediğini ancak şimdi sevdiği erkeğin talebini yerine getiremeyeceğini, bu evlilikten vaz geçemeyeceği *Yol ver beyim yol ver eğletme beni*, diyerek karşılık vermiştir. *Sağmenler içinde söyletme beni* sözüyle kadın, sağmenler diye belirttiği damadın akrabalarından oluşan erkekler, köy delikanlıları ve onlara eşlik eden kadın erkek tüm köy halkı (Vural ve Vural, 2017, s.91) önünde gerçek duygularını söyleyemeyeceğini artık kendisinden vazgeçmesi gerektiğini anlatmaya çalışmıştır. Toplumsal değer yargılarının kadın üzerinde oluşturduğu baskı ve kadın için bulunduğu çaresizlik görülmektedir. *Belime de altın kemer takmadım* diye devam eden kadın, bu evliliğin maddiyata da dayanmadığını, evlendiği kişiden pahalı hediyeler almadığını da sevdiği erkeğe açıklamak istemiştir.

Kadınlar, türküler aracılığıyla kendine eş olarak uygun gördükleri erkekte beğendiği özelliklerin yanısıra tercih etmediği erkeklerin kendisine göre olumsuz yanlarını da dile getirmişlerdir. Aşağıda verilen türküde sevdiğine kavuşamayan kadının hem sevdiği erkek hem de rızası dışında evlendiği erkek hakkında bilgi verdiği görülmektedir.

Boğazında Hakik Var

Boğazında hakik var (da)
Ne çok kalbi yıkık var
Şimdiye kavuşurduk (da)
Arada münafık var

Bağlantı

Hadi yavrum hadi yavrum
Hadi hadi yavrum ninayna da
Ninayna da ninayna
Ufacık kızlar gel oyna
Kollarını ger oyna

Pınarın başı sarı da
Üstünün taşı sarı
Mevlam alnıma yazmış da
Gözü gök kaşı sarı

Bağlantı

Havaların buludu da
Heybelerin kilidi
Benim sevdiğim oğlan da
Bir ocağın umudu

Bağlantı

Entarimi ben biçtim de
Kollarını dar biçtim
Ne talihsiz başım var da
Öksüz oğlana düştüm

Boğazında Hakik Var türküsünde *Ne çok kalbi yıkık var* diye ifade eden kadının sözünden anlaşılan, kendi durumunu genelleyerek birbirine kavuşamayan sevenlerin çok olduğunu söylediği düşünülmüştür. Sevdiğiyle kavuşamama sebebini de aralarını bozan kötü insanların olduğunu *Şimdiye kavuşurduk (da)*, *Arada münafık var* sözıyla

ifade ettiği gör÷lmektedir. Türk÷n÷n ikinci d÷rtl÷ğ÷nde *Mevlam alnıma yazmış da, Gözü gök kaşı sarı* ifadesiyle kadın, beğenmediği özelliklere sahip olan erkeği alın yazısı olarak görmüş ve kötü kaderi olarak gördüğü bu birlikteliği kabullenmiştir. Elif Kuyumcu'nun da belirttiği gibi Türkçede kullanılan “kara yağız”, “karakaş”, “kara göz” cesaret ve güzellikle (Kuyumcu, 2020, s.524) bütünleştirildiği için kadınlar türkülerinde beğendikleri erkeklere bu özellikleri yakıştırmışlardır. Üç÷ncü d÷rtl÷kte *Benim sevdiğim oğlan da, Bir ocağın umudu* diyen kadın, sevdiği erkeğın ailede kıymetli biri olduğunu belirterek bu durumu kendisi açısından öv÷nç kaynağı olarak görmüştür. Türk÷n÷n son d÷rtl÷ğ÷nde *Ne talihsiz başım var da, Öksüz oğlana düştüm* diyen kadın, erkeğın öksüz olmasını şanssızlık olarak ifade eder. Ayrıca evliliğın kendisine getirmesini beklediği güven ortamını bulamadığını, kendisini yalnız hissettiğini anlatır (Eren, 2014, s.415).

Aşağıdaki türk÷de de evlilikte söz hakkına sahip olmayan, istemediği biriyle evlenerek sevdiğinden ayrılmak zorunda kalan kadının duyguları türküs÷nde yer bulmuştur.

Dar Köprüden Geçerken

Dar köprüden geçerken uy aman yârim yar
Köprü salladı beni
Oğlan oğlan nar danem oğlan bir danem oğlan
Ben ele varmaz idim uy aman yârim yar
Ağam yolladı beni
Oğlan oğlan nar danem oğlan bir danem oğlan

Dar köprüden geçerken uy aman yârim yar
Elim değdi eline
Oğlan oğlan nar danem oğlan bir danem oğlan
Altın kemer takınmış uy aman yârim yar
Yârim ince beline
Oğlan oğlan nar danem oğlan bir danem oğlan

Dar köprüden geçerken uy aman yârim yar
Geldik omuz omuza
Oğlan oğlan nar danem oğlan bir danem oğlan
Benden sana fayda yok uy aman yârim yar
Yârim sen gelme bize
Oğlan oğlan nar danem oğlan bir danem oğlan

Dar Köprüden Geçerken adlı türküde kadın, sevdiği biri olmasına rağmen babasının (ağa) zorlamasıyla başka biriyle evlenmek zorunda kaldığını ve üzüntüsünü *Ben ele varmaz idim uy aman yârim yar, Ağam yolladı beni* sözleriyle dile getirmiştir. Aynı zamanda sevdiği erkeğin de kendisini unutmamasını isteyen kadın *Benden sana fayda yok uy aman yârim yar, Yârim sen gelme bize* diyerek durumu kabullendiğini göstermiştir. Kadının duygularının ve isteklerinin göz ardı edilmesi evlilikte ona söz hakkı tanınmaması söz konusudur. Kadın burada, başkasının (babasının) verdiği kararı uygulayan ve bu karara razı olan durumundadır.

Kadının, sevdiğine kavuşamadığını ifade ettiği türkülerden *Çiğ Sütün Yüzü Kaymak, İnc'innenin Poladı, Motor Geliyor Motor, Saçım Attım Ardıma, Samanlık Dolu Saman* türküleri kadının, genç kız rolüne daha uygun olduğu için sevgili/yar rolünde değerlendirilmemiş, genç kız rolünde değerlendirilmiştir.

4.1.3. Sevdiğiyle Gurur Duyma/ Övünme/ Sevdiğini Açıkça İfade Etme

Kadınların tercih ettiği erkeklerin mesleği, sosyal statüsü ya da dışsal özellikleri kadınların gurur duyduğu ve övündüğü yönleri olmuştur. Erkeğin mesleği, statüsü aynı zamanda, dolaylı yoldan kadının statüsünü de etkilemiştir çünkü toplumun önemseydiği meslek sahipleri daha itibarlı görülmüştür (Eren, 2014, s.200).

Şu Derenin Alıcı

Derelerin çakılı (da)
Nerden aldın akılı
Benim vardığım oğlan (da)
İstanbul'un vekili

Albar'ın Arıları

Mağden'nin mezarlığı
Top biter üzerliği
Yozgat valisinde yok da
Yârimin güzelliği

Yozgat'ın Mehlesinde Olmadı Gelin Olmadı

Yozgat'ın mezarlığı
Top biter üzerliği
Yozgat valisi'nde yok

Yârimin güzelliği

Şu Derenin Alıcı türküsünde kadın, *Benim vardığım oğlan (da), İstanbul'un vekili* diyerek evlendiği kişinin mesleğine yönelik bilgi verdiği ve erkeğin mesleğinin toplumda saygı gören bir meslek olduğu görülmektedir. Kadının, erkeğin sosyal konumuna yönelik kullandığı “İstanbul'un vekil” sözünden, toplumu yönetme yetkisine sahip olan parlamento üyesini kastettiği düşünülmektedir. Bu yüzden de kadının erkeğin mesleğiyle övündüğü ve dile getirme ihtiyacı duyduğu görülmüştür. *Albar'ın Arıları* ve *Yozgat'ın Mehlesinde Olmadı Gelin Olmadı* adlı benzer iki türküde de görüldüğü gibi kadın, toplumda değer gören mevki sahibi biri ile sevdiği erkeği kıyaslar ve *Yozgat valisinde yok da, Yârimin güzelliği sözüyle* sevdiğini yüceltir.

Türkler, tarihte her dönem güçlü ordulara sahip olmuştur ve askerlik vazifesi yerine getirilmesi gurur kaynağı olan ana görevlerden biri olarak kabul edilmiştir (Önal, 2004, s.137). Sevdiğinin asker olmasından gurur duyan ve bununla övünen kadın, duygularını türkülere yansıtmıştır.

Cenderme'nin Yakasında

Cendermenin yakasında neftesi
Cendermedir hükümetin efesi

Cendermenin kumandanı binbaşı
Benim yarım cendermede onbaşı

Cendermenin meskeni de yokuştur
Benim yârim cendermede çavuştur

Annem Entari Almış

Benim yârim asker olmuş
Dünyada yoktur eşi

Kadının dile getirdiği *Cendermenin Yakasında* adlı türküde, *Cendermedir hükümetin efesi* sözüyle kadın, sevdiği erkeği devleti koruyan yiğit, cesaretli biri olarak tarif etmiş, hükümetle (devlet) de ilişkilendirerek toplumdaki saygınlığına dikkat çekmiştir. Ayrıca sevdiği erkeğin askerdeki rütbelerini de *Benim yarım cendermede onbaşı, Benim yârim cendermede çavuştur* diyerek dile getiren kadın,

sevdiği erkeğin konumuyla da gurur duymuştur. *Annem Entari Almış* türküsünde de sevdiği erkeğin asker olmasıyla övünen, gurur duyan bir kadının *Benim yârim asker olmuş Dünyada yoktur eşi* sözleri yer almaktadır.

Kadınların evliliklerde erkekte aradığı, olmasını istediği özelliklerden biri de maddiyatın yeterliliği olmuştur (Yılmaz, 2003, s.125).

Bu yüzden kadınların tercih ettiği erkekler arasında okuyup meslek sahibi olan kişilerin yer aldığı türkülerde bulunmaktadır. Eskiden evlilikte mal varlığı yeterli görülen erkekler ön planda olurken, günümüze yaklaştıkça okumuşa ve devlet işinde çalışan erkeğe kızını verme düşüncesinin yaygınlaştığı ifade edilmektedir (Çopuroğlu, 2000, s.172).

Mercimek Attım Aşa

Hopbala becik tozanı
Ezdirmedim nızanı
Ya öğretmen ya hoca
O da dünya güzeli

İstanbul'a İsmarladım Makine

İstanbul'a ısmarladım nohudu
Benim yârim liselerde okudu

Yukarıdaki türkülerden *Mercimek Attım Aşa* türküsünde kadının *Ya öğretmen ya hoca, O da dünya güzeli* diye ifade ettiği sözlerinden anlaşılan, toplumun değer verdiği mesleklerden ve toplumu yönlendirmede etkili olan erkekleri tercih ettiğini göstermektedir. *İstanbul'a İsmarladım Makine* türküsünde *İstanbul'a ısmarladım nohudu, Benim yârim liselerde okudu* diye belirten kadın, türkülerin yazıldığı dönem düşünülürse, sevdiği erkeğin iyi tahsil gördüğünü ve toplumda değer verilen, önemli bir yere sahip olduğunu anlatmak istediği düşünülmektedir.

Kadınların sevdiği erkeklerin herhangi bir özelliği de kadının övünç ve gurur kaynağı olarak türkülerde bulunmaktadır.

Erikten Erik İster

Erik koydum sepete

Yar oturur tepede
Öyle bir yar sevdim ki
Şan verir memlekete

Yozgat'ın Asmasıyım

Üzüm koydum sepete
Yar oturur tepede
Öyle bir yar sevmişim (aman aman)
Şen olsun memlekete

Karamığın Gövüne Küpe Attım Öğnüme

Karamığın gövüne oy gazez gazez
Küpe attım öğnüme oy gazez gazez
Şöyle bir yar sevem ki oy gazez gazez
Duyan düşman dövüne oy gazez gazez

Şıralman dalı bezir oy gazez gazez
Yanar yanar öfledir oy gazez gazez
İki gönül bir olmuş oy gazez gazez
Neylesin kahya kizir oy gazez gazez

İnceden elek m'olur oy gazez gazez
Yar gibi melek m'olur oy gazez gazez
İçeri gel sevdiğim oy gazez gazez
Kapıdan dilek m'olur oy gazez gazez

Kadının sevdiğine yönelik dile getirdiği *Erikten Erik İster* türküsünde *Öyle bir yar sevdim ki, Şan verir memlekete* sözleri erkeğin ün, nam sahibi biri olduğunu göstermektedir. Kadın sevdiği erkeği toplum tarafından tanınan, bilinen saygın biri olarak tarif etmiştir. *Yozgat'ın Asmasıyım* türküsünde ise kadın *Öyle bir yar sevmişim (aman aman), Şen olsun memlekete* diyerek, sevdiği erkeği herkesin duymasını, bilmesini isteyerek gösteriş yapacak özellikte biri olduğunu anlatmak istemiştir. *Karamığın Gövüne* türküsünde ise *Şöyle bir yar sevem ki oy gazez gazez, Duyan düşman dövüne oy gazez gazez* dizeleriyle kadın, sevdiği kişi olsun istemekte ama bu erkeğin düşmanları kıskandıracak özellikte biri olmasını tercih etmektedir. Ancak ikinci kıtada kadın, *İki gönül bir olmuş oy gazez gazez, Neylesin kahya kizir oy gazez gazez* sözleriyle bahsettiği gibi bir sevdiğinin olduğu konusunda ipuçları vermekte. Üçüncü kıtada ise sevdiğine çağrıda bulunan kadın aynı

zamanda *İnceden elek m'olur oy gazez gazez, Yar gibi melek m'olur oy gazez gazez* sözleriyle sevdiğini insanüstü bir varlık olan “melek” ile kıyaslayarak onu yücelten öven sözler dile getirmiştir.

Gidene Bak Gigene

Kapıları kanatlı
Çaydan çıktı on atlı şınaynam
Anam babam sağ olsun
Hepisinden yar tatlı şınaynam

Mani Bilirim Elli

Ben yârimi bilirim
Sağ yüzü çifte benli
Ben yârime gül demem
Gülün ömrü az olur

Madımah bişti mola

Madımah oylum oylum
Geliyor selvi boylum
Selvi boylum gelince
Şen olur benim gönlüm

Yukarıdaki türkülerden *Gidene Bak Gigene* türküsünde kadının, sevdiği erkeğe dair *Anam babam sağ olsun, Hepisinden yar tatlı şınaynam* sözleriyle sevdiğini hayatının merkezine koyduğunu, anne ve babasından daha kıymetli bulduğunu ifade ettiği görülmektedir. Kadın, sevdiği erkeği herhangi bir özelliğinden kaynaklı çok beğendiğini söyleyerek erkeği övmektedir. *Mani Bilirim Elli* türküsünde de *Sağ yüzü çifte benli* sözüyle kadın, sevdiği erkekte hoşuna giden dışsal bir özellikten bahsetmiş, ayrıca *Ben yârime gül demem, Gülün ömrü az olur* sözüyle de güzel bir bitki olan gül ile kıyaslayarak sevdiğini daha üstün tutmuştur. *Madımah bişti mola* türküsünde kadın, *Selvi boylum gelince, Şen olur benim gönlüm* diyerek sevdiğinin dışsal özelliğini öven sözler dile getirmiştir.

Kadının toplumdaki geleneksel konumu ve yeri göz önünde bulundurulduğunda sevdiği erkeğe karşı ifade edemediği duygularını, türkülerde açıkça dile getirdiği de görülmektedir.

Ağ Buğdayım Buğdayım

Oğlan adı Hüseyin
 (Hozalım yelli yelli Bilal'ım cebi güllü)
 Dallamanı kasıyım
 (Hozalım yelli yelli Bilal'ım cebi güllü)
 Anan kahrını çeksın
 (Hozalım yelli yelli Bilal'ım cebi güllü)
 Ben bağrıma basayım
 (Hozalım yelli yelli Bilal'ım cebi güllü)

Haydin Gidek Engine

Serpenekte kilim var
 Deste deste gülüm var
 Gel bilece gezelim
 Ayrılık var ölüm var

Oğlanın Adı Ömer

Gel dağları aşalım
 Hilalde buluşalım
 Girelim biz kol kola
 Çamlıkta dolaşalım

Kayadan Ot yolarım

Loli demeye geldim (loli)
 Kaymak yemeğe geldim (loli)
 Kaymak da baba çıksın (loli)
 Yâri görmeye geldim (loli)

Ali'min Çamda Buldum İzini

Ali'min çamda (da) buldum izini (ben yandım aman)
 Duman sandım şalvarının tozunu (Ali'm)

Bağlantı

Ali'm Ali'm nazlı yârim
 Tenhalarda buluşalım

Sevgili/Yar rolüyle kadının dile getirdiği *Ağ Buğdayım Buğdayım* türküsünde kadın, sevdiği erkeğe karşı duygularını ve sevdiğine kavuşma isteğini *Anan kahrını çeksın*, *Ben bağrıma basayım* sözleriyle açıkça dile getirmiştir. Aynı şekilde kadının türküsü aracılığıyla sevdiğine çağrıda bulunduğu bir diğer türkü de *Haydin Gidek*

Engine türküsüdür. Bu türküde *Gel bilece gezelim*, sözüyle kadın, sevdiğiyle birlikte olmak, vakit geçirmek istediğini dile getirirken aynı zamanda sevdiğinden ayrılmak zorunda kalacağı durumlardan da korktuğunu *Ayrılık var ölüm var* diyerek belirtmiştir. *Oğlanın Adı Ömer* türküsünde ise kadın, sevdiğine yaptığı çağrıda görüşmek istediğini *Gel dağları aşalım, Hilalde buluşalım* sözüyle belirtmiştir. Görüşme yeri olarak topluma açık olan bir alanı tercih ettiğini *Girelim biz kol kola, Çamlıkta dolaşalım* diyerek dile getirmiştir. Bu türküde kadın, toplumun yargısını umursamadığını gösteren sözlere yer vermiştir. *Kayadan Ot yolarım* adlı türküde ise kadın, sevdiğini görmeye geldiğini *Kaymak da baba çıksın (loli), Yâri görmeye geldim (loli)* diyerek asıl amacının sevdiğini görmek olduğunu açık bir dille ifade etmiş.

Kadının, sevdiği erkeğin kim olduğunu açıkça dile getirmesine rağmen sevdiğiyle görüşme konusunda toplumun yargısından çekindiğini gösteren sözleri de türkülere yansımıştır. *Ali'min Çamda Buldum İzini* türküsünde *Ali'm Ali'm nazlı yârim, Tenhalarda buluşalım* diyen kadının, sevdiğine yaptığı görüşme çağrısında görüşmek istediği yerin gözden uzak, تنها bir yer olmasını istediği de türküde dile getirilmiştir.

Kadının sevgili/yar rolünde karşı cinse olan sevgisini, onunla evlenme isteğini dile getirdiği türkülerden biri olan *Bisikleti Aynalı* türküsü kadının genç kız rolüne daha uygun olduğu için sevgili/yar rolünde değerlendirilmemiş, genç kız rolünde değerlendirilmiştir.

4.1.4. Sevdiğinin Ölmesi

İnsanoğlu, en büyük çaresizliği ölüm karşısında yaşamıştır. Ölümün verdiği acıdan kaynaklı duygularını dile getiren insan, ağıt yakarak acısını paylaşmak istemiştir. Güven'in de ifade ettiği gibi ağıt söyleme ya da ağıt yakma geleneği geçmişten günümüze bütün ulusların hayatında önemli öğelerden biri olmuş ve bu gelenek Anadolu halkının yaşantısında da önemli bir yer teşkil etmiştir (Güven, 2013, s.117). Anadolu'da ölüm üzerine yakılan ağıtlar, genelde kadınlar tarafından dile getirilmiştir (Mustan, 2008, s.145). Artun'a göre bazı türküler konu itibarıyla ağıttır, dolayısıyla ağıtlar zamanla türkü haline dönüşmüştür. (Artun, 2008, s.52). Kadın ağzı türkülerde kadınların birçok durumda ağıt yaktığı söylenebilir ancak daha çok ölüm olayları karşısında ağıt yakmıştır denebilir. Geçmişten bu güne gelenek halinde

sürdürülen ağıt yakma, cenaze evinde yapılan ve tören niteliği kazanan bir durumdur. Bu törene akraba olan ya da olmayan birçok kadın eşlik eder. Ağıtı ölenin yakınlarından biri (annesi, ablası, karısı, teyzesi, halası) başlatır daha sonra kadınlar sıra ile ağıtı sürdürür (Özdemir, 2002, s.9).

Sevdiğinin ölümü üzerine kadın, yaşadığı bu çaresizlik nedeniyle keder, öfke, suçluluk, yalnızlık, ümitsizlik, terk edilmişlik duygusunu ağıt yakarak dile getirmiştir.

Celal Bacada Yatıyor

Celal bacada yatıyor
Yorganını yel atıyor
Ne yatarsın celal oğlan
Nişanlını el alıyor celal oy oy

Ne inişin dibindeyim
Ne yokuşun başındayım
Bana dulluk yakışır mı
Daha on beş yaşındayım celal oy oy

Yukarıdaki *Celal Bacada Yatıyor* adlı türküde kadının nişanlı mı evli mi olduğu konusu net olmamakla birlikte sevdiğini kaybeden genç bir kadının dile getirdiği türkü olduğu görülmektedir. Birinci dörtlükte kadının, nişanlı olduğunu ancak *Nişanlını el alıyor celal oy oy* sözlerinde, nişanlısıyla değil de başkası ile evlenmesi ya da evlendirilmesi söz konusu olduğu anlamı çıkmaktadır. Bu duruma kadının, *Ne yatarsın celal oğlan* sözleriyle nişanlısına sitem ettiği görülmektedir. Türkünün geneline bakıldığında genç yaşta eşi/nişanlısı ölen kadının, başkası ile evlenmek istemediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda kadının *Bana dulluk yakışır mı, Daha on beş yaşındayım celal oy oy* sözleriyle genç yaşta dul kalmayı kendine yakıştıramadığı de görülmektedir.

Genellikle kadınlar tarafından yakılan ağıtlarda ölen kişiyi küçük düşürecek ya da yerecek sözlere yer verilmemiş hatta bazı ağıtlarda kişiyi yüceltecek sözlere yer verilmiş, yaptığı işler ve dışsal özelliklerinden bahsederek ölmemiş gibi düşünülmüştür.

Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün

Çamlığın başında tüter bir tütün
 Acı çekmeyenin yüreği bütün
 Ziya'mın atını pazara tutun
 Gelen geçen ziyam ölmüş desinler

Bağlantı

At üstünde kuşlar gibi dönen yar
 Kendi gidip ahbabları kalan yar

Benim yârim yaylalarda oturur
 Ak elini soğuk suya batırır
 Demedim mi nazlı yârim ben sana
 Çok muhabbet tez ayrılık getirir

Bağlantı

Ham meyveyı kopardılar dalından
 Ayırdılar beni nazlı yârimden
 Eğer yârim tutmaz ise salımdan
 Onun için açık gider gözlerim

Yozgat Yaylası'nda bir garip guşum
 Elveda sizlere ahbabım eşim
 Doymadım dünyaya on sekiz yaşıım
 Onun için kapanmıyo gözlerim

Yüküm kervan yükü savran gidiyo
 Sürmedim sefayı devran gidiyo
 Ziya'm ciridine gurban gidiyo
 Onun için gapanmıyo gözlerim

Atına binmiş de başı tuvalet
 Gel otur yanıma bi ahıl öğret
 Senin nazlı yârin kime emanet
 At üstünde guşlar gibi dönen yar

Atına binmiş de eğerin düzler
 Cirit değneği de elinde gözler
 Hayırsız elbisen bohçemi düzler

Kızıltepe yolu postamız oldu
 Bu cahillik senin ile bana oldu
 Karın ağrısı da mahana oldu
 Yuman gözlerini yar gelmeyince

Yuman cenazemi yar gelmeyince

Sürün cezvelerim sürün gaynasın
Ziya gelsin ciridini oynasın
Gahbe felek muradına doymasın
Öyle yiğide de öldü denilmez
Hasiret gidenin gözü yumulmaz

Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün adlı türkünün hikâyesinde de belirtildiği gibi sevdiği ölen bir kadının hem sevdiği erkeğin ağzından hem de kendi ağzından dile getirdiği türküdür (Güven, 2005, s.336). Bu türküde kadın, ölüm karşısındaki üzüntünün verdiği acıyı, aynı zamanda sevdiğini yüceltme duygusunu da yansıtmıştır. *Ziya'mın atını pazara tutun, Gelen geçen ziyam ölmüş desinler ya da At üstünde kuşlar gibi dönen yar* sözlerinde kadın, sevdiği erkeği atla ilişkilendirerek kahramanlaştırmıştır. Ayrıca kadın, sevdiği erkeğin, at üstünde maharetli olmayı gerektiren, cirit oynadığını da belirtmiştir. Eren'in de belirttiği gibi Türklerde ata verilen önemden kaynaklı at da sahibiyle anılmış ve bütünleştirilmiştir. Atın sahibinden ayrı görülmesi aynı zamanda o kişinin öldüğüne de işaret edebilmektedir (Eren 2014, s.268). Türküde geçen *Ham meyveyi kopardılar dalından, Ayırdılar beni nazlı yârimden ve Doymadım dünyaya on sekiz yaşım* sözleri, ölen kişinin genç yaşta olduğuna dikkat çekmektedir. *Atına binmiş de başı tuvalet, Gel otur yanıma bi ahıl öğret* sözleriyle kadın, sevdiği erkeği ölmemiş gibi yansıtmıştır. Ancak, *Senin nazlı yârin kime emanet* diyen kadının, sevdiğinin artık yanında olamadığını, kendisine sahip çıkamayacağını bu yüzden de kimsesizlik duygusunu yaşadığını görmekteyiz. Ölüm karşısında yaşadığı çaresizlikle kadın, feleğe kızgınlığını ve sitemini *Gahbe felek muradına doymasın* sözleriyle dile getirmiştir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İncelenen türkülerde kadının “gelin/gelin kız” rolünün de yansıtıldığı sözler görülmüştür.

“Gelin”, “Gel”, “Gelmek” fiilinin Eski Türkçesi “kel” kökünden gelen “kelin“, zaman içinde yumuşayarak “gelin“e dönüşmüştür (Aydemir 2013, 622). Günümüzde kullanılan anlamlarına bakıldığında;

1. evlenme töreni için hazırlanmış, süslenmiş kız ya da kadın.

2. yeni evlenmiş olan kadın (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, t.y.) ya da aileye evlenme yoluyla girmiş olan kadını ifade eden “gelin” türkülerde de karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde karşımıza çıkan rollerden biri de kadının, “gelin/gelin kız” rolüdür. Bu türkülerde kadının, evlat ve anne rolleri ile kaynana rolleri de mevcuttur. Evlat-anne rollerinde, gelin olan kadının düğün gecesi bir evlat olarak ailesine (anne ve babasına) seslenişi çalışmamızda evlat rolü içinde değerlendirilmiştir. Gelin/gelin kız rolü alt başlığında değerlendirilen ve gelin kaynana ilişkilerinin yansıtıldığı türküler aynı zamanda kaynana rolü alt başlığı altında da değerlendirilmiştir.

Gelin/gelin kız rolü alt başlığında değerlendirilecek türkülerin kapsamı ise, düğün öncesi dönemi anlatan ve kadının taleplerini dile getirdiği türkülerdir. Aynı zamanda geçiş dönemi diye de adlandırılan düğün ve hemen sonrasını anlatan “kına türküleri, gelin alma, gelin ağlatma, gelin okşama, gelin çıkarma, gelin övme, kız satma, gelin kaynana havaları, güvey türküsü, gelin kız türküsü vb. türküler” (Kuzlu, 1999, s.37) bu kapsama girmektedir. Ayrıca, evlendikten sonra kadının gelin olarak yaşamına devam ettiği yeni evinde karşılaştığı durumların anlatıldığı türküler; kadının kendisinden gelin olarak bahsettiği türküler; gelin ve kaynana ilişkilerinin anlatıldığı türküler gelin/gelin kız rolü alt başlığında değerlendirilecek türkülerdir.

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “gelin/gelin kız” rolünde yer alan kadının dile getirdiği türkülerin konularında; evlilik hazırlığı, geçiş dönemi (evlilik törenleri esnası) ve evlilik sonrası olmak üzere farklı aşamalarındaki rolleri yansıttığı görülmüştür. Üç aşamadan oluşan türkülerin konuları ve ilgili türküler Tablo 7’te verilmiştir.

Tablo 7: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde “Gelin/Gelin Kız” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular ve İlgili Türküler

“Gelin/Gelin Kız” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular	İlgili Türküler
Evlilik Hazırlığı Dönemi	1. Oğlanın Adı Ömer
	2. Bisikleti Aynalı
	1. Al Duvak Vurundun Danacı'nın Türküsü

Geçiş Dönemi	2. Yastı Taşlar Yastı Taşlar
	3. Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı
	4. Çattılar Ocak Daşını
Evlilik Sonrası Dönem	1. Ağ Keçi Gelmiş Oğlağın İster
	2. Ağ Gelin De İndi M'ola Yayladan
	3. Sabahınan Kalkdım Südü Bişirdim
	4. Kayadan Ot Yolarım
	5. Daş Dönmüyor Dönmüyor (1)
	6. Tirene Bindi De Savuştı M'ola
	7. Kaynanayı Netmeli Kaynar Saca İtmeli
	8. Kaynana Hedik Kaynana
	9. Motor Geliyor Motor
	10. Asker Yolu Beklerim

Tablo 7 incelendiğinde “gelin/gelin kız” rolünde kadının; evlilik hazırlığı dönemi, geçiş dönemi ve evlilik sonrası dönem olmak üzere üç farklı aşamada yer alan konuda türkülerin dile getirildiği görülmektedir.

Gelin/gelin kız rolü kapsamında değerlendirilen türküler evlilik hazırlığında olan kadının isteklerinin ve beklentilerinin yansıtıldığı türküler; geçiş dönemi diye adlandırılan kına ve düğün töreni gibi törenler sırasında söylenen türküler ve düğün sonrasını kapsayan, kadının gelin olarak yaşamına devam ettiği yeni evinde yaşadığı duyguları dile getirdiği türküler olarak değerlendirilmiştir.

4.2.1. Evlilik Hazırlığı Dönemi

Evlilik hazırlığı döneminde olan kadının belli şeyleri talep etme cesaretinin kadının tercih edilme olasılığının artmasıyla da alakalı olacağı düşünülmektedir. Sol'un da bahsettiği gibi Türklerin geleneklerine göre, evliliğe hazır olduğu düşünülen genç kadınlarda aranan bazı özellikler toplumsal cinsiyetiyle ilişkilendirilerek beklentiye dönüşmüştür. Türkülerin sözlerine yansıtılan bu beklentilerden bazıları dışsal görünüm ve çekicilikle alakalıdır. Kadınların bu özelliğinden kaynaklı seveninin ve aşığının daha çok olacağı düşüncesi de türkülere yansımıştır (Sol, 2016, s.515).

Oğlanın Adı Ömer

Oğlanın adı Ömer
Belimi sıktı kemer
Benim ince belime

Yakışır gümüş kemer

Bağlantı

Aynalı körük olmazsa
Ben gelin gitmem
Ud kemani çalmazsa
Aynalı körüğe binmem

Gel dağları aşalım
Hilalde buluşalım
Girelim biz kol kola
Çamlıkta dolaşalım

Oğlanın Adı Ömer adlı türkünün birinci dördlüğünde kadın, *Benim ince belime, Yakışır gümüş kemer* sözleriyle maddi anlamda değerli hediyeler talep ettiğini anlatmaktadır. Kadının ince bel vurgusu ise, kadında aranan güzellik özelliklerinden birine dikkat çekmesidir. Evlilikte kadının güzel olması kadına özgüven vermiş aynı zamanda belli şeyleri talep etme gücüne de sahip olmuş, şeklinde de yorumlanabilir. Türkünün ikinci dördlüğünde kadın, *Aynalı körük olmazsa, Ben gelin gitmem, Ud kemani çalmazsa, Aynalı körüğe binmem* diyerek isteklerini sıralamış bu isteklerin yerine getirilmemesi durumunda zorluk çıkaracağı anlamına gelen sözler söylemiştir. Türkünün son dördlüğünde kadın, *Gel dağları aşalım, Hilalde buluşalım* sözleriyle buluşmak için sevdiğine çağrıda bulunmaktadır. Türkünün tamamında kendine güvenen, cesur bir kadın profili çizildiği ve son dördlükte de bunu açıkça ifade eden *Girelim biz kol kola, Çamlıkta dolaşalım* sözleri görülmektedir. Kadının buluşma yeri olarak Yozgat'ın halka açık mesire alanı olan çamlığı tercih etmesi ve kol kola dolaşma talebi bu cesaretin göstergesi olarak ifade edilebilir. Kadın, kültür içindeki uygulamaların kendisi için de yapılmasını istemiş, gelin gitmek için neleri talep ettiğini türkü aracılığıyla söylemiştir.

Türkülerin yazıldığı dönemde Anadolu'da kadınların kendilerini garanti altına alacak bir gelirleri olmadığından evlilikte takılan altınlar kadın için bir güvence oluşturmaktadır.

Bisikleti Aynalı

Ayakkabım var benim

Tabanı delik deşik
Kaynanamdan istedim
Beş tane beşibirlik

Yukarıdaki *Bisikleti Aynalı* türküsünde kadın, *Ayakkabım var benim, Tabanı delik deşik* sözleriyle maddi imkânının kısıtlı olduğunu belirtmiştir. Ancak evlenmek için belli istekleri olduğunu, bunu da kendine güvence oluşturabilecek aynı zamanda da kültür içinde bir gelenek olarak uygulanan altın takı olarak istediğini *Kaynanamdan istedim, Beş tane beşibirlik* sözüyle dile getirmiştir.

4.2.2. Geçiş Dönemi

İnsan hayatının doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç önemli geçiş döneminden biri olan evlilik (Başçetinçelik, 1998, s.23), geleneksel toplumlarda, belli bir yaşa gelmiş genç kızların yapması gereken bir gereklik olarak görülmüştür. Ancak evlilikte kızın istekleri dikkate alınmamış, geleneklere uygun olarak ailenin istediği şekilde evlendirilmişlerdir. Bu şekilde yapılan evlilikler sonucunda birçok mutsuz evlilik yapılmış ve istemediği biriyle evlendirilen genç kızların isyanı türkülere konu olmuştur. Aşağıdaki *Al Duvak Vurundun* türküsünde kadın bu konuyu dile getirmiştir.

Al Duvak Vurundun Danacı'nın Türküsü

Danacı

(Aman) Al duvak vurundun da yavrum gelin mi oldun
Kimden izin aldın da yavrum sen ata bindin
Ne dedim de sevdiğim sözünden döndün
İn atından da gel Mevla'nı seversen

Sağmenlerin de gaş gaş olmuş duruyo
Yengecilerin de ardınsıra yürüyo
Büyük kaynın da burda izin veriyo
İn atından da gel Mevla'nı seversen

Eline de al kınalar yakmışlar
Beline de altın kemer takmışlar
Biliyom da kız gönlünü yıkmışlar
İn atından da gel Mevla'nı seversen

Kız

(Aman) Gönlüm olarak da ben bu ata binmedim
 Senden başkasına da yarım demedim
 Yedi yıldır da yar gönlünü kırmadım
 Yol ver beyim yol ver eğletme beni
 Sağmenler içinde söyletme beni

Elime de al kınalar yakmadım
 Belime de altın kemer takmadım
 Yedi yıldır ben kimseye bakmadım
 Yol ver beyim yol ver eğletme beni
 Sağmenler içinde söyletme beni

Yukarıdaki türküyü kadın ve erkeğin birlikte, ilk üç dörtlüğün erkek tarafından son iki beşliğin de kadın tarafından, dile getirildiği görülmektedir. Türkünün hikâyesinde de anlatıldığı gibi, birbirini seven ağa kızı ve dana çobanının dile getirdikleri türküdür. Başlık parasını ödeyemediği için sevdiğinin başkasıyla evlendirilmesi sonucunda dana çobanı gelin alayının önüne geçerek türküyü söylemiş, gelin de cevap vermiştir (Coşkunsoy vd. 2012, s.77).

Sevdiği erkeğin sorularına cevap veren kadın, *Gönlüm olarak da ben bu ata binmedim* sözüyle bu evliliği kendisinin istemediğini, onun adına başkalarının kararlarını uyguladığını belirtmiştir. Aynı zamanda kadın, *Senden başkasına da yarım demedim* sözüyle evlendirildiği kişiyi sevmediğini, gönlünün hala ayrılmak zorunda kaldığı danacıda olduğunu dile getirmiştir. *Yedi yıldır da yar gönlünü kırmadım* sözlerinden de anlaşılacağı gibi uzun zamandır danacıyı beklediğinin ancak şimdi bu evlilikten dönemeyeceğini, bu evliliğe mecbur kaldığını *Yol ver beyim yol ver eğletme beni* sözüyle anlatmıştır. Türkünün son bölümünde kadın, düğünde yakılan kına ve geline alınan pahalı hediyeleri kendisinin kabul etmediğini *Elime de al kınalar yakmadım, Belime de altın kemer takmadım* sözleriyle dile getirmiştir. Uzun zamandır sevdiğini beklediğini belirten kadın, *Yol ver beyim yol ver eğletme beni, Sağmenler içinde söyletme beni* sözüyle söyleyecek çok şeyi olduğunu ancak insanların içinde dile getiremeyeceğini bildirmektedir.

Gelin/gelin kız rolünde dile getirilen türkülerin bir kısmı da gelin olan kadının, ilerde yaşayacağı belirsizliklerin endişesini taşıdığı sözleri içermektedir.

Yastı Taşlar Yastı Taşlar

Yastı taşlar yastı taşlar
 Gölgeyor çatık kaşlar
 Hakkınızı helal edin
 Ben gidiyom arkadaşlar

Devesinin çanı olmaz
 Yolculardan selam almaz
 Yanılsam başımı yusam
 Saçlarımı ören olmaz

Anam kurbanın olurum
 Saçlarından tel alırım
 Verme beni gavur ele
 Kapında köle olurum

Yukarıdaki *Yastı Taşlar Yastı Taşlar* adlı türkünün birinci dördlüğünde *Hakkınızı helal edin, Ben gidiyom arkadaşlar* sözlerinden de anlaşılacağı gibi kadının arkadaşlarıyla helalleşmesini, ayrılmakta olduğu sosyal çevresiyle bir daha görüşememe düşüncesinden kaynaklı söylenmiş bir söz olarak düşünülmektedir. Türk geleneklerine göre evlenerek evden ayrılan kadın her zaman ailesini görme fırsatı bulamamıştır. Yeni evindeki kurallara tabidir, aksi halde dışlanır. Gelinlik çağındaki kadınlar, ailelerini her özlediklerinde görüşemeyecekleri için, uzak yerlerden eş bulup evlenmeyi istemezler (Eren, 2014, s.361). Türkünün ikinci dördlüğünde yer alan *Yanılsam başımı yusam, Saçlarımı ören olmaz* sözüyle yalnızlık duygusu ortaya çıkmıştır. Baba evinde gördüğü ilgiyi bulamayacağını, ihtiyaçlarını giderme konusunda yalnız kalacağını anlatmaktadır. Türkünün son dördlüğünde bu ayrılığı kızın istemediğini “*verme beni gavur ele, kapında köle olurum*” sözleri ortaya koymaktadır. Kızın kararı dışında gerçekleşecek olan bu ayrılıkta kızın anneden bu kararda kızı adına söz sahibi olması yönünde beklentisi söz konusudur. Annenin kararının hangi yönde olduğu bu sözlerde belli değildir ancak her iki durumda da söz hakkı olmayan bir kadın profili ortaya çıkmaktadır.

Gelin ağzından söylenmiş kına ve gelin ağlatma türkülerinde genç kız, gurbet duygusunu en çok yaşayan kişidir. Ayrılığından en çok üzüntü duyulan kişi de annedir. Anne, kız evladının sırdaşı ve arkadaşısıdır. Erkek egemen ailelerin reisi erkek

olduğundan, kız çocuklar babalarından korkmaktadır (Kaya, 1999, s.99). Bu yüzden türkülerde erkek unsurları fazlaca görülmemektedir.

Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı

Zeytin bahçesinde zeytin ağacı (oy)
Döküldü yaprağı (anam) kaldı siyacı
Annemden ayrıldım nedir ilacı (oy)

Bağlantı

Ağlayı ağlayı anam aşar giderim
Yazım gurbet ele doğru düşer giderim.

Zeytin bahçesinde zeytin ışılar (oy)
Geyik gelmiş (anam) yavrusuna muşular
Annemden ayrıldım gelin komşular (oy)

Zeytin bahçesinde başım bozuldu (oy)
Altın tarağınan (anam) zülfüm çözüldü
Annemden ayrıldım benzim bozuldu (oy)

Gelin olan kadının evinden ayrılması ve bu ayrılıktan kaynaklı yaşadığı hüznün *Annemden ayrıldım nedir ilacı (oy)* sözleriyle anlatılmıştır. Türküde gelin *Yazım gurbet ele doğru düşer giderim* ifadesiyle, evlendikten sonra yaşamına başka bir yörede devam edeceğini belirtmektedir. Bu evliliği ve gurbete gidişi alın yazısı olarak gören kadın, çaresizlik içinde olayları kabullenen, kaderine razı bir profil çizmektedir. Aynı zamanda gelin gittiği evin varlıklı olduğuna dair bilgiler de *Altın tarağınan (anam) zülfüm çözüldü* sözlerinden anlaşılmaktadır. Gelin olarak gittiği evin varlıklı olmasının kadında bir etki yaratmadığı, gelin olması nedeniyle hasta olacak kadar üzgün olduğu da *Annemden ayrıldım benzim bozuldu (oy)* ifadesinden anlaşılmaktadır. Bu türkü aynı zamanda gelin olan kadının bir diğer rolünü de bize sunmakta ve anne-kız ilişkisinin önemini vurgulamaktadır.

Gelin/gelin kız rolünde kadının yansıtıldığı bazı türkülerde ise düğün töreni esnasında hangi geleneklerin uygulandığı ve gelin olan kadına yapılan törenler konu edilmiştir.

Çattılar Ocak Daşını

Çattılar Ocak Daşını
Kurdular Düğün Aşını
Ördüler Kızın Saçını
(Övdüler Gelin Başını)

Yukarıdaki *Çattılar Ocak Daşını* adlı türküde *Çattılar ocak daşını*, *Kurdular düğün aşını* sözlerinden de anlaşılacağı gibi yemeklerin yapıldığı, düğünün şenlik havasında olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca gelinin süslendiği ve başının övüldüğü aktarılmıştır. Gelin başı övmeyi Artun, gelinin annesi ya da damadın annesi ve yakınları tarafından yakılan ağıtlardır diye açıklamıştır. Aynı zamanda gelinin annesi kızını özleyeceğini vurgularken, damadın annesi yeni evinde mutlu olması, damadın övülmesi, gelinin yüceltilmesi ayrıca eşini ve yeni evini sevmesi, gelinin giyim kuşamı konusunda geline yapılan öğütler olarak açıklanmıştır (Artun, 2010, s.123).

Kadının geçiş dönemlerinden birini yansıtan kına, düğün gibi törenler sırasında gelin/gelin kız rolünde olan kadının dile getirdiği ya da başka kadınlar tarafından geline söylenen türkülerden olan *Aşağıdan Da Gele Gele Geldiler* ve *Karşıda Kelem Kurusu* türküleri, evlenerek evden ayrılan kızın duygularının yansıtıldığı türkülerdir. Bu türküler kız evlat rolü alt başlığında daha ayrıntılı değerlendirilecektir.

4.2.3. Evlilik Sonrası Dönem

Geleneksel toplumlarda kadından beklenen davranış, anne babanın ve çevrenin uygun gördüğü bir evlilik yapmak, ardından da çocuk doğurmaktır (Uysal vd., 2019, s.197). Aşağıdaki türküde toplumun beklentisi gelin olan kadının ağzından türküyeye aktarılmıştır.

Ağ Keçi Gelmiş Oğlağın İster

Ağ keçi gelmiş (de) oğlağın ister
N'olur Allah n'olur bir oğlan göster
Oğulsuz gelini kınar mı eller

Ağ keçi gelmiş oğlağın ister adlı türküde, kendisine gelin demesinden, yeni evli olduğunu düşündüğümüz kadının çocuk istediğini *N'olur Allah n'olur bir oğlan göster* sözlerinden anlamaktayız. Çocuğunun olması için Allah'a yalvaran kadın aynı

zamanda çocuğun cinsiyetinin erkek olmasını da dilemektedir. Kadının erkek çocuk istemesindeki sebebin ise toplum baskısından kaynaklı olduğu, *Oğulsuz gelini kınar mı eller* sözünden anlaşılmaktadır. Çünkü “erkek çocuk soyun devamı, ailenin yaşlılıktaki güvencesi olarak görülmektedir” (Yavuz, 2015, s.123) Bu sebeple kadının erkek çocuk doğurması aynı zamanda kadına aile içinde statü de kazandırmaktadır.

Aileye gelin olarak gelen kadın, eşinin ailesiyle kan bağı olmadığı için “elkızı” olarak görülmüş, eşinin ailesi tarafından benimsenmemiştir (Eren, 2014, s.71). Bu yüzden, evlendikten kısa bir süre sonra çocuğu olmayan kadınlar kolayca aile dışına çıkarılmışlardır. Ya baba evine gönderilmiş (boşanma) ya da üzerine kuma getirilmiştir. Birçok kadının ortak derdi olan bu durum kadın ağzı türkülere konu olmuştur.

Ağ Gelin De İndi M'ola Yayladan

Ağ Gelin de indi m'ola yayladan (Ağ Gelin)
Kaşın değil gözün beni ağladan (Ağ Gelin)
Bu güzellik sana Kadir Mevla'dan (Ağ Gelin)
Alırım ahdımı (da) koymam kız sende (Ağ Gelin)

Ağ Gelin de oturmuş daşın üstüne (Ağ Gelin)
Daramış zülfünü kaşın üstüne (Ağ Gelin)
Bir selamın gelmiş başım üstüne (Ağ Gelin)
Ölürüm (de) ahdımı koymam kız sende (Ağ Gelin)

Yüce dağ başında yayılır yılan (Ağ Gelin)
Göç etmiş aylesi evleri viran (Ağ Gelin)
Var mı bu dünyada sevdiğin alan (Ağ Gelin)
Alırım ahdımı (da) koymam Ağ Gelin sürmelim

Ağ Gelin De İndi M'ola Yayladan adlı türkünün hikâyesinde Coşkunsoy ve diğerlerinin de bahsettiği gibi evlilik sonrası çocuğu olmayan bir kadının yaşadıkları üzerine başka bir kadın tarafından dile getirilmiştir. İlk evliliğinden çocuğu olmayan kadının baba evine gönderilmesi (boşanması) daha sonra kadının, bir kez daha erkek kardeşleri tarafından bir başkasıyla ikinci ya da üçüncü eş (kuma) olarak evlendirilmesi, çocuğu olmayan kadının durumunu ortaya koymaktadır. İkinci evliliğinden de çocuğu olmayan ve bir süre sonra da eşi ölen kadın, kısa bir süre sonra bir evlilik daha yapmak zorunda kalarak başka bir köye gelin gitmiştir. Bu köyde

komşusu olan bir kadın ‘Ağ Gelin’in’ yaşadıkları üzerine bu türküyü yakar (Coşkunsoy vd., 2012, s.72).

Aileye gelin gelmesi yeni bir evliliğin başlangıcından ziyade oğlunu evlendiren kadının hürmet gösteren “gelinlik” statüsünden çıkıp hürmet gören “kayınvalide” statüsüne erişmesini sağlamıştır (Alkan, 1992, s.796). Aynı zamanda Sirman’ın da belirttiği gibi gelin, yeni bir işgücü olarak görülmüş, özellikle de kaynananın yükünü hafifletmesi beklenmiştir (Sirman, 1993, s.263-264).

Gelin/gelin kız rolünde olan kadının türküler aracılığıyla dile getirdiği bir diğer konu ise evlilikten beklentisinin hayal kırıklığı ile sonuçlanması, evliliğin beklentisini karşılamaması konusudur.

Sabahınan Kalkdım Südü Bişirdim

Sabahınan kalkdım südü bişirdim
Südü köpüğünü (yar yar) yere daşırdım
Kaynanamdan korkdum aklım şaşırdım

Bağlantı

Ah ni yaman da zorumuş burçak tarlası
Burçak tarlasında (yar yar) gelin olması

Sabahınan kalkdım ezan da sesi var
Ezan sesi değil (yar yar) burçak yası var
Sorun şu adamın kaç tarlası var.

Elimi salladım deydi dikene
İlahi kayınbaba ömrün tükene
İntizar ederim burçak ekene

Elimin kınasın ezdirmediler
Gözümün sürmesini sürdürmediler
Burçak tarlasında gezdirmediler

Sabahınan Kalkdım Südü Bişirdim türküsünün hikâyesinde, şehirli bir kızın sevdiğiyle kaçarak evlenmesi sonucunda köye gelin gitmesi ve gelinin iş yükünün ağırlığı anlatılmaktadır. Sevdiği erkeğin evlilikle ilgili sunduğu yaşamı bulamayan gelinin, beklediğini bulamaması karşısında yaşadığı hayal kırıklığı üzerine türküyü

dile getirdiği anlatılmaktadır (Repertükül, 2016). Kadının, gelin olarak yaşamına devam ettiği yeni evinde bazı sorumlulukları üstlendiği türkünün genelinde görülen bir durumdur. Ancak bu görevleri yerine getirirken gelinin hata yapmaması gerektiği, hatası karşısında aile büyüklerinin tepkisinden çekindiği, *kaynanamdan korktun aklım şaşırdım* sözleriyle dile getirilmiştir. Gelin olan kadından beklentiler ve bu beklentilerin iş yükü olarak ağırlığı, kadının sözlerinde *İlahi kayınbaba ömrün tükene, İntizar ederim burçak ekene* dizelerinde beddualara dönüşmüştür. Kaynananın geline karşı sergilediği tutumun, gelin üzerinde psikolojik bir baskı yarattığı da söylenebilir.

Evlendiğinde, eşinin yanı sıra ailesi ve özellikle eşinin annesiyle de yakın ilişki kurmak zorunda kalan kadınlar, genellikle evlilikten beklediklerini bulamamışlardır (Erdal, 2020, s.125). Zamanla ev halkı özellikle de kaynana ile çatışma yaşaması gelin tarafından dile getirilen türkülerde anlatılmıştır.

Kayadan ot yolarım

Kayadan ot yolarım (loli)
 Parmağıma dolarım (loli)
 Çok söyleme kaynana (loli)
 Saçlarımı yolarım (loli)

Kayadan ot yolarım adlı türküde kadın (gelin), kaynanasının çok konuşmasından, aşırı müdahalesinden bunaldığını dile getirmiştir. Bu durumun kadında kendine zarar verecek düzeyde psikolojik bir bunalım yarattığına, *Çok söyleme kaynana (loli), Saçlarımı yolarım (loli)* sözlerinden ulaşmak mümkündür.

Çimen'e göre gelin-kaynana ilişkilerinde kaynana genellikle baskındır, gelinse kaynanasına boyun eğmektedir (Çimen, 2008, s.404). Ancak bunun her zaman bu şekilde yürümediğini gösteren, kaynanasını yeren, onunla alay eden gelin türküleri de görülmektedir. Sönmez'in de söylediği gibi bu durum aslında gelin ile kaynananın ev içerisindeki gücü elde etme mücadelesi, çekişmenin ana sebebidir (2019, s.1186).

Daş dönmüyo dönmüyo

Daş dönmüyo dönmüyo
 Daşdan bulgur enmiyo
 Sağ olası kaynana
 Bişirdiğin yenmiyo

Daş dönmiyo dönmiyo adlı türküde *Sağ olası kaynana, bişirdiğin yenmiyor* sözlerinde kaynanayla alay etme, beğenmeme söz konusudur.

Çoğu ailede, evliliklerinin ilk yıllarındaki çiftler tek başlarına aile olarak görülmemiş, kayınvalide ve kayınpeder gibi ailenin diğer üyeleri ile birlikte aynı evi paylaşmışlardır (Çimen, 2008, s.404). Bu durum birbirlerini gün boyu gören aile fertleri içinde çatışma yaşanmasına, en fazla da gelin-kaynana çatışmasına neden olmuştur (Sönmez, 2019, s.1173).

Tirene bindi de savuştu m'ola

Amman aman amman asger
Yeni yârini ister
Ne karışır kaynanam
Bir oğlan beni besler

Tirene bindi de savuştu m'ola türküsünde kadın, *Ne karışır kaynanam* diyerek kaynanasının kendisi üzerinde söz sahibi olamayacağını, karar verme konusunda kendi istediğini yapabileceğini dile getirmektedir. *Bir oğlan beni besler* sözlerinden varılabilecek sonuç ise gelinin, ayrı bir ev kurmak istemesi ve evi geçindirme işinin de kocası tarafından yapılabileceğini anlatılmaktadır. Ancak gelinin kaynanasına karşı sergilediği bu bağımsız tutum aynı zamanda onun kocasına bağımlı bir kadın olduğu *Bir oğlan beni besler* sözlerinden anlaşılmaktadır.

Aynı evde birlikte yaşayan büyük ailelerde, kayınvalide evin otoriter yöneticisidir ve önemli bir güce sahiptir (Sönmez, 2019, s.1164) Ancak bu durumun tersini ifade eden türkülere de rastlanmaktadır.

Kaynanayı Netmeli Kaynar Saca İtmeli

Kaynanayı netmeli
Kaynar saca itmeli
Kaynana yandım dedikçe
Altına odun atmalı

Bağlantı

Hop dedi pis kaynana
Gözleri pus kaynana
Bağına buz koy kaynana

Gözüne tuz koy kaynana

Kaynana kara kedi
Külekten yağı yedi
Yediyise noğürdü
Oğlu kendini dövdü

Bağlantı

Kaynana kara desti
Beni oğluna kesti
Kestiyise noğürdü
Beni bağrına bastı

Bağlantı

Çarşıda hedik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun lokum getirmiş
Sensiz yedik kaynana

Bağlantı

Irafa sepet koydum
İçine kepek koydum
Kaynanamın adını
Yal yemez köpek koydum

Bağlantı

Irafa fincan koydum
İçine mercan koydum
Kaynanamın adını
Kuyruklu sıçan koydum

Kaynana Hedik Kaynana

Çarşıdan aldım lahana
Kıydım koydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Böyle de şinnek kaynana

Kazanda hedik kaynana
Dişleri gedik kaynana

Oğlun çerez getirdi
Sensiz yedik kaynana

Kaynanayı n'etmeli
Kaynar kazana itmeli
Yandım gelin dedikçe
Altına odun atmalı

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Küllükte bir it ölmüş
Kaynanama darısı

Kaynanayı Netmeli Kaynar Saca İtmeli adlı türkünün genelinde bakıldığında gelin daha baskındır. Ayrıca kayınvalidesinin otoritesini tanımamakta hatta onu, halk arasında aşağılama ifadeleri olarak da kullanılan köpek, kedi, sıçan gibi hayvanlara benzeterek küçümsemektedir. Türküdeki *Oğlu kendini dövdü; Beni oğluna kesti, Kestiye noğürdü, Beni bağına bastı* gibi sözlerden de anlaşılacağı gibi kocası üzerinde etkili olan bir gelindir. Kaynanasına karşı düşüncelerini yansıtan *Kaynar saca itmeli, Kaynana yandım dedikçe, Altına odun atmalı; Bağına buz koy kaynana, Gözüne tuz koy kaynana* sözler gelinin kaynanaya karşı öfkesini de göstermektedir. *Kaynana hedik kaynana* adlı türküde ise bir önceki türküyeye benzer şekilde gelin kaynana çatışmasının yansıtıldığı *Hiç ömrümde görmedim, Böyle de şinnek kaynana* sözlerinden anlaşılmaktadır. Bu türküde de gelinin kocası üzerindeki hakimiyeti elinde tuttuğunu *Oğlun çerez getirdi Sensiz yedik kaynana* sözlerinden çıkarabiliriz. Kaynanasına karşı aşağılayıcı sözler söyleyen gelin aynı zamanda onun ölmesini de istemektedir.

Yine gelin kaynana ilişkisini ortaya koyan bir başka türkü ise *Motor Geliyor Motor* türküsüdür.

Motor Geliyor Motor

Köprü altında kazık
Kaynanam ölmüş yazık
Öldüğüne acımam
Bir top kefene yazık

Yukarıdaki türküde kaynana ya da gelin karakterinden hangisinin gücü elinde tuttuğu anlaşılamasa da yine gelin tarafından sevilmeyen hatta öldüğü için üzülmeyen bir gelinin düşünceleri türküye aktarılmıştır. Kaynanasının değersizliğini kendi algısına göre aktaran gelin *Öldüğüne acımam, Bir top kefene yazık* sözleriyle kaynanasını kefen beziyle kıyaslayarak ondan daha değersiz olduğunu ifade etmektedir.

Gelin kaynana arasındaki çekişme kadar olmasa da eşinin diğer akrabaları ile de yaşanan sorunlar gelin tarafında türkülere yansıtılmıştır.

Asker Yolu Beklerim

Sucu sucu suyunan
Soğan acısıyınan
Küsüdüm de barıştım
Yârin bacısıyınan

Kadın, *Asker Yolu Beklerim* tüküsünde sevdiği askerdeyken onun kız kardeşiyle (görümceyle) yaşadığı problemi ve bu problemin bittiğini *Küsüdüm de barıştım, yârin bacısıyınan* sözleriyle anlatmaktadır.

4. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İncelenen türküler arasında kadının “anne” rolünün de ortaya çıktığı görülmüştür.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre annenin tanımı şu şekildedir;

“1. isim Çocuğu olan kadın, ana, valide, kocakarı, mader, nene, aba.

2. isim Yavrusu olan dişi hayvan” (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, t.y.).

Kadının biyolojik cinsiyetine uygun olan ve fiziksel yapının getirdiği annelik, Başaran ve Çelik’in de belirttiği gibi, toplumsal cinsiyet rolünün en önemli olanı ve kutsal sayılanıdır. Annelik, ataerkil toplumlarda kadının değer görmesini sağlayan ve mutlaka sahip olunması beklenen toplumsal bir roldür (Başaran ve Çelik, 2021, s.256). Anne rolü toplumda kadının yerini belirleyen sıralamada da yükselmesine sebep olmuştur. Merin Sever, toplum hiyerarşi sıralamasında babadan sonra gelen

kadının, çocuksuz kadınlara göre daha yukarda yer aldığını belirtmiştir (Sever 2015, s.74).

İncelenen türküler arasında kadının “anne” rolünün yansıtıldığı şekli ile varlığına ihtiyaç duyulan, dertleşilen ve zor zamanlarda manevi destek dilenen kişi olarak anlatıldığı görülmüştür. Bazen de anne rolü sevgililer arasında negatif etki yaratan ve istenmeyen kişi olarak türkülere yansımıştır.

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “anne” rolünde kadının birçok konuyu dile getirdiği tespit edilmiştir. Anne olan kadının dile getirdiği konular ve ilgili türküler Tablo 8’te verilmiştir.

Tablo 8: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde “Anne” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular ve İlgili Türküler

“Anne” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular	İlgili Türküler
Anne Olma Arzusu/Erkek Çocuk İsteği	1. Ağ Keçi Gelmiş Oğlağın İster
	2. Bir Oğlum Olsa Da
	3. Aşağıdan Gelen Deve
Çocuğunu Kaybetme	1. Bebeğimin Beşiği Çamdan
	2. Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün
Çocuk Yetiştirme	1. Batlıcan Oymadın Mı Nalinnim
	2. Aşağıdan Da Gele Gele Geldiler
	3. Annem Entari Almış
	4. Karşıda Kelem Kuruşu
	5. Ağ Buğdayım Buğdayım
	6. Camilerde Yan Direk
	7. Defimin Delikleri (2)
Çocuğunu Evlendirme/ Çocuğundan Ayı Kalma	1. Çattılar Ocak Daşını
	2. Aşağıdan Da Gele Gele Geldiler
	3. Karşıda Kelem Kuruşu
	4. Yastı Taşlar Yastı Taşlar
	5. Yozgat Seni Delik Delik Delerim
	6. Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı
	7. Kekilini Taramış

Tablo 8 incelendiğinde kadının, anne olma arzusu/erkek çocuk isteği, çocuğunu kaybetme, çocuk yetiştirme, çocuğunu evlendirme/çocuğundan ayrı kalma konularında türküler dile getirdiği görülmektedir.

4.3.1 Anne Olma Arzusu/Erkek Çocuk İsteği

Geleneksel toplumlarda kadının evlenir evlenmez çocuk doğurması gerektiği kültürel yapı tarafından sürekli pekiştirilmiş ve kadın açısından kaçınılmaz bir durum olarak görülen bu rol, kadın tarafından da içselleştirmiştir. Çünkü Tuğrul'un da belirttiği gibi kadınların toplumda yer bulabilmesinin ve değer görebilmesinin temel dayanaklarından bir tanesi de anne olmasıdır (Tuğrul, 2019, s.78). Kadının çocuk doğurması kaçınılmaz bir durumken erkek çocuk doğurması aile içinde ve toplumda kadın açısından statü kazanma anlamına da gelmektedir. Türkdogan (2013, s.40), kadının konumunun sadece erkek evlada sahip olması ile sağlamlaştığını ve bu durumun erkek egemen yapıyı desteklediğini ifade etmektedir. Erkek evlat dünyaya getirmesi kadının konumunu güçlendirirken, kız doğuran kadınlar ise babanın soyunu devam ettiremediğinden kısır muamelesiyle karşılaşabilmektedir (Tuğrul, 2019, s.86). “Kısırlılık erkek için de kadın için de büyük kusurdur. Üremek, türemek, çoğalmak toplumsal itibarla doğru orantılıdır” (Aslan, 2019, s.463).

Kadının çocuk özlemi, gelenekler ve toplumun kadından beklentisi, kadının içinde bulunduğu çocuksuzluk psikolojisi bu türkülerde dile getirilmiştir.

Ağ Keçi Gelmiş de Oğlağın İster

Ağ keçi gelmiş (de) oğlağın ister
N'olur Allah n'olur bir oğlan göster
Oğulsuz gelini kınar mı eller

Bağlantı

Aynalı beşik sallamadı kollarım
Nen çalmadı çürüyesi dillerim

Bir elekçi gelse eleğin alsam
Uğrünü uğrünü höllük elesem
Aynalı beşiğe (de) oğlan belesem

Bağlantı

Bir oğlum olsa (da) versem hocaya
Okuya okuya çıksa heceye
Müjdeciler gelse bizim peçeye

Ağ Keçi Gelmiş de Oğlağın İster adlı türküde erkek evlat özlemi çeken kadının, *N'olur Allah n'olur bir oğlan göster*” sözleriyle, erkek çocuk sahibi olmak için Allah’a dua ettiği görülmektedir. Kadının daha önce bir kız çocuğunun olup olmadığı türkünün sözlerinden net bir şekilde anlaşılmamaktadır. Ancak duasında çocuğun cinsiyetinin erkek olması konusunu da belirtmektedir. Kadının erkek çocuk dilemesinin altında yatan sebep ise *oğulsuz gelini kınar mı eller* sözünden de anlaşılacağı gibi doğurganlığı açısından toplumsal cinsiyet baskısı altında toplumun yargısından korkmasıdır. Türkünün bağlantı bölümünde çocuk özleminin yansıtıldığı *Aynalı beşik sallamadı kollarım* sözleriyle birlikte kadının kendisini suçladığı da görülmektedir. Toplum algısında oluşan doğurganlığın ya da erkek çocuk doğurmanın kadının fiziksellliği ile ilgili olduğu düşüncesi, bu durumu da kadının içselleştirdiği *Nen çalmadı çürüyesi dillerim* sözlerinde ortaya çıkmaktadır. Kendini suçlayan, bedduada bulunan kadın bu durumda kendine haksızlık yaptığıının farkında da değildir. Türkünün ikinci bölümünde çocuğun bakımıyla ilgili kurduğu hayallerde *Bir elekçi gelse eleğin alsam, Uğrünü uğrünü höllük elesem, Aynalı beşiğe (de) oğlan belesem* sözleriyle salını salını toprak elemekten bahseden kadın bir anlamda çevresine karşı gururlanma edaları sergileme hayali de kurmaktadır. Kadının hayalini kurduğu gurur duyma nedeni ise geleneksel toplum algısına göre soyun devamlılığını sağlayacak erkek çocuk doğurma düşüncesidir. Oğlunun olması durumunda onunla ilgili hayallerinden biri de çocuğunu okutmak ve onun gelişimini izlemektir. Erkek evlat sahibi olmanın anneye kazandıracığı konumun farkında olan kadın, türkünün son dörtlüğünde *Müjdeciler gelse bizim peçeye* diyerek erkek çocuk doğurması durumunda çevrede sevinçle karşılanacağını dile getirmektedir.

Yukarıdaki örneğin bir benzeri olan *Bir Oğlum Olsa da* türküsünde, toplumun kadından beklentisi karşısında kadının içinde yaşadığı bastırılmış korku dile getirilmektedir.

Bir Oğlum Olsa da

Bir oğlum olsa da kestirsem idi
Al beyaz bayrağın estirsem idi
Emmisin dayısın küstürsem idi

Bağlantı

Ayneli beşik sallamadı gollarım
Nen dimedi çürüyesi dillerim
(Nen çalmıyo çürüyesi dillerim)

Elekçiler gelse bir kalbur alsam
Uğrünü uğrünü toprak elesem
İnce toprağınan bebek belesem

Bağlantı

Ala geçim gelmiş oğlağın ister
N'olur kadir mevlam bir evlat göster
Evatsız olanı kınaman dostlar

Bir Oğlum Olsa da adlı türküde çocuk sahibi olmak isteyen kadının, çocuğun cinsiyetine özgü gelenekleri yerine getirme hayalleri de kurarak, *bir oğlum olsa da kestirsem idi* sözleriyle istediği çocuğun cinsiyetine vurgu yaptığı görülmektedir. Aile içinde kadının statüsünü yükseltecek olan erkek çocuk, ekonomik geliri olmayan ve gelecekte kendisine bakacak biri olarak annenin de tercihi olmuştur. Toplum ve aile tarafından kadına kabul ettirilen bu görüş Kaya'nın da belirttiği gibi babalar tarafından kadının yönlendirilmesiyle hatta zaman zaman baskı altına alınmasıyla yapılmıştır (Kaya, 1999, s.44).

Başka bir türküde ise kız evlat tarafından yansıtılan anne rolü ortaya çıkmaktadır.

Aşağıdan Gelen Deve

Oğulsuz ananın kızı (oy)
Goyuna verirler tuzu (oy)
Gadasın aldığım Allah
Bu nasıl dolaşık yazı (oy)

Annenin kızı tarafından dile getirilen *Aşağıdan Gelen Deve* türküsünde *Oğulsuz ananın kızı (oy)* sözleriyle Erkek çocuğa sahip olmayan kadının toplum tarafından eksik kabul edilmesi kız evlat üzerinde de psikolojik bir baskıya neden olmuştur denilebilir. Aynı zamanda *Gadasın aldığım Allah, Bu nasıl dolaşık yazı* sözleriyle bunu kötü alın yazısı olarak değerlendiren kız evlat kendisinin mi yoksa annesinin mi kadersizliği olarak değerlendirmektedir bilinmiyor ama her iki durumda da erkek çocuğa/erkek kardeşe sahip olmamak kadersizlik olarak değerlendirilmiştir.

Bu durum, toplum algısını kabullenmiş olan anne ya da kız evlat tarafından kabullenilmiş, erkek çocuğa/erkek kardeşe sahip olmama kadersizlik, kötü kader olarak değerlendirilmiştir.

4.3.2. Çocuğunu Kaybetme

Ölüm karşısındaki çaresizlik Türk halk şiirlerinde “ağıt” şeklinde dile gelmektedir (Eren, 2014, s.419). Birçok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da ağıt yakma daha çok kadınlara yakıştırıldığından bu geleneği yürütenler de kadınlar olmuştur. Neden daha çok kadınların ağıt yaktığı konusunu Kaya “kanımızca bu durum kadının doğurganlığının kendisine kazandırdığı yaratıcılık niteliğinden ve sezgi gücünden kaynaklanmaktadır. Esasen eski Türklerde erkek Şamanların kadını taklit etmesinin sebebi de bu yaratıcı ve sezgi gücünü kendisine aktarılmasını istemesinden kaynaklanmaktadır” diye açıklamıştır (Kaya, 1999, s.40).

Bir anne için en büyük acı, evladının ölümüyle karşılaşmaktır. Anne olarak kadının, yaşadığı acıyı çok açık yüreklilikle dile getirdiği ağıtlardan biri de çocuğunun kaybı üzerine analık duygusunun verdiği hassaslıkla yaktığı ağıtlardır.

Bebeğimin Beşiği Çamdan

Bebeğimin beşiği çamdan babam oy
Yuvarlandı düştü damdan
Nenni nenni nenni nen
Bey babası gelir şam'dan yavrum oy
Nenni bebek nenni bebek
Nenni nenni nenni nen

Bebeğimi aldım gettim babam oy
Ala kilim üstüne attım
Nenni nenni nenni nen
Gelir diye umut ettim yavrum oy
Kuzgunlar yavrumu yedi
Nenni nenni nenni nen

Bebeğimin Beşiği Çamdan adlı türküde anne, çocuğunun ölümüyle derin üzüntü yaşamaktadır. Çocuğunu kaybeden kadın *Bey babası gelir şam'dan yavrum oy* sözüyle çocuğun babasının uzakta olduğunu aktarmaktadır. Dolayısıyla çocuğun

gözetiminin anneye ait olduğu bir zamanda çocuğun kaybedilmesi annenin yaşadığı derin acının yanında, taşıdığı sorumluluğun yükünü de göstermektedir. Türkünün ikinci bölümünde *Gelir diye umut ettim yavrum oy* sözüyle anne, çocuğunun kaybını kabullenmek istemediğini ancak *Kuzgunlar yavrumu yedi* diyerek bu acı olayın gerçekliğini dile getirmektedir.

Çocuğunu kaybeden anneler, evlat acısını anlatan ağıtlar yakmıştır. Ölen erkek ise ağıt yakma görevi önce anne, eş ve kız kardeşe verilir (Çobanoğlu, 2018, s.16).

Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün

Uzun olur gemilerin direği
Yanık olur anaların yüreği
Ne sen gelin oldun ne ben güveyi
Onun için kapanmıyor gözlerim

Duman almış şu Soğluğun başını
Anan eğlemez gözleriyin yaşını
Gara yerler aldı benim eşimi
Gara yerler ganlı yerler ak yerler

Hacı Bey Ağdı

Gelin ağlar eşim deyi
Ana ağlar başım deyi
Küçük bacı pek yanıyo
Hacı Bey gardaşım deyi

Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün adlı türkünün hikâyesinde de anlatıldığı gibi, nişanlısı ölen bir kadının yaktığı ağıttır (Güven, 2005, s.336). Ağıt yakan kadın aynı zamanda nişanlısının annesinden *Anan eğlemez gözleriyin yaşını* diyerek evladını kaybeden annenin ne kadar üzüntülü olduğunu da türküsünde aktarmaktadır. Ayrıca, *Yanık olur anaların yüreği* diyerek tüm annelerin üzücü bir olay ya da ölüm karşısında derin bir acı hissettiklerini aktarmaktadır. *Hacı Bey Ağdı* adlı türküde de ölen kişinin ardından en çok üzüntü yaşayan kişilerden biri olarak anneden bahsedilmektedir.

4.3.3. Çocuk Yetiştirme

Geleneksel toplum yapısına göre kadının rollerinden biri annelik olarak belirlenmiş, bu role bağlı olarak da çocuğun bakımı ve yetiştirilmesini de anneye ait

bir görev olarak görmüştür. Çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu tutulan anne, Karaman ve Doğan'ın da belirttiği gibi çocuğun fiziksel ya da psikolojik bakımının eksikliğinde başarısız olarak görülüp eleştirilmesine neden olmuştur (Karaman ve Doğan, 2018, s.1490). Geleneksel toplumlarda toplumun belirlediği kurallara göre çocuklarını yetiştirmeye çalışan anne, daha çok da kız çocuklarını kontrol altında tutmaya çalışarak bu eleştiriden kaçınmaya çalışmıştır.

Batlıcan oymadın mı

(Nalinnim)

Batlıcan oymadın mı

Dadına doymadın mı

Ana beni gınama

Sen cahil olmadın mı

Batlıcan oymadın mı türküsünde genç kızın *Ana beni gınama* sözleri annenin, kızın davranışları karşısında kızını yargılayan, eleştiren sözler söylediği anlamını güçlendirmektedir. Ayrıca genç kızın *Sen cahil olmadın mı* diyerek, burada kız evladın cahillikten kastettiği söz, genç kız olma ve bu dönemde yapılan davranışların hata olarak değerlendirilmesi olarak yorumlanabilir, annesinin onu eleştirmemesi gerektiğini, zamanında annenin de aynı davranışları göstermiş olabileceğini vurgulamaktadır. Genç kızın söylemlerinden ulaşabileceğimiz çıkarım ise annenin kız evladını kontrol altında tutmak adına kızına sözel olarak uyarılarda bulunması hatta toplumca tabu sayılan davranışları kontrol altına alabilmek adına ağır eleştiri/kınama söz konusudur.

Aşağıdaki türkülerde çocuğun anne tarafından yetiştirildiği, ihtiyaçlarının anne tarafından karşılandığı aktarılmaktadır.

Aşağıdan da Gele Gele Geldiler

Anam beni neler ilen besledi

Siyah saçım gül suyuynan ısladı

Annem Entari Almış

Annem entari almış (da)

Harmana veresiye

Karşıda Kelem Kurusu

Şurda bir kız allar giymiş
Ana besler el gönenir

Yukarıdaki türkülerden *Aşağıdan da Gele Gele Geldiler* türküsünde annenin kızına yaptığı fiziksel bakım kız evlat tarafından anlatılırken, annenin kızına karşı özenli bir bakım uyguladığı *Anam beni neler ilen besledi, Siyah saçım gül suyuynan ısladı* sözleriyle aktarılmaktadır. *Annem Entari Almış* türküsünde *Annem entari almış (da), Harmana veresiye* sözleriyle maddi imkânsızlıklara rağmen kızının ihtiyaçlarını gideren bir anneden söz edilmektedir. *Karşıda Kelem Kurusu* türküsünde kız evlada bakanın, büyütenin ve ihtiyaçlarını karşılayan kişinin anne olmasına rağmen kızını büyüttükten sonra sevincini yaşayamadığı *Ana besler el gönenir* sözüyle aktarılmaktadır.

Ağ Buğdayım Buğdayım

Anan kahrını çeksin
Ben bağrıma basayım

Camilerde Yan Direk Cemo Halayı

Anası kurban olsun
Cemo gibi askere

Defimin Delikleri

(Nay ninni nay ninni) Annesi gurban olsun
(Nay ninni nay ninni) Şıkırdayan ellere

Ağ Buğdayım Buğdayım, Camilerde Yan Direk Cemo Halayı, Defimin Delikleri türkülerinde ise *Anan kahrını çeksin, Anası kurban olsun, Annesi gurban olsun* gibi sözler annenin çocuk büyütme ve yetiştirme sırasında uzun süre bir sıkıntıya katlanmış olduğu, hatta *Anası kurban olsun* sözüyle canını feda edecek kadar fedakârlık gösterdiği bu türkülerde dile getirilmiştir.

4.3.4. Çocuğunu Evlendirme/ Çocuğundan Ayrı Kalma

Erkek egemen sistem nedeniyle ailesini geçindirmede öncelikli sorumluluk babaya aittir. Bu nedenle baba evin genellikle dışında görülmüş ve ev içerisinde

annenin sorumluluk alanı genişlemiştir. Böylece çocuklarla annenin ilişkisi daha yoğun ve yakın hale gelmiştir.

Çattılar Ocak Daşını

Çattılar Ocak Daşını
Kurdular Düğün Aşını
Ördüler Kızın Saçını
(Övdüler Gelin Başını)

Bağlantı

Kız Annem Kınan Kutl'olsun Yar
Kutnişin Mübarek Olsun Yar

Atladı Geçti Eşiği
Sofrada Kaldı Kaşığı
Böyük Evin Yakışığı

Bağlantı

Elim Uzattım Istara
Elimi Kesti Ustura
Mevlam Yar Şirin Göstere

Çattılar Ocak Daşını türküsünün birinci dörtlüğünde anne, *Çattılar ocak daşını, Kurdular düğün aşını* diyerek gelenekler çerçevesinde düğün zamanında hangi uygulamaların yapıldığını aktarmış aynı zamanda da *Ördüler Kızın Saçını, (Övdüler Gelin Başını)* sözleriyle kızının düğüne nasıl hazırlandığını anlatmıştır. Türkünün bağlantı bölümünde anne, bu evliliğin kızına uğur getirmesi için dua etmektedir. Evladının yuva kurmasına sevinen anne, bir taraftan da aile içerisinde kendisine en çok yardım eden ve işlerini kolaylaştıran kızının evden ayrılışına üzüntüsünü *Atladı geçti eşiği, sofrada kaldı kaşığı, böyük evin yakışığı* sözleriyle dile getirmiştir. Gelin olan kızına iyi dileklerde bulunan anne, *Mevlam yar şirin göstere* sözleriyle kızının gelin olarak gideceği yeni evinde hoş karşılanması için dua etmektedir.

Anne rolünün yansıtıldığı türkülerin bir kısmı da kız evlat rolünü içeren türkülerdir. Bu türkülerde kız evladın gözünden anne yansıtılmaktadır.

Aşağıdan da Gele Gele Geldiler

Aşağıdan da gele gele geldiler
Geldiler de evimize doldular
Kızımızı elimizden aldılar

Ben gidiyom garip anam kal gayri
Hiç bulama var başına yan gayri

Çıkdım bakdım çamlıbel'in düzüne
Döndüm bakdım karlar yağmış izime
Ellerin anası gider kızına

Benim anam bakmaz oldu yüzüme
Benim anam bakmaz oldu yüzüme

Anama söyleyin de mendilimi yudu mu
Yuyup yuyup gül daline koydu mu
Gurbet elde benim yavrum var dedi mi

Ben gidiyom garip anam kal gayri
Hiç bulama var başına yan gayri

Anam beni neler ilen besledi
Siyah saçım gül suyuynan ısladı
Anam beni de gurbet için besledi

Ben gidiyom garip anam ağlama
Akını çıkarıp kara bağlama

Aynı şekilde anne ve kızın ayrılığı üzerine söylenen *Aşağıdan Da Gele Gele Geldiler* türküsünde, *Geldiler de evimize doldular, kızımızı elimizden aldılar* sözleriyle anne ve kızın ayrılmasından duyulan üzüntü dile getirilmiştir. Kız evladın anneye sitemini yansıtan bu türküde annenin ilgisizliğinden şikayet edilmekte ancak *Anam beni neler ilen besledi Siyah saçım gül suyuynan ısladı* sözlerinden çıkarılacak sonuca göre ilgisiz bir anne olmadığı anlaşılmaktadır. Gurbete gelin gitmekten hoşnut olmayan kız evlat bu sitemi annesine yapmasına rağmen, annesine garip hitabını kullanarak annesini kimsesiz, zavallı ve çaresiz biri olarak yansıtmıştır.

Karşıda Kelem Kuruşu

Karşıda kelem kuruşu
Dibinde keklik sürüsü

Kınamayın eller bizi
Bu da ölümün yarısı

Yastı Taşlar Yastı Taşlar

Anam kurbanın olurum
Saçlarından tel alırım
Verme beni gavur ele
Kapında köle olurum

Karşıda Kelem Kurusu türküsünde *Kınamayın eller bizi, Bu da ölümün yarısı* sözleriyle anne ve kızın ayrılması ölümle kıyaslanmış ve ölümün yarısı kadar üzücü olduğu anlatılmıştır. *Yastı Taşlar Yastı Taşlar* türküsünde ise *Verme beni gavur ele, Kapında köle olurum* sözleriyle anneye seslenen kız evlat, istemediği bir evlilik karşısında annesinin, kızı hakkında alınan kararlarda söz sahibi olmasını bekleyerek bu evliliğe karşı çıkmasını istemiştir. Bu türküde annenin kararının hangi yönde olduğu belirsizdir ancak her iki durumda da mağdur olan yine bir kadın olmuştur.

Aile içinde anne ve kız evlat arasındaki ilişki diğer aile üyeleriyle olan ilişkiden daha yakın ve kuvvetlidir. Çünkü kız ananın yoldaşı, sırlarını, dertlerini, işini, aile içindeki sorumluluğunu paylaştığı tek kişidir (Kaya, 1999, s.99) kız evladın evden ayrılması durumunda hem anne hem de kız evlat birbirine ihtiyaç duyan taraflar olmuştur.

Yozgat Seni Delik Delik Delerim

Yozgat seni delik delik delerim
Kalbur alır toprağını elerim
Vay vay annem sürmelim
Yoklarım postayı da cevap çıkmazsa
Koyun olur arkan sıra melerim
Aman aman sürmelim vay

Issız derelerde söğüt biter mi
Virane yuvada bülbül öter mi
Vay vay annem sürmelim
Üç kız bir oğlanın yerin tutar mı
Esti deli poyraz ayırdı bizi
Aman aman sürmelim

Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı

Zeytin bahçesinde zeytin ağacı (oy)
Döküldü yaprağı (anam) kaldı siyacı
Annemden ayrıldım nedir ilacı (oy)

Zeytin bahçesinde başım bozuldu (oy)
Altın tarağınan (anam) zülfüm çözüldü
Annemden ayrıldım benzim bozuldu (oy)

Yozgat Seni Delik Delik Delerim adlı türküde annesinin manevi desteğini bekleyen kız evlat, *Yoklarım postayı da cevap çıkmazsa, Koyun olur arkan sıra melerim* sözüyle annesinden haber alamama durumunda ne kadar üzüleceğini dile getirmiştir. *Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı* türküsünde, *Geyik gelmiş (anam) yavrusuna muşular, annemden ayrıldım gelin komşular* sözüyle anne, evlat gözüyle gurbette hasreti çekilen, zor zamanlarda ihtiyacı hissedilen kişi olarak yansıtılır.

Herhangi bir sebeple çocuklarından ayrı kalan annenin, çocuklarına duyduğu özlemi dile getirmek için türkü söylediği de görülmüştür.

Kekilini Taramış

Koyunlar kuzuluyo da
Yüreğim sızılıyo
Tez gelin yavrularım da
Gonüm çok arzuluyo

Kekilini Taramış türküsünde kadın, anne olan başka bir canlı olan koyun ve kuzusunu kendi durumuyla ilişkilendirerek çocuklarının uzakta olmasından kaynaklı üzüntüsünü *Koyunlar kuzuluyo da, Yüreğim sızılıyo* diyerek belirtmiştir. Çocuklarını çok özlediğini ve dönmelerini istediğini da *Tez gelin yavrularım da, Gonüm çok arzuluyo* diyerek dile getirmiştir.

Tüm bu konuların dışında özellikle sevgililerin gözünde anne rolü ise negatif kodlamalara sebep olmuştur.

Madımah Bişti M'ola

Madımahı pişirdi
Vurdu gözü şişirdi
Pis oğlanın anası
Beni gördü şaşırdı

Madımah Bişti M'ola türküsünde yansıtılan anne ise oğlunu kollayan, gözeten onun ilişkilerine müdahale eden kişi olarak algılanmış ve olumsuz şekilde bahsedilmiştir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İncelenen kadın ağzı türküler arasında kadının “genç kız” rolünün de yer aldığı görülmektedir. Genç kızdan kasıt, henüz evlenmemiş ama türkülerin yakıldığı döneme göre evlilik çağına gelmiş olan kadın kastedilmektedir.

Geleneksel toplumlarda namus kavramı daha çok kadın üzerinden kurgulanmaktadır. Kadının namusu ise cinselliği ve bekâreti ile ilişkilendirilmiştir. Genç kızın/kadının cinselliği denetim altında tutulması gereken ve bekâretinin evliliğe kadar korunması düşüncesi kabul görmüştür. Kadınların namusları, kendi cinselliklerine bağlıyken, erkeklerin namusları, eş, anne, kız kardeş gibi çevrelerindeki kadınlarla ilişkilendirilmiştir (Calp, 2018, s.49). Ataerkil toplumlarda babanın veya erkek kardeşin egemenliğinden ve cinselliği üzerinden kurgulanan namus baskısından kurtulmak isteyen genç kızlar/kadınlar evliliği bir seçenek olarak görmüşlerdir. Kadınların evlilikle birlikte farklı bir statüye bürünmeleri, aynı zamanda toplumun evli kadından beklediği belli davranışları sergilemesini gerektirmiştir. Ancak bu değişiklik, sadece bir davranış kalıbından bir diğerine girilmesinden başka bir şey değildir (Yılmaz, 2018, s.65).

Anadolu’da kapalı bir çevre içinde yetişen genç kızlar, konum ve yeri itibarı ile söylemek istediklerini karşılıklı iletişim yoluyla değil, türküler aracılığıyla dile getirmiştir. Çünkü buna aile ahlakı ve toplumun etik anlayışı izin vermemektedir. Ancak var olan duyguların yok olmasının imkânsızlığı ve özgürce ifade etme istemi psikolojik bir tepki sonucu türkülere yansımıştır.

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “genç kız” rolüyle kadının duygularını dile getirirken neleri anlatmak istediği tespit edilmiştir. Genç kız rolünde kadının dile getirdiği konular ve ilgili türküler Tablo 9’de verilmiştir.

Tablo 9: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde “Genç Kız” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular ve İlgili Türküler

“Genç Kız” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular	İlgili Türküler
Evlenme İsteği	1. Bisikleti Aynalı
	2. Çiğ Sütün Yüzü Kaymak
	3. Dam Başında Yatıyo
	4. Batlıcan Oymadın Mı
	5. Samanlık Dolu Saman
	6. İnc'innenin poladı
	7. Ağ Bürüğün Kenarı
Sevgisine Karşılık Bulamama	1. Annem Entari Almış
	2. Armudun kökü suda
	3. Yozgat'ın Mehlesinde Olmadı Gelin Olmadı
	4. Keçeci de baban geliyor
	5. Madımah Bişti m'ola
Erkeğin Sevgisine Karşılık Vermeme	1. Defimin Delikleri (2)
	2. Karakaşlar Yay Oldu
	3. Motor Geliyor motor

Tablo 9 incelendiğinde “genç kız” rolünde kadının, evlenme isteği, sevgisine karşılık bulamama, erkeğin sevgisine karşılık vermeme konularında türküler dile getirdiği görülmektedir.

4.4.1. Evlenme İsteği

Evlilik yaşına gelen genç kızlar, dile getirdiği türkülerde erkeklerde beğendiği özellikler arasında toplumun değer verdiği, güvenilir kişiler bulunmuştur. Toplum tarafından saygı duyulan kişilere daha çok yönelmişlerdir (Eren, 2014, s.223). Ancak bazı genç kızlar da erkeğin statüsüne, karakterine çok önem vermemiş, nasıl bir evlilik istediğini dile getirmiştir.

Bisikleti Aynalı

Bisikleti aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlan çok güzel amma
Anası olmamalı

Bağlantı

Es es es ki ki ki
Ben sana yalvarmadım ki
Hop hop hop güm güm güm

Mendil salladığım gün

Ayakkabım var benim
Bir karış topukları
Hep peşimde dolaşır
Yozgat'ın kopukları

Bağlantı

Ayakkabım var benim
Tabanı delik deşik
Kaynanamdan istedim
Beş tane beşibirlik

Bisikleti Aynalı türküsünde genç kız, “bisikleti aynalı oğlan” olarak tarif ettiği kişiyi evlenmek için kendisine uygun bulduğunu, onu beğendiğini *Oğlan çok güzel amma, Anası olmamalı* diyerek ortaya koymuştur. Kaya'nın da belirttiği gibi kaynanalarla ilişkilendirilen olumsuz düşüncelerden kaynaklı (Kaya, 2019, s.189) bu türküde de kız, evlendiğinde oğlanın annesinin (kaynananın) olmamasını tercih etmektedir. Genç kızın evlilikte belli şartlar araması kızın seçici olduğunu göstermektedir ancak seçme şansının olabilmesi için de tercih edilme durumu önemlidir. Bu türküde kızın *Hep peşimde dolaşır, Yozgat'ın kopukları* sözü beğenildiği, taliplisinin çok olduğu anlamında da yorumlanabilir. Türkünün son dördlüğü diğer dördlüklere göre evlilik hazırlığında olan birini gösteriyor gibi görünse de evlenmek isteyen kadının isteklerinin devamını göstermektedir. Evlilikte kadının garantisi olarak görülen altın takının da genç kız tarafından istendiğini gösteren *Kaynanamdan istedim, Beş tane beşibirlik* sözleri yer almaktadır.

Geleneksel toplumlarda belli bir yaşa gelen genç kızların evlenmesi, yuva kurması beklenmektedir (Akın, 1991, s.152). Toplumun beklentisini karşılamak ve sevdiğiyle kavuşmak isteyen genç kız evlenip yuva kurmak istediğini türkülerde dile getirmiştir.

Çiğ Sütün Yüzü Kaymak

Çiğ sütün yüzü kaymak
Kolay mı yâre varmak
Her yiğidin karı mı

Ergen kızdan gül almak

Bağlantı

Vay vıllım saramadım
Ben murat alamadım
Kuş bile yuva yapmış
Kuş kadar olamadım

Tası attım tarlaya
Parıl parıl parlaya
Kız oğlanı görünce
Domur domur terleye

Çiğ Sütün Yüzü Kaymak türküsünde genç kız, *Kolay mı yâre varmak* diyerek sevdiğiyle evlenebilmesinin kolay olmayacağını söylemektedir. Hemen devamında *Her yiğidin karı mı, Ergen kızdan gül almak* diyen kız, “gül almak, gül dermek” gibi terimler sevgiliye kavuşmayı da ifade ettiği için (Temizkan, 2017, s.413), bu durumun erkek için de geçerli olduğunu sevenlerin kolay kavuşamadığını vurgulamaktadır. Türkünün ikinci dörtlüğünde *Vay vıllım saramadım, Ben murat alamadım* sözünde genç kız, birinci dörtlükte belirttiği sevdiğine kavuşamama durumunun devam ettiğini ve hayal kırıklığı yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca *Kuş bile yuva yapmış, Kuş kadar olamadım* diyerek küçük bir canlı olan kuşla kendini kıyaslayarak kuşun yuva yapabildiğini, kendisinin evlenip yuva kuramadığını dile getirerek kendisine kızmaktadır. Evlenme konusunda umutsuzluğa kapılan kız son dörtlükte *Kız oğlanı görünce, Domur domur terleye* diyerek sevdiğine karşı hislerinin devam ettiğini, onu görünce heyecanlandığını belirtmiştir.

Dam Başında Yatıyo

Çırçır handa bu handa
Hep gözeller bu yanda
Ellerin yâri gelmiş
Benim yârim ni'yanda

Dam üstünde pıtırak
Gelin kızlar oturak
Ne oturak ne durak
Satılak da kurtulak

Genç kızın sevdiğine kavuşma ve evlenme isteğini dile getirdiği *Dam Başında Yatiyo* türküsünde kadının, *Ellerin yâri gelmiş, Benim yârim ni'yanda* sözleri başkalarının sevdikleriyle buluşması üzerine kendisinin de bu duyguyu yaşamak istediği görülmektedir. Ancak bu durumun evlilik yoluyla olmasını da isteyen kadın, *Ne Oturak Ne Durak, Satılak Da Kurtulak* sözleriyle anlatmaktadır. Türküdeki *Satılak Da Kurtulak* sözleriyle kadının para karşılığı alınıp satılan bir meta olarak kullanıldığı, bu durumu da kadının yadırgamadığı hatta içselleştirdiği görülmektedir.

Evlilik genç kızlar için evinden, ailesinden, arkadaşlarından ve yaşadığı çevreden ayrılıp tanımadığı ortamda yeni bir yaşam sürmesine neden olmaktadır. Kırsal bölgelerdeki kadınların seçme hakkının kısıtlılığı ve uzak diyarlara gelin olma korkusu, akraba evliliklerine ya da komşularına yönelmelerine neden olmuştur (Yılmaz 2003, s.150).

Batlıcan Oymadın Mı

Elma atdım karşıya
Yuvarlandı çarşıya
Şu Yozgad'ın kızları
Gider m'ola komşuya

Samanlık Dolu Saman

Samanlık dolu saman
Aman efendim aman lillari
Eller düğün ediyor
Bizim düğün ne zaman lillari

Gidiyom ben de ben de
Bir arzum kaldı sende lillari
Ayva gibi sarardım
Din iman yok mu sende lillari

İnc'innenin Poladı

Al önüğüm sandıkta
Ben galdım aralıkta
Verim benim yârimi
Yatağım samanlıkta

Genç kızın söylediği *Batlıcan Oymadın Mı* türküsü, evlenmek isteyen kızın dile getirdiği türkü olarak görülmektedir. Kızın söylediği *Şu Yozgad'ın kızları, Gider m'ola komşuya* sözleri, burada “gitme” sözünden kastedilen evlenerek evden ayrılma olarak düşünüldüğünde, yakın çevreden biriyle, komşu oğluyla evliliği kastettiği, umut ettiği anlamına gelmektedir. Evlenip uzak yere gelin giden kızların istediği zaman ailesiyle görüşmemesi, tanımadığı bir çevreye alışmanın zorluğu gibi nedenlerden kaynaklı genç kızlar, uzak yere gelin gitmeyi tercih etmemişler, bildiği çevreden biriyle evlenmek istediklerini türkülerini aracılığıyla dile getirmişlerdir. *Samanlık Dolu Saman* adlı türküde genç kız sevdiği erkeğe, *Eller düğün ediyor, Bizim düğün ne zaman lillari* diyerek başkalarını örnek vererek kendilerinin ne zaman evleneceklerini sevdiği erkeğe sormuş, evlenmek istediğini dile getirmiştir. Türkünün ikinci dördlüğünde *Ayva gibi sarardım, Din iman yok mu sende lillari* diyerek sevdiği erkeğin evlenme konusunda istekli olmadığını belirterek onu vicdansız olarak değerlendirmiştir. *İnc'innenin Poladı* türküsünde çeyizini hazırladığını *Al önüğüüm sandıkta, Ben galdım aralıkta* diye açıklayan kız yalnız kaldığını belirtmiştir. Sevdiğiyle kavuşmak isteyen kız aynı zamanda evlenmek için gerekli olan yatağın da çeyizinde hazır olduğunu *Verim benim yârimi, Yatağım samanlıkta* diyerek sevdiğiyle evlenmek istediğini dile getirmiştir.

Genç kızların sevdiğine kavuşmaktan kasıtlarının sevdiğiyle evlenmek olduğu anlaşılmaktadır. Evlilik çağına gelen genç kızın sevdiğine kavuşma konusunda karşılaştığı engellerden kaynaklı içinde bulunduğu çaresizlik türkülerde dile getirilmiştir.

Ağ Bürüğün Kenarı

Ağ bürüğün kenarı
Gece yanar fenarı
Eşkiyalar elinden
Nazlı yarın döneri

Gidiyom yola yola
Gözlerim dola dola
Yedi yağlık çürüttüm
Gözyaşı sile sile

Bahçada kara kuzu
 Büklüm büklüm boynuzu
 Yiğit malı neylesin
 Verin sevdiğine kızı

Ay doğar aşar ağlama
 Gün doğar geçer ağlama
 Bu kapıyı kilitleyen
 Bir gün açar ağlama

Türkünün tamamından ulaşılan çıkarıma göre bir genç kızın dile getirdiği *Ağ Bürüğün Kenarı* adlı türküde genç kız, uzaktaki sevdiğinin dönmesini beklediğini belirtmektedir. Ancak sevdiğinin dönmesine engel olan kişilerin olduğunu belirten kadın, *Eşkiyalar elinden, Nazlı yarın döneri* sözleriyle dile getirmiştir. Ayrıca türkünün ikinci dördlüğünde *Yedi yağlık çürüttüm, Gözyaşı sile sile* sözleriyle genç kız bu bekleyişten kaynaklı uzun zamandır üzüntü içinde olduğunu da belirtmektedir. Üçüncü dördlükte ise genç kızın, başkası tarafından dile getiriliyormuş gibi söylediği *Yiğit malı neylesin, Verin sevdiğine kızı* sözlerinden çıkarılan sonuca göre kızın, yiğit diye övgüyle bahsettiği sevdiğine verilmediği anlaşılmaktadır. Türkünün son dördlüğünde *Ay doğar aşar ağlama, Gün doğar geçer ağlama* sözlerine bakıldığında genç kız üzülmemesi, sabırlı olması gerektiğini kendi kendine hatırlatarak devamında söylediği, *Bu kapıyı kilitleyen, Bir gün açar ağlama* sözüyle umudunu koruduğunu sevdiğine bir gün kavuşacağını dile getirmektedir.

4.4.2. Sevgisine Karşılık Bulamama

Genç kızların açıkça dile getiremediği istekleri, arzuları, sitemleri ve hayal kırıklığı gibi durumlar Halk türkülerinde kadın ağzı türkülerde dile getirilmiştir. İnsanların istedikleri gerçekleşmeyince, emek verdiği durumlar boşa gidince hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Türkülerde kadınların hayal kırıklığı yaşadıkları durumların bir örneği aşağıdaki türküde görülmektedir.

Annem Entari Almış

Annem entari almış (da)
 Siyah dalları varmış
 Keşke sevmez olaydım (da)
 (Gülü sevmez olaydım da)

Yârimin yâri varmış

Bağlantı

Yârim yar çay şeker
Yârim kahve önünde of çeker

Annem entari almış (da)
Yakasında işi var
Gülüşüne kurbanım (da)
İnci gibi dişi var

Bağlantı

Annem entari almış (da)
Efil efil esiyo
Yârim bana darılmış (da)
Selamını kesiyo

Bağlantı

Annem entari almış (da)
Harmana veresiye
Yâre kazak bitirdim (de)
Askerden gelesiye

Bağlantı

Annem entari almış (da)
Rengi akşam güneşi
Benim yârim asker olmuş
Dünyada yoktur eşi

Annem Entari Almış adlı türküde genç kız, sevdiği erkeğin başka birini sevdiğini, yaşadığı aşkın karşılıksız olduğunu fark etmesi durumunda hayal kırıklığını ve çaresizliğini *Keşke sevmez olaydım, yârimin yâri varmış* sözleriyle dile getirmiştir. Aynı zamanda karşılıksız olduğunu bildiği halde erkeğe “yârim” hitabını sürdürüyor olması bu sevdanın karşılıksız olarak kadın tarafından devam ettirildiği anlamına da gelebilmektedir. Türkünün üçüncü dörtlüğünde yer alan *Yârim bana darılmış (da)*, *Selamını kesiyo* sözü, daha önce aralarında sürdürdükleri iletişim yöntemi olan selamlaşmanın bir dargınlık sonucunda artık kesildiğini, sevdiği erkeğin kıza karşılık

vermediğini anlatan sözler olarak değerlendirilmektedir. Ancak genç kız iletişimin kopmasına rağmen umudunu kaybetmemiş sevdiği erkeğin dönmesini bekleyerek ona hediyeler hazırladığını *Yâre kazak bitirdim (de), Askerden gelesiye* sözleriyle anlatmıştır. Türkünün son bölümünde âşık olduğu erkeğe sevgisini ve hayranlığını devam ettirdiğini belirten kız, *Benim yârim asker olmuş, Dünyada yoktur eşi* diyerek dile getirmiştir.

Kadın erkek arasında başlayan bir ilişkinin evlilikle sonuçlanmasını bekleyen taraf daha çok kadın olmuştur. Yılmaz'ın da belirttiği gibi geleneksel toplumda erkeğe bir şey olmaz düşüncesinden dolayı toplumsal kurallara sıkı şekilde uymak zorunda olan kadınların en büyük korkuları, adlarının bir erkek ile anılması, yani “adının çıkması”dır (Yılmaz, 2003, s.254). Terkedilen kadın bu yüzden ayrılıktan daha çok etkilenen taraf olmuştur.

Armudun Kökü Suda

Armudun kökü suda
Ben kesiyim sen buda
Açtım baktım yorganı gülüm aman
Kömür gözlüm uykuda

İp attım ucu kaldı
Tarakta kücü kaldı
Sevdi de alamadı gülüm aman
Yürekta acı kaldı

Armut dalda top durur
Oğlan atı kopturur
Kızın gönlü olursa gülüm aman
Suyolunda öptürür

Armudun Kökü Suda adlı türküde genç kız, türkünün birinci dördlüğünde *Açtım baktım yorganı gülüm aman, Kömür gözlüm uykuda* sözlerinde, sevdiğiyle geçirdiği zamanı ve bu sırada sevdiğinin ona karşı ilgisiz davrandığını de anlatmaktadır. Devamında gelen *Sevdi de alamadı gülüm aman, Yürekta acı kaldı* sözlerinde kız, sevdiğinin kendisini terk ettiğini ve bu durumdan kaynaklı ne kadar üzüntü duyduğunu dile getirmiştir. Türkünün son dördlüğünde kadının, başkalarından bahsediyormuş gibi söylediği *Kızın gönlü olursa gülüm aman, Suyolunda öptürür* sözlerinden, eğer kız

sevdiğine karşılık vermek isterse, “kadının kendisini göstermesi, bir erkekle görüşebilmesi ve kısa da olsa dolaşabilmesi için en uygun mekânlar” (Şahin, 2020, s.514) olan çeşme başı, su yolu gibi açık alanlarda bile toplumun yargısını umursamayarak sevdiğine karşılık verebilir yorumu çıkarılmaktadır.

Yozgat'ın Mehlesinde

Olmadı gelin olmadı
İş yerini bulmadı
Seni seven delikanlı
Öptü de sevdi almadı

Tefe vur sesi çıksın
Başından fesi çıksın
Yozgat'tan kız almayanın
Aklından baba çıksın

Kadının dile getirdiği *Yozgat'ın Mehlesinde* adlı türkünün birinci dördlüğünde gelin hitabının kullanıldığı ancak türkünün tamamı değerlendirildiğinde henüz evlilik yapmamış birinden, genç kızdan bahsedildiği düşünülmektedir. Türkünün birinci dördlüğünde *Seni seven delikanlı, Öptü de sevdi almadı* sözü, kızın sevdiği tarafından terkedildiği anlatılırken kızla oğlan arasındaki yakınlaşmaya da dikkat çekilmiştir. Bu durum genç kız açısından toplumda olumsuz değerlendirmelere, adının çıkması gibi durumlara, sebep olacağı için sonraki dördlükte *Yozgat'tan kız almayanın, Aklından baba çıksın* diyerek terk eden kişilere karşı öfke dile getirilmiştir. Genç kızın ortada bırakılması söz konusu edilmiştir.

Keçeci De Baban Geliyor

Bahçelerden geçiyor
Bir guş olmuş uçuyor
Beni kendine yaktı
Şimdi benden kaçıyor

Ben bir küçük neşterim
Ne çok benim müşterim
Elli müşterim olsa
Sevdiğimi isterim

Bardakçının kel oğlan

Akşam akşam gel oğlan
Eğer akşama gelmezsen
Sabahaca öl oğlan

Keçeci De Baban Geliyor adlı türküde Genç kızın, *Bahçelerden geçiyor Bir guş olmuş uçuyor* sözleriyle sevdiği erkeğe övgü sözleri söylediği görülmektedir. Genç kız erkeğin ilgisine karşılık vererek ona sevdalandığını *Beni kendine yaktı* diye belirtmiş ancak daha sonra sevdiği erkeğin bu sevdadan vazgeçtiğini *Şimdi benden kaçıyor* diyerek terk edilmekten kaynaklı üzüntüsünü dile getirmiştir. İkinci dördlükte *Ne çok benim müşterim* diyerek isteyeninin çok olduğunu belirten genç kız kendisini nesneleştirmiştir. Genç kızın kendisini metalaştırması kız açısından olumsuz bir durum gibi görülmemiş aksine onun için övünç kaynağı bile olduğu *Elli müşterim olsa, Sevdiğimi isterim* sözünde ortaya çıkmıştır. Kadın isteyeninin çok olduğunu belirtmiş ama yine de sevdiğinden vazgeçmek istemediğini dile getirmiştir. Sevdiğine çağrıda bulunan genç kız *Akşam akşam gel oğlan* sözüyle, sevdiğiyle görüşmek istediğini belirtmiş, *Eğer akşama gelmezsen, Sabahaca öl oğlan* diyerek gelmemesi durumunda beddua etmiştir. Kadının türküsünde de ifade ettiği gibi bu birlikteliği başlatan da bitiren de erkek olmuştur.

Madımah Bişti M'ola

Madımah bişti m'ola
Dibine duttu m'ola
Oğlan gızı sevmiyo
Dönüp de baktı m'ola

Ah madımah madımah
Vay madımah madımah
Dön de bir yol bize bah

Madımah Bişti M'ola türküsünün birinci dördlüğünde *Oğlan gızı sevmiyor, Dönüp de baktı m'ola* sözünden genç kızın, karşılıksız seveda çektiği ancak bu sevdaya dair de beklentisinin devam ettiği *Dön de bir yol bize bah* sözlerinden anlaşılmaktadır. Kadının umudunu kaybetmeden tek taraflı sevdasını yaşadığı da *Selvi boylum gelince, Şen olur benim gönlüm* sözlerinden çıkarılabilmektedir.

4.4.3. Erkeğin Sevgisine Karşılık Vermeme

Türkü sözlerinden de anlaşılacağı üzere bir genç kız, karşı cins tarafından kendisine gösterilen her ilgiye karşılık vermemiştir. Türkülerde erkeklerin ilgisini karşılıksız bırakan kızların da olduğu aşağıdaki örnekteki gibi karşımıza çıkmıştır.

Defimin Delikleri

Nay ninni nay ninni) Defimin delikleri
 (Nay ninni nay ninni) Cebimin erikleri
 (Nay ninni nay ninni) Ben sana varır mıyım
 (Nay ninni nay ninni) Del'oğlan dedikleri

Bağlantı

(Nay ninni nay ninni) Vur elleri ellere
 (Nay ninni nay ninni) Elleri goy bellere
 (Nay ninni nay ninni) Annesi gurban olsun
 (Nay ninni nay ninni) Şıkırdayan ellere

(Nay ninni nay ninni) Var git oğlan işine
 (Nay ninni nay ninni) Düşme benim peşime
 (Nay ninni nay ninni) Altın tarak yaptır-san
 (Nay ninni nay ninni) Alıp takmam başıma

Defimin Delikleri türküsünde genç kız, eşini seçme konusunda söz hakkının kendisinde olduğunu belirten *Ben sana varır mıyım*, *Del'oğlan dedikleri* şeklinde söylediği sözlerle dile getirmektedir. Türkünün ikinci dördlüğünde kızın söylediği *Annesi gurban olsun Şıkırdayan ellere* sözüyle taliplisinin annesini de küçümseyen, kendisini öven sözler söylemiştir. Aynı zamanda kadının tercih etmediği birinin maddi durumunun iyi olması, pahalı hediyeler alması da istenmeyen bu durumu değiştirmeyeceği *Var git oğlan işine*, *Düşme benim peşime*, *Altın tarak yaptır-san*, *Alıp takmam başıma* sözleriyle anlatılmıştır.

Kadınlar evlendikten sonra rahat bir hayat yaşamak, maddi anlamda sıkıntı çekmemek için evleneceği erkeğin parasal yönden iyi bir konumda olmasını tercih ettiğini, dile getirdiği türkülerde ortaya koymuştur (Yılmaz, 2003, s.111).

Karakaşlar Yay Oldu

Ben defimi çalamam
 Kollarımı yoramam
 Ben bir zengin kızıyım (amanin)

(Karakaşlım aman sırma saçlım aman)
Fukaraya varamam

Genç kızların evleneceği erkeklerde neleri aradıklarını gösteren türkülerden bir olan *Karakaşlar Yay Oldu* türküsünde kadın, *Ben defimi çalamam, Kollarımı yoramam* diyerek zahmete katlanamayan, rahatına düşkün biri olduğunu anlatmıştır. Baba evinin de bu rahatlığı sağlayacak imkânlara sahip olduğunu *Ben bir zengin kızıyım (amanin) Fukaraya varamam* diyerek belirtmiş, evleneceği kişinin kendi ailesiyle eşit imkânlara sahip zengin biri olmasını istemiştir. Aynı zamanda kızın, ailesinin varlıklı olduğunu belirtmesi kızın kendisini, seçme hakkına sahip biri olarak gördüğü şeklinde de yorumlanabilmektedir.

Genç kızların ailesinin varlıklı olması, kızın güzel olması gibi özellikler kızın taliplisinin çok olacağı anlamına da gelebileceğinden aynı zamanda kıza da evleneceği kişiyi seçme şansı yaratmaktadır.

Motor Geliyor Motor

Köprü başında musluk
Zabitler çalar ısılk
Şu Yozgat'ın kızları
Çamlık'ta öten keklik

Motor geliyor motor
Arkanın bacası yok
Beni biri istiyor
Pantolon paçası yok

Motor Geliyor Motor türküsünde genç kız, *Şu Yozgat'ın kızları, Çamlık'ta öten keklik* sözüyle kendisini de bu gruba dâhil ederek kızları “güzelliğin, aklın ve zekânın sembolü” (Kayaokay, 2019, s.198) olan ayrıca güzel sesi ve sekişiyle (yürüyüş) türkülerde sevgilinin benzetildiği (Mirzaoğlu, 2010, s.135) kekliğe benzeterek güzel olduklarına dikkat çekmiştir. Genç kızın ikinci dörtlükte söylediği *Beni biri istiyor, Pantolon paçası yok* sözünde kızın kendisine talip olan kişiyi çulsuz, parasız, yoksul olarak gördüğü ve küçümsediği şeklinde de yorumlanabilmektedir.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İncelediğimiz kadın ağzı türkülerde karşımıza çıkan bir diğer rol ise kadının “kız evlat” rolü olarak görülmüştür.

Çocuk/evlat, geleneksel toplumlarda ailede anne ve babadan sonra en önemli unsur olarak görülmüş, nesli devam ettirdiği için, çocuk sahibi olmak oldukça önem arz etmiştir (Türkmen, 2014). 1. Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk 2. soy, döl (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, t.y.) anlamına gelen çocuk/evlat bazı kültürlerde cinsiyetine göre tercih edilmiş ya da ötekileştirilmiştir. Kaya’nın da belirttiği gibi Türklerde yüzyıllardan beri soyun devamının erkek çocuk tarafından sağlandığı kabul edilmiştir (Kaya, 1999, s.101). Bu durum göz önüne alındığında toplum içinde annenin statüsünü yükselten erkek çocuk olduğundan tercih genellikle erkekten yana olmuştur (Başaran ve Çelik, 2021, s.261). Türk halk kültürü içinde yer alan türkülerde çocuğa verilen önem özellikle de erkek çocuğa verilen önem kadın tarafından dile getirilen türkülerde yansımıştır.

Yozgat yöresi türkülerinde “kız evlat” rolü incelenmiş, tespit edilen türkülerde kız evlat olarak kadının dile getirdiği konular ve ilgili türküler Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde “Kız Evlat” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular ve İlgili Türküler

“ Kız Evlat” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konular	İlgili Türküler
Kız Evladın Ötekileştirilmesi	1. Aşağıdan Gelen Deve 2. Yozgat Seni Delik Delik Delerim
Kız Evladın Evlenerek Evden Ayrılması	1. Aşağıdan Da Gele Gele Geldiler 2. Karşıda Kelem Kuruşu 3. Yastı Taşlar Yastı Taşlar 4. Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı 5. Batlıcan Oymadın Mı Nalinnim 6. Annem Entari Almış
	1. Ak Kağıt Üstünde Kara Yazıyım

Tablo 10 incelendiğinde “kız evlat” rolünde kadının, cinsiyeti açısından kız evladın tercih edilmemesi, kız evladın evlenerek evden ayrılması konularında türküler dile getirdiği görülmektedir.

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “kız evlat” rolüyle kadının, kız evladın ötekileştirilmesi sonucunda yaşadığı duyguları; kına ve düğün törenlerinde yaşanan duyguları; söz hakkına sahip olmayan kız evladın hislerini dile getirdiği türküler Tablo 10’da verilmiştir.

4.5.1. Kız Evladın Ötekileştirilmesi

Geleneksel toplumlarda cinsiyeti açısından kız evladın tercih edilmeme sebebi soyun devamının erkek tarafından sürdürüldüğü anlayışdır. Toplumun düşüncesini yansıtan bu anlayış aynı zamanda kız evladı uğursuz olarak görmüş, bu da kadın tarafından dile getirilen türkülerde ortaya çıkmıştır.

Aşağıdan Gelen Deve

Aşağıdan gelen deve (oy)
 Gevişini geve geve (oy)
 Sanki ben de gelin m'oldum
 Şu karşıki yüksek eve (oy)
 Sanki ben de gelin m'oldum
 Şu karşıki büyük eve (oy)

Oğulsuz anam oğulsuz (oy)
 Oğlan olaydım gönülsüz (oy)
 Oğlan alnına yazılmış
 Bana derler kız uğursuz (oy)

Oğulsuz ananın kızı (oy)
 Goyuna verirler tuzu (oy)
 Gadasın aldığım Allah
 Bu nasıl dolaşık yazı (oy)

Aşağıdan Gelen Deve adlı bu türküde kız evlat, evlenme isteğini türkünün birinci bölümünde dile getirmektedir. Aynı zamanda “*sanki ben de gelin m'oldum, şu karşıki büyük eve*” sözleriyle varlıklı bir evden bahsetmekte ancak bu evde gelin olmanın onun için pek olanaklı olmadığını ve sebeplerini de sıralamaktadır. Türkünün son dördümlüğünde annesinin erkek çocuk sahibi olmadığını, bu durumun kendisi için de toplum tarafından olumsuz bir değerlendirmeye sebep olduğunu “*oğulsuz ananın kızı goyuna verirler tuzu*” sözleriyle dile getirmektedir. Toplumda kız evladın erkek evlada göre tercih edilmediğini hatta kız çocuğunun aşağılandığını, “*oğlan alnına yazılmış*

bana derler kız uğursuz” sözleriyle dile getirmiştir. Yine bu durumu, “*gadasın aldığım Allah bu nasıl dolaşık yazı*” sözleriyle alın yazısı olarak değerlendiren kadın, durumu kabullenmiş ve boyun eğen durumda görülmektedir.

Kız evladın erkek evlada göre tercih edilmeyen konumda olması, bu durumu kız evlat olan kadının içselleştirmesi, toplum algısının kız evlada da aktarıldığı anlamına gelmektedir.

Yozgat Seni Delik Delik Delerim

Yozgat seni delik delik delerim
Kalbur alır toprağını elerim
Vay vay annem sürmelim
Yoklarım postayı da cevap çıkmazsa
Koyun olur arkan sıra melerim
Aman aman sürmelim vay

İssız derelerde söğüt biter mi
Virane yuvada bülbül öter mi
Vay vay annem sürmelim
Üç kız bir oğlanın yerin tutar mı
Esti deli poyraz ayırdı bizi
Aman aman sürmelim.

Yozgat Seni Delik Delik Delerim adlı türküde kız ve annenin birbirinden uzak kalmasının ve haber alamamanın kız evlat açısından ne kadar zor olduğu *Yoklarım postayı da cevap çıkmazsa, Koyun olur arkan sıra melerim* sözleriyle kızın anneye olan özlemini de dile getirdiği görülmektedir. Türkünün ikinci bölümünde kadın, *İssız derelerde söğüt biter mi, Virane yuvada bülbül öter mi, Vay vay annem sürmelim, Üç kız bir oğlanın yerin tutar mı* sözüyle oğulsuz evi ıssız dereye benzeterek bir nevi verimsiz toprağa, virane yuvaya benzeterek de yıkılmış harabe ev olarak görmektedir. Ayrıca *Üç kız bir oğlanın yerin tutar mı* sözü kadının, erkeğin üçte biri değerinde görüldüğü, bu durumu türküyü dile getiren kadın tarafından da içselleştirildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

4.5.2. Kız Evladın Evlenerek Evden Ayrılması

Geleneksel toplumlarda evlilik yaşına gelmiş kızın kiminle evleneceğine karar veren aile büyükleri olmuş, çoğunlukla da kızın babası karar vermiştir. Kızın bu duruma itiraz etme gibi bir şansı yoktur. Ancak istemediği evlilikler yapan kızların isyanı ve sitemi yine türküler aracılığıyla ortaya çıkmıştır.

Annelerine göre kız çocukları, namuslarına söz getirmeden, dış etmenlerden korunarak büyütülmeli, güzellik ve saflıklarını koruyarak yetiştirilmelidir. Babalarını otorite olarak benimseyen kızlar, yaşları geldiğinde kocalarının korumasına girmelidir (Çek, 2010, s.53). Bu nedenle evlenen kız, tüm sitemini annesine yapmıştır.

Aşağıdan da Gele Gele Geldiler

Aşağıdan da gele gele geldiler
Geldiler de evimize doldular
Kızımızı elimizden aldılar

Ben gidiyom garip anam kal gayri
Hiç bulama var başına yan gayri

Çıkdım bakdım çamlıbel'in düzüne
Döndüm bakdım karlar yağmış izime
Ellerin anası gider kızına

Benim anam bakmaz oldu yüzüme
Benim anam bakmaz oldu yüzüme

Anama söyleyin de mendilimi yudu mu
Yuyup yuyup gül daline koydu mu
Gurbet elde benim yavrum var dedi mi

Ben gidiyom garip anam kal gayri
Hiç bulama var başına yan gayri

Anam beni neler ilen besledi
Siyah saçım gül suyuynan ısladı
Anam beni de gurbet için besledi

Ben gidiyom garip anam ağlama
Akını çıkarıp kara bağla

Yukardaki *Aşağıdan da Gele Gele Geldiler* adlı türkünün birinci üçlüğünü annenin ağzından dile getiren kız, *Kızımızı elimizden aldılar* sözüyle zorla alınan, kaptırılan anlamı güdülerek bu evliliğin kız ve anne açısından gönüllü yapılmadığı

anlamı çıkarılmaktadır. Daha sonra, *Ben gidiyom garip anam kal gayri, Hiç bulama var başına yan gayri* dizeleriyle annesine sitem eden kız, bir daha baba evine dön(e)meyeceği ve annesine de bir daha kızının olmayacağı mesajını vermektedir. Başka annelerle annesini kıyaslayan kız, annesinin ilgisizliğinden yakındığını *Benim anam bakmaz oldu yüzüme* sözleriyle aktarmıştır. Gurbete gelin giden kız, *Gurbet elde benim yavrum var dedi mi* sözüyle annesinin onu unuttuğunu, arayıp sormadığını ima etmektedir. Ancak türkünün son üçlüğünde *Anam beni neler ilen besledi, Siyah saçım gül suyuynan ısladı* sözlerinde, annenin kızına iyi baktığı hatta özenerek büyüttüğü bilgisi de verilmektedir. *Anam beni de gurbet için besledi* sözü ise annenin kızı için yaptığı bakımın kızını evlendirmeye yönelik hazırlık hatta evlilikte tercih edilme olasılığını artıran fiziksel güzelliği arttırmaya yönelik bakım olduğu şeklinde yorumlanabilir. Türkünün son nakaratında *Ben gidiyom garip anam ağlama, Akını çıkarıp kara bağla* sözü annenin de bu ayrılıktan duyduğu üzüntü yansıtılırken türkünün genelinde annenin garip olarak yansıtılması çaresiz bir anneyi göstermektedir.

Toplum tarafından uygulanan bazı gelenekler yanlış ya da doğru yönleriyle bu türkülere yansımıştır. Evlenen kızın birçok yönden artık ölmüş gibi kabul edilmesi, görücü usulü ve kızın düşüncesi alınmadan yapılan evlilik sonucu ortaya çıkan düşünceler, genellikle eğlenme ve gelini ağlatma amaçlı söylenen bu tür türkülerde ortaya çıkmaktadır.

Karşıda Kelem Kuruşu

Karşıda kelem kuruşu
Dibinde keklik sürüşü
Kınamayın eller bizi
Bu da ölümün yarısı

Ay dolanır çay bulanır
Bir incecik yol dolanır
Şurda bir kız allar giymiş
Ana besler el gönenir

Anam kızın beş miyidi
Birbirine eş miyidi
Attın beni gurbet ele

Yüreklerin daş mıydı

Bir ince mercimek bitmiş
Bir bir yollarını dutmuş
Anam beni tez unutmuş
İşte koyup gidiyorum

Karşıda Kelem Kurusu adlı türküde *Kınamayın eller bizi, Bu da ölümün yarısı* sözleriyle kız, evinden anne babasından ayrılmanın hüznünü yaşarken bu ayrılığı ölüme benzeterek ailesiyle bir daha görüşemeyeceğini vurgulamıştır. İkinci dörtlükte ise *Şurda bir kız allar giymiş, Ana besler el gönenir* diyerek kız evladı annenin büyüttüğü ancak evlenip gittiği aile ya da eş anlamına gelen el'in sevindiği, fayda sağladığı anlatılmıştır. *Anam kızın beş miyidi, Birbirine eş miyidi*, sözleri ise annenin beş kızı olduğu ancak kız evlatlar arasında ayırım yaptığı anneye yapılan sitemle dile getirilmiştir. Bu ayırımı kız, *Attın beni gurbet ele, Yüreklerin daş mıydı* diyerek gurbete gelin gitme olarak yansıtmaktadır. Ayrıca annesini merhametsiz biri olarak değerlendiren kız *Anam beni tez unutmuş, İşte koyup gidiyorum* diyerek annesine sitemini sürdürmüştür.

Ataerkil toplumlarda geleneğin getirdiği kurallara göre gelinlik çağa gelen genç kızlar geleneklere uygun olarak ailenin fikrinin ön planda olduğu bir düşünce sistemiyle evlendirilmiş, genç kızın gönlünün olup olmaması önemli olmamıştır.

Yastı Taşlar Yastı Taşlar

Yastı taşlar yastı taşlar
Gölgeliyor çatık kaşlar
Hakkınızı helal edin
Ben gidiyom arkadaşlar

Devesinin çanı olmaz
Yolculardan selam almaz
Yanılsam başımı yusam
Saçlarımı ören olmaz

Anam kurbanın olurum
Saçlarından tel alırım
Verme beni gavur ele
Kapında köle olurum

Yastı Taşlar Yastı Taşlar adlı bu türküde gelinin ağlamasının en büyük sebebi *Hakkınızı helal edin, Ben gidiyom arkadaşlar* sözlerinden anlaşılacağı gibi anneden, baba evinden ve çevresinden ayrılıyor olmasıdır. “Çünkü Türk geleneklerine göre baba evinden ayrılan kız ne sebeple olursa olsun eşinden ayrılıp geri dönememektedir. Bu nedenledir ki koca evinde yaşadığı veya yaşayacağı her sıkıntıya boyun eğmek zorundadır” (Kaya, 1999, s.99). Baba evinden ayrılan kızın, uzun tanışıklık sonucunda gerçekleşen aile kurma durumu olmadığından, kendisini nelerin beklediğini bilmemesi *Yanılsam başımı yusam, Saçlarımı ören olmaz* sözü ile anlatılmaktadır. Türkünün son dörtlüğünde kızın *Anam kurbanın olurum* sözüyle annesine yalvarması ve *Verme beni gavur ele, Kapında köle olurum* diyerek bu evliliği istemediği anlaşılmaktadır. Halk tarafından aşağılama sözü olarak kullanılan “gavur” kızın sözünde uzak yeri ifade etme amaçlı “gavur el” olarak kullanılmış ve uzağa gelin gitmek yerine baba evinde köle olmak kabul edilmiştir. *Kapında köle olurum* sözünden çıkarılacak bir diğer sonuç ise kadının ekonomik bağımsızlığının olmadığı anlamına gelmektedir.

Düğün mutlu bir günü çağrıştırırken gelin kına türkülerinin birçoğu ağıt niteliğindedir. Bu durum bir çelişkiyi de ortaya çıkarmaktadır. Evlenen kızın evlenmek istememesi, zorla evlendirilme, annenin kızından ayrılıyor olması, annenin bu kararda etkisiz kalması bu ağıtların yakılmasına neden olmuştur.

Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı

Zeytin bahçesinde zeytin ağacı (oy)
Döküldü yaprağı (anam) kaldı siyacı
Annemden ayrıldım nedir ilacı (oy)

Bağlantı

Ağlayı ağlayı anam aşar giderim
Yazım gurbet ele doğru düşer giderim.

Zeytin bahçesinde zeytin ışılar (oy)
Geyik gelmiş (anam) yavrusuna muşular
Annemden ayrıldım gelin komşular (oy)

Bağlantı

Zeytin bahçesinde başım bozuldu (oy)

Altın tarağınan (anam) zülfüm çözüldü
Annemden ayrıldım benzim bozuldu (oy)

Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı türküsünde anneden ayrılmayı kız, *Zeytin bahçesinde zeytin ağacı (oy)*, *Döküldü yaprağı (anam) kaldı siyacı* sözüyle meyve veren bir ağacın kuru çalıya dönmesi ile annesinden ayrılan bir kız arasında ilişki kurarak içinde bulunduğu durumu anlatmaya çalışmıştır. Daha sonra, *Annemden ayrıldım nedir ilacı (oy)* sözünü ekleyerek bu ayrılığın kendisini hasta edecek seviyede olduğunu ve çare aradığını belirtmiştir. Türkünün bağlantı bölümünde *Ağlayı ağlayı anam aşar giderim*, *Yazım gurbet ele doğru düşer giderim* sözlerini dile getiren kadın, uzak yere gelin gitmesini alın yazısı olarak değerlendirmiş ve bu durumu kabullenmiştir. *Zeytin bahçesinde başım bozuldu (oy)*, *Altın tarağınan (anam) zülfüm çözüldü* dizeleri ise düğünün hemen sonrasında bazı geleneklerin geline uygulanması sırasında altın tarak kullanılması, gelin olduğu evin varlıklı olduğunu göstermektedir. *Annemden ayrıldım benzim bozuldu (oy)* diyerek bu evliliğin ve annesinden ayrılmanın onu mutsuz ettiğini dile getirmiştir.

Yukarıdaki türkülerin dışında kız evlat olarak kadının dile getirdiği türkülerde, ailede ve çevrede gördüğü tutum, yaşadığı ortam ve günlük uğraşlarına dair bilgiler de içermektedir.

Batlıcan Oymadın Mı

Batlıcan oymadın mı
Dadına doymadın mı
Ana beni gınama
Sen cahil olmadın mı

Annem Entari Almış

Annem entari almış (da)
Harmana veresiye
Yâre kazak bitirdim (de)
Askerden gelesiye

Batlıcan Oymadın Mı adlı türküde kızın, *Ana beni gınama*, *Sen cahil olmadın mı* sözüyle yaptığı davranışlardan kaynaklı annesi tarafından eleştirildiği ve kızın

denetim altında olduğu sonucu çıkarılmaktadır. *Annem Entari Almış* türküsünde kız evlat olarak kadının ihtiyaçlarının annesi tarafından karşılandığı ve yine kız evlat rolünde olan kadının, erkeğin ihtiyaçlarını karşılayacak uğraşlar içinde olduğu *Yâre kazak bitirdim (de), Askerden gelesiye* sözleriyle dile getirilmiştir.

Yukarıda belirtilen konuların dışında kız evlat olarak türkülere yansıyan kadının kendi özel duygularının dışında toplumsal olaylar konusunda da türkü dile getirdiği görülmüştür.

Ak Kağıt Üstünde Kara Yazıym

(aman) Ak kağıt üstünde kara yazıym
Selanik'te ben bir müftü kızıym
Düşmanlar içinde nasıl geziyim
Yetiş imdadıma üçüncü ordu

(aman) Gece geldiler de Selanik'i bastılar
Yiğitleri tutup kollarından astılar
Çocukları acımadan bütün kestiler
Yetiş imdadıma üçüncü Ordu

Ak Kağıt Üstünde Kara Yazıym adlı türküde *Selanik'te ben bir müftü kızıym* diyerek babasının müftü olduğunu belirten kadın, yaşanan acı olay üzerine üzüntüsünü dile getirmiştir.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Kadının toplumsal rollerinden olan “kaynana” rolü de Türk halk kültürü içinde yer alan türkülerimizde ortaya çıkmaktadır.

Bir annenin kızını ya da oğlunu evlendirmesi, anne sıfatı yanında kayınvalide (kaynana) sıfatını kazanmasına da neden olmaktadır. Bu durum kadının aile içerisindeki konumunu da güçlendirmektedir. Çünkü geleneksel Türk kültürü içinde kadın, aile içerisindeki kişiliğini gelin sahibi olduktan sonra bulabilmektedir. Kurt'un yapmış olduğu incelemede, aile içerisinde kadınların konumu gelinlik evresinde zayıfken, anne olduklarında güçlenmekte, kaynana olduklarında ise en kuvvetli hale gelmektedir (1992, s.642). Alkan'a göre aileye gelin getirilmesi, ailede oğlu evlenen kadının gelinlik konumundan çıkarak kendisine “gelinlik” edilecek mertebeye ulaştığı,

aynı zamanda “hürmet gösteren” konumundan, “hürmet gören” konumuna geçtiği anlamına gelmektedir (Alkan, 1992, s.796). Fedakârlık sembolü olarak görülen anne, kayınvalide (kaynana) olunca kızının ya da oğlunun eşine kaynanalık etmeye başlar. “Kaynanalık etmek” (TDK Sözlüğü, t.y.) da “1-Gelin ve damada kötü davranmak 2-Bir yakınına gereğinden çok karışmak” şeklinde ifade edilir.

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “kaynana” rolü incelenmiş, bu rolü kapsayan türküler tespit edilmiş ve tespit edilen türküler Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde “Kaynana” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu ve İlgili Türküler

“Kaynana” Rolünde Kadının Dile Getirdiği Konu	İlgili Türküler
Kaynana Olma	1. Bisikleti Aynalı
	2. Daş Dönmüyor Dönmüyor (1)
	3. Kayadan Ot Yolarım
	4. Kaynanayı Netmeli Kaynar Saca İtmeli
	5. Kaynana Hedik Kaynana
	6. Motor Geliyor Motor
	7. Sabahınan Kalkdım Sütü Bişirdim
	8. Tirene Bindi De Savuştu M'ola

Tablo 11 incelendiğinde kadının “kaynana” rolüne ilişkin bulgulara rastlanan türkü sayısının 8 olduğu görülmüştür.

Kadının “kaynana” rolünün yansıtıldığı türkülerde, gelin-kaynana çatışmasının konu edildiği görülmüş, konu çeşitliliği olmadığı için alt temalara ayrılarak incelenmemiştir.

Günlük hayatta, gelin ile kayınvalidenin yaşadıkları problemler sıklıkla romanlara, dizilere ve filmlere konu olmaktadır. Bu tip eserlerde kaynanalar çoğunlukla aşırı müdahaleci ve gelinlerin yaşamını zorlaştıracı olarak gösterilirken, gelinler ise aile içerisinde sorunlara neden olan kötü kişiler şeklinde ifade edilirler. Bu bakış açısı gelinleri denetlenmesi gereken kişiler, kaynanaları ise meşru denetim mekanizması haline getirmektedir (Kaya, 2019, s.187).

Gelinler, kayınvalideler ile ilgili önyargılarını, zihinlerinde yer eden kayınvalide tipi ve bu grup ile ilgili sabit fikirleri birbiriyle bütünleştirerek oluşturdukları negatif yönleri, kendi kaynanaları ile de bağdaştırma eğiliminde olmuşlardır (Kaya, 2019, s.189).

Bisikleti Aynalı

Bisikleti aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlan çok güzel amma
Anası olmamalı

Ayakkabım var benim
Tabanı delik deşik
Kaynanamdan istedim
Beş tane beşbirlik

Bisikleti Aynalı türküsünün birinci dördlüğünde *Şu oğlana varmalı* sözünden çıkarılacak sonuca göre türküyü dile getiren kadının, evlenmek isteyen bir genç kız olduğu tahmin edilmektedir. Evlenmek istediği kişiyi çok beğendiğini belirten kız, bu konuda hoşuna gitmeyen bir durum olduğunu *Oğlan çok güzel amma, Anası olmamalı* diyerek evlendiği zaman kaynanasının olmamasını tercih ettiğini açıklamıştır. Türkünün ikinci dördlüğündeki *Kaynanam* sözünün sahiplenme anlamına geldiği düşünülürse kızın evlilik hazırlığında olduğu söylenebilir. Ancak kızın sözlerinde yer alan *Kaynanamdan istedim, Beş tane beşbirlik* sözü ise, zaten istenmeyen biri olan kaynana adayını evlilik hazırlığı aşamasında pahalı hediyeler isteyerek zor duruma düşürmek istediği şeklinde yorumlanabilir.

Daş Dönmüyo Dönmüyo

Daş dönmüyo dönmüyo
Daşdan bulgur enmiyo
Sağ olası kaynana
Bişirdiğin yenmiyo

Yukarıdaki *Daş Dönmüyo Dönmüyo* adlı türküde gelinin günlük yaşama dair dile getirdiği bu sözlerde kaynana rolü de ortaya konmaktadır. Kaynana ve gelinin aynı evi paylaştığı kesin olmamakla beraber, ortak paylaşımlarının olduğu anlaşılmaktadır. Kaynananın yaptığı yemeği gelinin, *Bişirdiğin yenmiyo* diyerek beğenmemesi söz

konusudur. Kaynanasının yemek pişirmesini bilmeyen ya da pişirdiği yemeği temiz bulmayan gelin, yemeğin yenmeyecek derecede olduğunu söyleyerek kaynanasını beceriksiz biri olarak yansıtmıştır. Ancak gelinin *Sağ olası kaynana* sözleri ise kaynanasına can sağlığı dilediğini ona karşı aşırı tavır almadığını göstermektedir.

Türk toplum yapısına göre ailede gelinlere, saygı ve edep kurallarına uygun davranışlarda bulunması, ağırbaşlı olması, aile büyüklerine kendisini sevdirmesi, eşine özen ve saygı göstermesi yapılan öğütlerdir (Sevinç 2007, s.114). Ancak kaynana baskısı yaşayan gelinlerin zaman içinde sesini yükselttiğini gösteren türküler de karşımıza çıkmaktadır.

Kayadan Ot Yolarım

Kayadan ot yolarım (loli)
Parmağıma dolarım (loli)
Çok söyleme kaynana (loli)
Saçlarımı yolarım (loli)

Bağlantı

Haydi un eleyiver (loli)
Şöle döneleyiver (loli)
Kayaların üstünde (loli)
Yat da yuvarlanıver (loli)

Kayadan Ot Yolarım türküsünde kaynanasına tepki gösteren bir gelinin sözleri görülmektedir. Kaynanası çok konuştuğu için kızan gelin *Çok söyleme kaynana (loli)*, *Saçlarımı yolarım (loli)* diyerek fazla müdahaleci bir kaynana karşısında kendisine zarar verecek derecede psikolojisinin bozulduğunu anlatmış, kaynanasını da bu konuda uyarmıştır. İkinci dörtlükte *Haydi un eleyiver (loli)*, *Şöle döneleyiver (loli)* diyerek kaynanasından belli işleri yapmasını isteyen gelin, kaynanasına alay ve aşağılama niteliğinde sözler söylemiştir.

Erkek egemen toplumlarda her anlamda erkeğe bağımlı yaşayan kadının erkek evlat sahibi olmak istemesinin nedenlerinden biri de yaşlılık döneminde oğlunun kendisine bakacağı, refah içinde yaşatacağı düşüncesidir. Bu sebeple kadın, anne-oğul arasındaki güçlü bağı korumaya çalışmaktadır.

Aileye dahil olan gelinin, erkek evladın anneye gösterdiği ilginin zayıflamasına ve ikili arasındaki ilişkinin değişikliğe uğramasına sebep olduğu da görülmektedir (Kaya, 2019, s.187).

Aşağıdaki türkülerde gelinin, eşi üzerinde hâkimiyet kurduğunu gösteren sözleri yer almaktadır.

Kaynanayı Netmeli Kaynar Saca İtmeli

Kaynanayı netmeli
Kaynar saca itmeli
Kaynana yandım dedikçe
Altına odun atmalı

Bağlantı

Hop dedi pis kaynana
Gözleri pus kaynana
Bağrına buz koy kaynana
Gözüne tuz koy kaynana

Kaynana kara kedi
Külekten yağı yedi
Yediyise noğürdü
Oğlu kendini dövdü.

Bağlantı

Kaynana kara desti
Beni oğluna kesti
Kestiyise noğürdü
Beni bağrına bastı

Bağlantı

Çarşıda hedik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun lokum getirmiş
Sensiz yedik kaynana.

Bağlantı

İrafa sepet koydum

İçine kepek koydum
Kaynanamın adını
Yal yemez köpek koydum

Bağlantı

İrafa fincan koydum
İçine mercan koydum
Kaynanamın adını
Kuyruklu sıçan koydum

Kaynana Hedik Kaynana

Çarşıdan aldım lahana
Kıydım koydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Böyle de şinnek kaydana

Kazanda hedik kaydana
Dişleri gedik kaydana
Oğlun çerez getirdi
Sensiz yedik kaydana

Kaynanayı n'etmeli
Kaynar kazana itmeli
Yandım gelin dedikçe
Altına odun atmalı

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Küllükte bir it ölmüş
Kaynanama darısı

Kaynananın gelin gözünden yansıtıldığı *Kaynanayı Netmeli Kaynar Saca İtmeli* türküsünde yine kaydana ve gelin arasındaki çatışma gözlemlenmektedir. Annenin (kaynananın) oğlu, gelinin kocası üzerinde kurmaya çalıştığı iktidar mücadelesini, gelinin elinde tuttuğu görülen bu türkünün tamamında kaydanaya ağır ithamlar görülmektedir. Gelinin kaydanasını kara kediye benzettiği ikinci dörtlükteki *Yediyise noğürdü, Oğlu kendini dövdü* sözlerden de anlaşılacağı gibi, gücü elinde tutan gelinin kocasını kaydanasına karşı kışkırttığı da söylenebilir. Ancak türkünün üçüncü dörtlüğünde geçen *Kaynana kara kedi, Beni oğluna kesti* sözlerinde gelin, kaydanasını kara kediyle ilişkilendirilerek uğursuz, cadı aynı zamanda arabozucu yönlerinin

olduğunu dile getirilmiştir. Gelinin söylediği *Kestiyise noğürdü, Beni bağrına bastı* sözleri ise gücü elinde tutanın hala gelin olduğu belirtilmektedir. *Oğlun lokum getirmiş, Sensiz yedik kaynana* sözlerinden anlaşılan ise kaynananın aile içinde dışlandığı, gelin tarafından kabul edilmediği sonucudur. *Kaynana Hedik Kaynana* türküsünde yansıtılan kaynana ise gelinin söylediği *Hiç ömrümde görmedim, Böyle de şinne kaynana* sözleriyle gelin, kaynanasını şımarık, keyfine göre davranan bu nedenle de gelin ile anlaşamayan biri olarak yansıtmıştır.

Kaynana ve gelinin iktidar mücadelesi, birbirini kıskanma, önyargı, iki kadının bir erkeği farklı duygularla sevmesi gibi birçok sebepten kaynaklı ortaya çıkan kaynana gelin çatışması, iki kadın arasındaki iletişimin tamamen kopmasına sebep olacağı gibi, kaynanasının ölmesi durumunda üzülmeyeceğini açıkça dile getiren gelinler de görülmektedir.

Motor Geliyor Motor

Köprü altında kazık
Kaynanam ölmüş yazık
Öldüğüne acımam
Bir top kefene yazık

Motor Geliyor Motor türküsünde *Kaynanam ölmüş yazık* diyen bir gelinin sözleri yer almaktadır. Ancak türkünün devamına bakıldığında kaynanasına acıma sözü gibi görülen “yazık” sözünün aslında kinayeli bir anlatım olduğunu, devamında gelen *Öldüğüne acımam, Bir top kefene yazık* sözü açıkça ifade etmektedir. Kaynanasıyla alay eden, onu küçümseyen hatta kaynanası öldükten sonra sarıldığı kafenden bile değersiz bulan bir gelinin sözleri bu türküde yer almaktadır.

Aileye gelin gelmesi ile birlikte, kaynananın işinin hafiflemesi ve beraberinde oluşan boş zaman, onun gezmesine de fırsat yaratmıştır. Uzun zamandır beklediği kaynana görevini yerine getirmesine imkân vermesinden ötürü gelin, kayınvalide açısından pozitif bir değişim yaratmıştır.

Sabahınan Kalkdım Südü Bişirdim

Sabahınan kalkdım südü bişirdim
Südü köpüğünü (yar yar) yere daşırdım

Kaynanamdan korkdum aklım şaşırdım

Sabahınan Kalkdım Südü Bişirdim türküsünün hikâyesinde de anlatıldığı gibi köye gelin gelen kadının fazla iş yükü yüklenmesi üzerine dile getirilen bir türküdür. Bu türküde anlatılan kaynana, gelinin söylediği *Kaynanamdan korkdum aklım şaşırdım* sözlerinden de anlaşılacağı gibi, gelini üzerinde baskı kuran onu korkutan bir yapıya sahiptir.

Geleneksel Türk ailesinde yeni evlenen çiftlerin ekonomilerinin yetersiz olması yeni bir ev açmalarına imkân vermemiş bu durum kaynana ile gelinin aynı evde yaşamasına ve zamanla aralarında sorunlar oluşmasına sebep olmuştur (Eren, 2014, s.442).

Aşağıdaki türküde kayınvalide müdahalesinden hoşnut olmayan bir gelinin sözleri yer almaktadır.

Tirene Bindi De Savuştu M'ola

Amman aman amman asger
Yeni yârini ister
Ne karışır kaynanam
Bir oğlan beni besler

Tirene Bindi De Savuştu M'ola türküsünde kadın, kaynanasının müdahaleci biri olduğunu hayatlarını yönlendirmeye çalıştığını ancak buna müsaade etmeyeceğini *Ne karışır kaynanam* diyerek belirtmektedir. Hemen devamına eklenen *Bir oğlan beni besler* sözüyle, burada belirtilen beslemek sözünden kasıt ise bakmak, evi geçindirmek anlamında kullanılmıştır, kaynanasının karşı çıktığı konunun ayrı bir ev kurma konusunda olacağı düşünülmektedir. Kaynananın bu duruma karşı çıkma sebebi olarak ise geleceğinin garantisi olarak gördüğü oğlundan ayrılmak istememesi şeklinde yorumlanmıştır.

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İncelediğimiz Yozgat yöresi kadın ağzı türküler içerisinde kadının toplumsal rollerinden biri olan “eş/evli kadın” rolü de yer almaktadır. Kadınların evlerinde ve toplum içinde geri plandaki konumları, eski çağlardaki köle-efendi ilişkisine

benzetilmektedir. Köle-efendi arasındaki itaat-emir ilişkisi, kadınların da kocalarına itaat etmesini çağrıştırmacı şekilde yorumlanmıştır. Bu durum, tarihi süreçlerde ekonomik sebeplerle, dini gerekçelerle ve fiziksel farklarla temellendirilmiştir (Baş, 2019, s.41).

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde kadının “eş/evli kadın” rolü incelenmiş, bu rolü kapsayan türküler tespit edilmiş ve tespit edilen türküler Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde Kadının “Eş/Evli Kadın” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu ve İlgili Türküler

“Eş/Evli Kadın” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu	İlgili Türküler
Eş/Evli Kadın Olma	1. Kekilini Taramış O Yar Beni Aramış
	2. Ağ Keçi Gelmiş Oğlağın İster
	3. Bebeğimim Beşiği Çamdan
	4. Bir oğlum Olsa Da
	5. İncir Koydum Dolaba

Tablo 12’ye bakıldığında kadının, “eş/evli kadın” rolüyle yer aldığı 5 türkü tespit edilmiştir.

Kadının “eş/evli kadın” rolünün yansıtıldığı türkülerde, konu çeşitliliği olmadığı için alt temalara ayrılarak incelenmemiştir.

Kadının dile getirdiği türkülerde kadının geçiş dönemini yaşadktan sonra eş/evli kadın olarak toplumun ve ailenin beklentilerini, eş olarak evliliğinde yaşadığı olumsuzlukları, yeni aileye ve eşe uyum sağlamadaki problemleri, beklentilerinin gerçekleşip gerçekleşmemesi noktasındaki duygu çalkantılarını dile getirdiği görülmüştür.

Evliliklerde eşlerin birbirine sadık olması beklenir. Bu durumun aksi yaşandığında ise beraberliklerin mutsuzluk getireceği ve bunun da evlilik olarak nitelendirilemeyeceği düşünülmektedir (Tarhan, 2005, s.235).

Aşağıdaki türküde de kadın, kocasının başka kadınlara ilgi göstermesinden kaynaklı duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.

Kekilini Taramış O Yar Beni Aramış

Kekilini taramış da
O yar beni aramış
İstanbul'un kirazı da
Nazlı yâre yaramış

Pahla sürdüm seliye de
Çağrın gelsin deliye
Ne sevdim ne sevildim de
Gavur dölü Veli'ye

Tarlaları satarım da
Sar'altına katarım
On dene kumam olsa da
Keşiğinen yatarım

Gittiğin yol olayım da
Yola kurban olayım
Seni bana yazanın da
Önlerinde öleyim

Dam başında taş atar da
Kızlara çalım atar
Çalımına sıçtırmış da
Gece çuvalda yatar

Koyunlar kuzuluyo da
Yüreğim sızılıyo
Tez gelin yavrularım da
Gonüm çok arzuluyo

Koyun kucaklanır mı da
Tüyü saçaklanır mı
Kudurmuş gavur dölü de
Uçkur pıçaklanır mı

Kekilini Taramış O Yar Beni Aramış adlı türküde kadın, kocasının yanında olmadığını belirtmiş ve dönmesi için *Çağrın gelsin deliye* diyerek çağrıda bulunmuştur. Buradaki “deli” ifadesi, kocanın akıl ve ruh sağlığının bozukluğundan

ziyade davranışlarının aşırılık ve taşkınlık gösterdiğini anlatmaktadır. Eşinin dönmesini bekleyen kadın aynı zamanda *Ne sevdim ne sevildim de, Gavur dölü Veli'ye* diyerek bu evliliğin sevgi üzerinden yürütülmediğini anlatmaktadır. Türkünün üçüncü dörtlüğünde kadın, eşinin başka kadınlarla olma ihtimalini düşünerek dönmeyişine kızgınlığını belirtirken aynı zamanda ailenin mal varlığı olan tarlaları satacağını söyleyerek bir anlamda eşine tehditte bulunmuştur. *On dene kumam olsa da, Keşiğinen* yatarım diyen kadın, eşinin başka bir kadını kuma olarak getirmesi durumunda bile evliliğinden vazgeçmeyeceğini, bu duruma razı olacağını dile getirmiştir. Eşinin ilgisizliğinden şikâyetçi olan kadın aynı zamanda *Gittiğin yol olayım da, Yola kurban olayım, Seni bana yazanın da, Önlerinde öleyim* diyerek onu sevdiğini belirten sözler de söylemiştir. Başka kadınlara kendini göstermeye çalışarak onları etkilemeye uğraşan kocasının bu hareketinden kaynaklı öfkesini belirten kadın, kocasını cezalandırdığını belirten *Kızlara çalım atar, Çalımına sıçtırmış da, Gece çuvalda yatar* sözleriyle aktarmıştır. Türkünün son dörtlüğünde kadın, kocasının kendisine karşı davranışlarında da anormallik olduğunu, saldırgan tavırlar gösterdiğini *Kudurmuş gavur dölü de, Uçkur pıçaklanır mı* diyerek dile getirmiştir. Türküde evli bir kadının eş olarak eşinden yana beklentisinin gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Kadının verdiği tepki ve bu tepki ile birlikte ikinci kadın olma korkusu da bu türküde görülmektedir.

İncir Koydum Dolaba

Çift göyneğim ikidir
Biri basma çitidir
Yar üstüme evlenmiş
Oda sokak itidir

İncir Koydum Dolaba türküsünde de evli bir kadının mutsuzluğu yansıtılmıştır. Kocasının başka bir kadını kuma olarak getirmesinden şikâyet eden kadın, *Yar üstüme evlenmiş, Oda sokak itidir* diyerek, diğer kadına öfkesini türküsüne yansıtmıştır. Ayrıca söyleyicinin kocasına karşı yar hitabını sürdürmesi, bu olayda sadece ikinci eş olan kadının suçlandığı, sorumlu tutulduğu anlamı da çıkarılmaktadır.

Ağ Keçi Gelmiş Oğlağın İster ve Bir Oğlum Olsa Da türkülerinde eş ve evli bir kadından beklenen çocuk doğurma beklentisi ve bu beklentinin kadında yarattığı

duygu türküyeye yansımıştır. *Bebeğimin Beşiği Çamdan* türküsünde evli bir kadının çocuğunu kaybetmesi üzerine yaşadığı acı olayla, eşinin uzakta olmasından kaynaklı, tek başına mücadele ettiği türküde dile getirilmiştir. Bu türküler anne rolü alt başlığında değerlendirildiği için bu bölümde geniş açıklamaya ihtiyaç duyulmamıştır.

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkim Bulgular ve Yorumlar

İncelediğimiz türküler arasında kadın, toplumsal rollerinden biri olan “kız kardeş/bacı” rolünü de türküsünde yansıtmıştır.

Türk toplum yapısı içinde ailede annenin işlerine yardımcı olan daha çok kız çocuklar olmuştur. Çoğu zaman kendinden küçük olan kardeşlerinin bakımını da üstlenen kız kardeşler bir nevi evin küçük annesi olarak görülmüştür. Bu nedenle kadınların kardeşlik bağının kuvvetli olduğu söylenebilir.

Yozgat yöresi türkülerinde “kız kardeş/bacı” rolü incelenmiş, bu rolü kapsayan türküler tespit edilmiş ve tespit edilen türküler Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerde Kadının “Kız Kardeş/Bacı” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu ve İlgili Türküler

“Kız Kardeş/Bacı” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu	İlgili Türküler
Kız Kardeş/Bacı Olma	1. Yoncalığın Cılga Yolu
	2. Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün
	3. Hacı Bey Ağıtı
	4. Şu Derenin Alıcı

Tablo 13 incelendiğinde kadının “kız kardeş/bacı” rolünde yer aldığı 4 türkü görülmektedir.

Kadının “kız kardeş/bacı” rolünün yansıtıldığı türkülerde, konu çeşitliliği olmadığı için alt temalara ayrılarak incelenmemiştir.

Ailede, kardeşlerden birinin kaybedilmesi üzerine anneden sonra en çok etkilenen kişinin, kardeşlik bağı kuvvetli olan, kız kardeş/bacı olduğu söylenebilir,

Yoncalığın Cılga Yolu

Yoncalığın cılga yolu
 Gide gide birleşiyor
 Gardaş seni vuran düşman
 İlvanınan dolaşıyor
 Vay gardaş

Ayşe ağlar Yeter ağlar
 Arif yüreğin dağlar
 Gitme gardaşım yoncalığa
 Zalim düşman seni bağlar
 Vay gardaş

Arılıkta arısı var
 Sol böğründe sarısı var
 Aslan gardaşı vurmuşlar
 İki tane yavrusu var
 Vay gardaş

Kız kardeş/bacı rolünde olan kadının kendi ağzından dile getirdiği *Yoncalığın Cılga Yolu* adlı türküde kardeşini kaybeden bir kadının duyguları yer almaktadır. Kadının, kardeşinin öldürülmesi üzerine yaktığı ağıtın birinci kıtasında *Gardaş seni vuran düşman, İlvanınan dolaşıyor* sözlerinde, kardeşini öldüren kişi ya da kişilere karşı öfkesini dile getirdiği görülmektedir. Düşman olarak gördüğü kişinin çalın atarak serbest geziyor olmasını içine sindiremediği, kabullenemediği anlamına ulaşılmaktadır. İkinci kıtada *Ayşe ağlar Yeter ağlar, Arif yüreğin dağlar* sözlerinde ailenin diğer üyeleri olduğu, büyük bir ihtimalle de ölen kişinin kardeşleri olarak yorumlanan kişiler hakkında da bilgi vermektedir. Ölen kişinin kız kardeşleri olduğu düşünülen Ayşe ve Yeter adında iki kadının, bu olay üzerine ağlayıp üzüldüğü bilgisi de türküyü yakan kadın tarafında aktarılmaktadır. Son kıtada kadın, kardeşinden övgüyle bahsederken kardeşinin iki çocuğu olduğunu vurgulayarak çocukların sahipsiz kaldığını düşünerek endişesini dile getirdiği görülmektedir.

Bir başka türküde ise kadının, ölen sevdiği üzerine yaktığı ağıtta ölen kişinin kız kardeşleri hakkında da bilgi vermektedir.

Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün

Emmim gitmiş nişanlıyı getirir
 Beş bacında başucunda oturur

Annen baban asiğini yetirir
At üstünde guşlar gibi dönen yar

Hacı Bey Ağdı

Küçük bacı pek yanıyo
Hacı Bey gardaşım deyi

Nişanlısının ölümü üzerine kadın tarafından yakılan *Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün* türküsünde kadın, türküyü hem kendi ağzından hem de nişanlısının ağzından dile getirmiştir. Ölen nişanlısına özlemini dile getiren kadın aynı zamanda kız kardeş/bacı rolünde olan kadın hakkında da bilgi vermektedir. Ölen kişinin kız kardeşleri bu durumdan en çok etkilenen taraflardan biridir. Türküdeki *Beş bacında başucunda oturur* sözlerinden, kız kardeşlerin cenaze töreni esnasında bu acı olayı ağıtlar yakarak yaşadıkları yorumu çıkarılabilir. *Hacı Bey* adlı türküde de kardeşinin ölümünden kaynaklı kız kardeş/bacı rolünde olan kadının derin üzüntü yaşadığını anlatan *Küçük bacı pek yanıyo, Hacı Bey gardaşım deyi* sözlerinde ortaya çıkmaktadır.

Kız kardeş/bacı rolünde olan kadın sadece ölümde değil her durumda yardımı beklenen, zor zamanlarda ihtiyacı hissedilen kişi olarak da türkülerde ortaya çıkmaktadır.

Şu Derenin Alıcı

Kaya dibi kar m'ola (da)
Attan düşen yar m'ola
Kopuşun bacıları (da)
Ağrır yeri var m'ola

Şu Derenin Alıcı türküsünü dile getiren kadın Sevgili/yar rolündedir ancak sevdiğinin bir kaza yaşadığını *Attan düşen yar m'ola* sözleriyle dile getirirken, *Kopuşun bacıları (da), Ağrır yeri var m'ola* diyerek sevdiğinin yardımına koşacak olan kişilerin kız kardeş/bacı rolündeki kadınlar olduğunu anlatmaktadır.

4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İncelenen türküler arasında kadının toplumsal rollerinden biri de “dul kadın” rolü olarak ortaya çıkmaktadır.

Yozgat yöresi kadı ağzı türkülerinde “dul kadın” rolü incelenmiş, bu rolü kapsayan türküler tespit edilmiş ve tespit edilen türküler Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde “Dul Kadın” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu ve İlgili Türküler

“Dul Kadın” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu	İlgili Türküler
Dul Kadın Olma	1. Aşağıdan Gelir Aynalı Posta
	2. Celal Bacada Yatıyor
	3. Yeğin Olur Da Yoğnese'nin Ekini
	4. Hacı Bey Ağıtı

Tablo 14 incelendiğinde kadının, “dul kadın” rolünde yer aldığı 4 türküyeye rastlanmıştır.

Kadının “dul kadın” rolünün yansıtıldığı türkülerde, konu çeşitliliği olmadığı için alt temalara ayrılarak incelenmemiştir.

Kadının kocasının ölmesi ya da kocasından boşanması durumunda kadına yüklenen bu toplumsal rol, geleneksel toplumlarda kadının yaşamını oldukça zorlaştıran ve toplumsal baskının en çok hissedildiği durumlardan biridir denebilir. Erkek egemenliğinin güçlü olduğu toplumda kocası ölen kadının evliyen sürdürdüğü yaşamını, başta olduğu gibi devam ettirmesi beklenmektedir. Kocasının ölümünden kaynaklı matemini sürdürmesi, cinsel duygularını köreltmesi ve toplumun belirlediği kurallara uyması gerektiği düşünülür. Toplumun sıkı denetimi dul kadının tekrar evlenmesine kadar sürmektedir (Doğan, 2013, s.17).

Aşağıdaki türkude kadın, askerde ölen eşinin ölümü üzerine hem kendi ağzından hem de ölen eşinin ağzından bu ağıtı dile getirmiştir.

Aşağıdan Gelir Aynalı Posta

Aşağıdan da gelir aynalı posta
Beklerim yolları kapandı dosta
Eller teskireyi alıp gelirken
İki elim koynumda ben kaldım yasta.

Haki pantol giydin de dar demedin mi

Talime çıkınca zor demedin mi
 Ezirayıl gelip canın alırken
 Sılada nazlı yar var demedin mi

Bana derler de Nurettin'in karısı
 Benzime düştü de dulluk sarısı
 Künyesi geldi de gece yarısı
 Aman dostlar Nurettin'im gelmedi
 Künyesi geldi de gece yarısı
 Aman dostlar Nurettin'im nic'oldu

Aşağıdan Gelir Aynalı Posta adlı türkünün birinci dördlüğünde askerde olan kocasını bekleyen kadının, *Eller teskireyi alıp gelirken, İki elim koynumda ben kaldım yasta* sözleriyle beklentisinin boşa çıktığı, kocasının dönmediği anlaşılmaktadır. İkinci dördlükte eşinin öldüğü bilgisini veren kadın aynı zamanda *Ezirayıl gelip canın alırken, Sılada nazlı yar var demedin mi* sözleriyle de sevdiğine sitemde bulunmaktadır ancak bu sitem çaresizlik içinde olan kadının acısını yansıtmaktadır. Türkünün son kıtasında adı Nurettin olan eşi ile birlikte anıldığını vurgulayan kadın, *Benzime düştü de dulluk sarısı diyerek*, dulluğun adeta bir hafta gibi kadının dış görünüşünde belirgin hal aldığını vurgulamıştır.

Celal Bacada Yatıyor

Celal bacada yatıyor
 Yorganını yel atıyor
 Ne yatarsın celal oğlan
 Nişanlını el alıyor celal oy oy

Ne inişin dibindeyim
 Ne yokuşun başındayım
 Bana dulluk yakışır mı
 Daha on beş yaşındayım celal oy oy

Yukarıdaki *Celal Bacada Yatıyor* adlı türkünün birinci dördlüğünde kadının, nişanlı olduğunu ancak *Nişanlını el alıyor celal oy oy* sözlerinde, nişanlısıyla değil de başkası ile evlenmesi ya da evlendirilmesi söz konusu olduğu anlamı çıkmaktadır. Bu duruma kadının, *Ne yatarsın celal oğlan* sözleriyle nişanlısına sitem ettiği anlamı çıkarılabilir. Türkünün geneline bakıldığında genç yaşta dul kalan kadının, başkası ile evlenmek istemediği anlaşılmaktadır. Kadının aynı zamanda *Bana dulluk yakışır mı*,

Daha on beş yaşımdayım celal oy oy sözleriyle dul kalmayı kendine yakıştıramadığı de görülmektedir. Birinci dörtlükte yer alan *Ne yatarsın celal oğlan* sözlerinde kadının nişanlısına sitemi gibi anlaşılan ifadesi aslında ölen eşinin bu durumuna bir serzeniş olduğu anlaşılmaktadır. Türküdeki *Nişanlımı el alıyor* sözlerinden yola çıkarak genç yaşta dul kalan kadının başka bir evlilik yapması gerektiği yorumuna ulaşılabilir. Ataerkil toplumlarda kadın, erkeğe bağlı olması gereken bir varlık olarak belirlenmiştir. Genç yaşta dul kalan kadının toplum baskısına maruz kalacağı ya da maddi anlamda tek başına hayatını sürdüremeyeceği bu gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Sarpkaya da, dul ve boşanmış kadınlara yönelik ayrımcılık ile kötü muamele, olumsuz algı ve etiketleme gibi tutum ve davranışların birçok toplumda var olduğunu dile getirir (Sarpkaya, 2013, s.32).

Aşağıdaki türkünün hikâyesinde de anlatıldığı gibi iki erkek arasında çıkan bir kavga sonucunda ölen eş ve dul kalan karısı üzerine yakılan bir ağıttır.

Yeğın Olur Da Yoğnese'nin Ekini

Aman yeğın olur da Yoğnese'nin ekini
Top top olmuş Hacerif'in kekili
Aman kimler olsun da Sündüz kızın vekili

İk'eli koynunda Sündüz ağlasın
Urganları gelep gelep bağlasın.

Aman avdan gelir de Hacerif'in tazısı
Alnına yazılmış da kara yazısı
Aman ana rahminde de kaldı kuzusu

İnin kuşlar inin inenlerdenim
Bir güzel uğruna ölenlerdenim.

Aman Yoğnese'ye vardım da yıldız ışıları
Vurdular Hacerifi de kanı fişildar
Aman şimdi duyarlar da konu komşular

Aman Rıfat bu ne şekil iş oldu
Duyan duydu duymayana düş oldu

Aman köprüye gelince atlar kişnedi

Cümle âlem de ağlamaya başladı
Aman koca kasabanın bağıın haşladı

Yeğin Olur Da Yoğnese'nin Ekini türküsünde, türküyü yakan kişi ya da kişilerin, eşi ölen kadının bir vekili olması gerektiğini *Aman kimler olsun da Sündüz kızın vekili* sözlerinde dile getirmiştir. Bu durum, eşi ölen kadının yani dul olan kadının tek başına hayatını yönlendiremeyeceği, belli kararlar alamayacağı bunun için de bir vekil yani ona yol gösteren birinin olması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Kadın adına karar verecek olan yine başkası olmaktadır. Türkünün nakaratında ise dul kadının ağlaması, yas tutması gerektiği *İk'eli koynunda Sündüz ağlasın, Urganları gelep gelep bağlasın* sözlerinde vurgulanmaktadır. İkinci kıtada dile getirilen *Aman ana rahminde de kaldı kuzusu* sözleriyle eşi ölen kadının çocuk beklediği dolayısıyla kadının sorumluluğunun daha da arttığı belirtilmiştir. Kadın kendi hayatı ile ilgili kararlarında toplumsal normların etkisini bu rolünde de yaşamaktadır.

Hacı Bey Ağdı

Eş mi idi eş mi idi
Gelen atlı beş mi idi
Ünü büyük Hacı Beyim
Mavizerin boş mu idi

Hazerine hüzerine
Varın bakın mezerine
Hacı Beğin el atını
Çekin sultan bazarına

Ayvalığın yazıları
Av avlıyo tazıları
El eleşden dutmuş gelir
Hacı Beğin guzuları

Evimizin önü arpa
Gır at gelir gırpa gırpa
Hacı Beyim can veriyo
Gollarını çırpı çırpı

Odasında yanar ışığ
Sofrasında gümüş gaşığ
Ne ağlıyon Hacı Beyim
Sol yanında gökçe beşik

Yukarıdaki *Hacı Bey Ağzı* isimli türküde de eşinin ölümü üzerine dul kalan kadının duyguları aktarılmıştır. Kadının yiğit kişi olarak bahsettiği kocasına ağıt yakarken *El eleşden dutmuş gelir, Hacı Beğin güzuları ya da Ne ağlıyon Hacı Beyim, Sol yanında gökçe beşik* sözleriyle çocuklarının babasız kaldığına vurgu yaparak, tek başına kalmanın getirdiği endişelerini türküsüne yansıttığı görülmektedir.

4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tespit edilen kadın ağzı türküler arasında kadının “kuma” rolünde yer aldığı da görülmüştür.

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “kuma” rolü incelenmiş, bu rolü kapsayan türküler tespit edilmiş ve tespit edilen türküler Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde Kadının “Kuma” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu ve İlgili Türküler

“Kuma” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu	İlgili Türküler
Kuma Olma	1. İncir Koydum Dolaba
	2. Kekilini Taramış O Yar Beni Aramış
	3. Albarın Arıları

Tablo 15 incelendiğinde kadın ağzı türküler içerisinde kadının, “kuma” rolü 3 türküde karşımıza çıkmıştır.

Kadının “kuma” rolünün yansıtıldığı türkülerde, konu çeşitliliği olmadığı için alt temalara ayrılarak incelenmemiştir.

Kuma evliliğinin genel ve özel birçok nedeni sayılabilir ancak Şen ve Gümüş’e göre çok eşli evliliklerin ana sebebi olarak, gerek dünyanın birçok yerinde gerekse ülkemizde derin etkilere sahip olan erkek egemen toplumsal yapı gösterilmektedir (Şen ve Gümüş, 2020, s.218). Erkek egemen yapı daha çok, kadına karşı davranışın içeriğini belirleyen sosyo-kültürel bir sınır çizmiştir.

Birinci eş konumunda olan kadının dile getirdiği aşağıdaki türküde, kadının kırgınlığını ve kızgınlığını türküsü aracılığıyla yansıttığı görülmektedir.

İncir Koydum Dolaba

İncir koydum dolaba
Bugün başım kalaba
Ne çok asker gidiyo
Yıkılaçca Haleb'e

Çorap milinen olur
Sevda sıranan olur
Gözdür aleme bakar
Gönül birinen olur

Çift göyneğim ikidir
Biri basma çitidir
Yar üstüme evlenmiş
Oda sokak itidir

İncir Koydum Dolaba adlı türkünün birinci dörtlüğünde kadın, *Ne çok asker gidiyo, Yıkılaçca Haleb'e* diyerek Halep'e beddua etmektedir. Bunun nedeni askere ve savaşa giden erkekler olmasına karşın dolaylı yoldan kadının da etkilenmesidir. Savaşlar nedeniyle erkek nüfusunun azalması dolayısıyla kadınların kuma evlilikleri yapmasına da sebep olmaktadır. Türkünün ikinci dörtlüğünde kadının vermek istediği mesaj *Gözdür aleme bakar, Gönül birinen olur* sözleriyle tek eşlilik yönündedir. Son dörtlükte ise kadın, *Yar üstüme evlenmiş, Oda sokak itidir* diyerek kuma gelen ikinci eşi aşağılayarak kızgınlığını belirtmiştir. Bu öfkenin sebebi ise ihmal ve eşitsizliklerden doğan kıskançlıklar, çatışmalar, endişe, korku ve kaygı, kısacası çekilen üzüntüler olarak düşünülebilir.

Kumayı kabullenmek istemeyen kadınların yanı sıra bu durumu fazla önemsemeyen kadınlar da türkülerde görülmektedir. Aşağıdaki *Kekilini Taramış, O Yar Beni Aramış* türküsünde görüldüğü gibi bu durumun fazla önemsemediği kadın tarafından aktarılmıştır.

Kekilini Taramış O Yar Beni Aramış

Kekilini taramış da
O yar beni aramış
İstanbul'un kirazı da
Nazlı yâre yaramış

Pahla sürdüm seliye de
 Çağrın gelsin deliye
 Ne sevdim ne sevildim de
 Gavur dölü Veli'ye.

Tarlaları satarım da
 Sar'altına katarım
 On dene kumam olsa da
 Keşiğinen yatarım

Gittiğin yol olayım da
 Yola kurban olayım
 Seni bana yazanın da
 Önlerinde öleyim.

Dam başında taş atar da
 Kızlara çalım atar
 Çalımına sıçtırmış da
 Gece çuvalda yatar

Türkünün genelinde sevdiğine hem sevgisini hem de kızgınlığını belirten kadın, *Ne sevdim ne sevildim de, Gâvur dölü Veli'ye* sözleriyle çelişkili ifadeler belirtmiştir. Ancak sevmese, sevilme de bu evlilikten vazgeçmek istemediğini birden çok kuması olsa bile bu durumu hemen kabulleneceğini *On dene kumam olsa da, Keşiğinen yatarım* sözleriyle sırasıyla ya da nöbetleşe eşi ile birlikte olmayı kabullenmiştir. Türkünün son dörtlüğünde ise eşinin başka kadınlara ilgi göstermesi kadını kızdırmış ve bu durumun cezalandırıldığı *Çalımına sıçtırmış da, Gece çuvalda yatar* sözlerinde ortaya çıkmıştır.

Bir başka türküde ise sevdiğinden övgüyle bahseden kadın aynı zamanda amcasının iki karısı olduğu bilgisini de aktarmaktadır.

Albar'ın Arıları

Albar'ın arıları
 Çalınır boruları
 Yârime gurban olsun da
 Emmimin garıları

Yukardaki *Albar'ın Arıları* türküsünde Emmisinin (amcasının) iki karısından yani kuma olan kadınlardan söz ettiği de görülmektedir. Kadın aynı zamanda bu

kadınların yârine (bir erkeğe) kurban edilmesini dile getirerek kadının, hemcinsi olan kadınları da değersizleştirdiği görülmektedir.

4.11. On Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İncelenen kadın ağız türkülerinde kadının “nişanlı” rolünde yer aldığı türküler de karşımıza çıkmıştır.

Yeni bir aile kurma sürecini ifade eden evlilik, aileler arası ittifakın kurulmasını sağladığından özel uygulamalar ve törenlerle pekiştirilmiştir. (Gültepe ve Özkan, 2017, s.31). Evlilik öncesinde yapılan törenlerden biri olan nişan da evlenecek çiftlerin birbirine olan sözlerini ifade etmektedir. Nişanın asıl sebebi, karşılıklı olarak evlenme sözü vermek ve bir bakıma kızın, erkeğin ailesine ait olduğunu topluma duyurmaktır. Artık kız, erkeğin ailesinin alametini (nişanını) taşımaktadır (Çopuroğlu, 2000, s.186)

Yozgat yöresi kadın ağız türkülerinde kadının “nişanlı” rolü incelenmiş, bu rolü kapsayan türküler tespit edilmiş ve tespit edilen türküler Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16: Yozgat Yöresi Kadın Ağız Türkülerinde Kadının “Nişanlı” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu ve İlgili Türküler

“Nişanlı” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu	İlgili Türküler
Nişanlı Olma	1. Celal Bacada Yatıyor
	2. Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün

Tablo 16 incelendiğinde Yozgat yöresi kadın ağız türkülerde kadının “nişanlı” rolünün yer aldığı 2 türkü tespit edilmiştir.

Kadının “nişanlı” rolünün yansıtıldığı türkülerde, konu çeşitliliği olmadığı için alt temalara ayrılarak incelenmemiştir.

Aşağıda, kadının nişanlı rolünde yer aldığı türkülerin ikisinde de, erkeğin ölümü üzerine kadının dile getirdiği türküler olduğu görülmektedir. *Celal Bacada Yatıyor* türküsü aynı zamanda dul kadın bakış açısıyla kadının, “dul kadın” rolü başlığı altında da değerlendirilmiştir. *Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün* türküsünün ilgili

kısımları kadının, “sevgili/yar” alt başlığında sevdiği ölen kadının bakış açısıyla da değerlendirilmiştir.

Celal Bacada Yatıyor

Celal bacada yatıyor
Yorganını yel atıyor
Ne yatarsın celal oğlan
Nişanlını el alıyor celal oy oy

Ne inişin dibindeyim
Ne yokuşun başındayım
Bana dulluk yakışır mı
Daha on beş yaşındayım celal oy oy

Sevgili/yar alt başlığında ayrıntılı bir şekilde açıklanan *Celal Bacada Yatıyor* türküsünde nişanlı ya da evli olma konusunun net olmadığı ancak kadının hangi durumda olduğundan ziyade nişanlı ya da evli olarak kadının, sevdiği erkeğin ölmesi durumunda içinde bulunduğu psikolojiyi türküsüne yansıttığı görülmektedir. Türkünün genelinden çıkarılan sonuca göre genç yaşta nişanlanan/evlenen bir kadının olduğu, erkeğin ölmesi durumunda da kadının yalnız kaldığı dile getirilmiştir. Nişanlısının ölmesi üzerine kadının rızası dışında bir evlilik ya da birlikteliğe zorlandığı *Ne yatarsın celal oğlan, Nişanlını el alıyor celal oy oy* sözleriyle yansıtılmıştır.

Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün

Çamlığın başında tüter bir tütün
Acı çekmeyenin yüreği bütün
Ziya'mın atını pazara tutun
Gelen geçen ziyam ölmüş desinler

Bağlantı

At üstünde kuşlar gibi dönen yar
Kendi gidip ahbabları kalan yar

Evlerine vardım horantası çoh
İçlerine vardım benim yârim yoh
Ediraf köylerde de emsali yoh
Öyle yigide de öldü denilmez
Hasret gidenin gözü yumulmaz

Pembe pembe gülün yanağın soldu
 Garın ağrısı da mahana oldu
 Hayırsız elbisen bohçada galdı
 At üstünde guşlar gibi dönen yar

Keten gömlek giyer golu kırmalı
 Tekbir alıp namazına durmalı
 Nişanlını Mevla'm sabır vermeli
 Öyle yiğide de öldü denilmez
 Hasiret gidenin gözü yumulmaz

Hayal hayal eder ela gözleri
 Unutulmaz o yiğidin sözleri
 Düşman gelmiş tebdil yüzleri
 Atı üstünde guşlar gibi dönen yar

Emmim gitmiş nişanlını getirir
 Beş bacında başucunda oturur
 Annen baban asiğini yetirir
 At üstünde guşlar gibi dönen yar

Ziya'yı sorarsan yğitler başı
 Felek bağandın mı yaptığın işi
 Ölüm yakışmıyor küçüktür yaşı
 At üstünde kuşlar gibi dönen yar

Sarı çiğdem mor menekşe bitince
 Kırmızı gül için bülbül ötünce
 Eller yâriyle de zevke çıkınca
 Ararım bulamam nazlı yar seni
 Nerede buluyum nazlı yar seni

Gırmızı gül gibi ne tez uyandın
 Düşman derdin acısına o yandın
 Nazlı yârini de kime inandın

Yozgat'ın dağı da bir gara depe
 Yârin istediği bi altın küpe
 Yozgat'ta gezmedim bi sere serpe
 Onun için gapanmıyo gözlerim

Eşmeyi ellemen eşme durulsun
 Ziya'mın ölüsü de orada yunsun
 Nazlı yârin acep kime verilsin

Onun için a ıh gider gözlerim

 amlı ın Başında Tüter Bir Tütün türküsünün hikâyesinde de anlatıldığı gibi ni anlısının ölümü üzerine kadın tarafından yakılan bir a ıttır (Güven, 2005, s.336). Kadın hem kendi a zından hem de ni anlısının a zından dile getirmiştir bu a ıtı. Türkünün genelinde kadın, *At üstünde kuşlar gibi dönen yar, Ziya'yı sorarsan yi itler ba ı, Ediraf köylerde de emsali yoh, öyle yi ide de öldü denilmez* gibi sözleriyle ni anlısını yi it, çevrede e i olmayan biri olarak görmüş ve ondan övgüyle bahsetmiştir. Ayrıca sevdiği insana ölümü yakı tıramadı ını * l m yakı mıyor küçüktür ya ı* sözleriyle dile getirmiştir. Bu acı olay karşısında kadın, içinde bulunduğu durum nedeniyle Allaktan kendisine dayanma gücü vermesini *Ni anlına Mevla'm sabır vermeli* sözleriyle dilemi tir. Ölüm karşısında çaresiz kalan kadın bu olayda Felek ba andın mı yaptığın i i diyerek fele e sitemde bulunmuştur. Ni anlı kadının *Hayırsız elbisen bohçada galdı* sözleriyle, evliliğin yapılamamış olmasını bohçada kalan elbise üzerinden anlatarak sitemde bulunduğu da görülmektedir. Baharın gelmesi, bülbülün g l için  tmesi, sevenlerin görüşmesi ni anlısı ölen kadında sevdiğine  zlem ve yalnızlık hissi uyandırmıştır. Ayrıca, *Yozgat'ta gezmedim bi sere serpe* sözüyle ni anlısıyla birlikte zaman ge iremedi ine üzüntüsünü ölen ni anlısının a zından aktarmıştır. Türküde, ni anlısından altın küpe istediğini dile getiren kadının, bu isteğinden pişman olmu  asına söz ettiği *Yârin istediği bi altın küpe* sözleri de yer almaktadır. Yalnızlık ve kimsesizlik hissi yaşayan kadının *Nazlı yârini de kime inandın* sözleriyle kadının birine emanet edilme, korunma ihtiya ı duyduğu anlaşılmaktadır.    nk  kadının söylediği *Nazlı yârin acep kime verilsin* sözleri bu durumu destekler niteliktedir.

Kadının mutlaka evlenmesi gerektiği düşünülen geleneksel toplumlarda ni anlı ya da e in ölümünden sonra kadın başkasıyla evlendirilmektedir. Bu durum hem toplum hem de toplumun bir parçası olan kadın tarafından normal olarak görülmüştür. Kadının evlilikte söz hakkının olmadığı anlamı çıkarılabilir.

4.12. On İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İncelenen türküler arasında kadının “baldız” rolü de kadın ağzı türkülerde yer almaktadır. Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “baldız” rolü incelenmiş, bu rolü kapsayan 1 adet türkü tespit edilmiş ve Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde “Baldız” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu ve İlgili Türkü

“Baldız” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu	İlgili Türkü
Baldız Olma	1. Yozgat'ın Asmasıyım

Kadının “baldız” rolünün yansıtıldığı türkü, konu çeşitliliği olmadığı için alt temalara ayrılarak incelenmemiştir. Aşağıdaki türküde aynı zamanda sevgili/yar rolünde de yer alan kadın, baldız olarak rolünü de türküsünde yansıtmıştır.

Yozgat'ın Asmasıyım

Yozgat'ın asmasıyım
Bezîrgân basmasıyım
Bana da doktor getirmen (aman aman)
Ben sevda hastasıyım

Bağlantı

Sallandı da geçti imanım
Dağlara düştü dumanım
Seni fidan boylu civanım (ah)
Seni fidan boylu civanım

Minarede bir kuş var
Kanadında gümüş var
Eniştemin cebinde (aman aman)
Türlü türlü yemiş var

Üzüm koydum sepete
Yar oturur tepede
Öyle bir yar sevmişim (aman aman)
Şan olsun memlekete

Yozgat'ın Asmasıyım türküsünde kadın, sevdalandığı erkekten bahsederken övgüyle söz etmektedir. Ancak sevdiği kişinin kim olduğu konusu tam olarak anlaşılmamaktadır. Baldız olarak kadın, eniştesinin getirdiği yiyeceklerden

(hediyelerden) haberdar olduğunu *Eniştemin cebinde (aman aman), Türlü türlü yemiş var* sözleriyle anlatmıştır.

4.13. On Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İncelenen türkülerde, evlenilen kocanın kız kardeşine halk dilinde verilen ad olarak tanımlanan görümce rolü de yer almaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, t.y.).

Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde “görümce” rolü incelenmiş, bu rolü kapsayan türküler tespit edilmiş ve tespit edilen türküler Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinde “Görümce” Rolünde

Kadının Yer Aldığı Konu ve İlgili Türkü

“Görümce” Rolünde Kadının Yer Aldığı Konu	İlgili Türkü
Görümce Olma	1. Asker Yolu Beklerim

Tablo 18 incelendiğinde tespit edilen kadın ağzı türküler arasında kadının, “görümce” rolünde yer aldığı 1 türkü karşımıza çıkmaktadır.

Kadının “görümce” rolünün yansıtıldığı türküde, konu çeşitliliği olmadığı için alt temalara ayrılarak incelenmemiştir.

Aşağıdaki türküde görümce rolü, sevgili/yar rolü ile birlikte eşinin kız kardeşinden bahseden kadın tarafından türküye yansıtılmıştır.

Asker Yolu Beklerim

Asker yolu beklerim
Günü güne eklerim
Sen git yârim talime de
Ben sılayı beklerim

Bağlantı

Mendilimde tel oya
Gülmedim doya doya
Asker yolu beklerim de
Gününü saya saya

Sucu sucu suyunan
 Soğan acısıyınan
 Küsüdüm de barıştım
 Yârin bacısıyınan

Bağlantı

Pilav pişirdim yavan
 Üstüne kestim soğan
 Yatağına uzanmış da
 Uyan askerim uyan

Asker yolu beklerim türküsünde, eşi askerde olan bir kadının sevdiğine özlemine dile getirirken aynı zamanda, bulunduğu ortamda yaşadığı problemleri de türküsüne aktardığı görülmektedir. Türküde, toplumun algısında yer alan gelin/görümce çatışmasını, gelin olan kadın *Küsüdüm de barıştım*, *Yârin bacısıyınan* sözleriyle dile getirmiştir. Türküyü yakan kadının aynı zamanda türkünün üçüncü dörtlüğünde *Sucu sucu suyunan*, *Soğan acısıyınan* sözleriyle de evlilikte olumsuz etkenlerin olduğunu ancak bunu doğal bir durum olarak yorumladığını türkünden çıkarmak da mümkündür.

4.14. On Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yozgat yöresine ait kadın ağzı 78 türkünün form yapısı, makam dizileri ve ritmik yapıları bu alt problemde incelenmiştir. İncelenen türküler ayrı ayrı tablolar halinde sunulmuştur.

4.14.1 Türkülerin Form (Kırık Hava ve Uzun Hava) Yapısı

Yozgat yöresine ait toplam 78 tane kadın ağzı türkünün form yapısı incelenmiş, incelenen türkülerin ritimli (kırık hava), serbest ritimli (uzun hava) ve karma ritimli (uzun hava-kırık hava) olarak dağılımı Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkülerinin Form (Kırık Hava, Uzun Hava ve Karma) Yapısının Dağılımı

Sıra No	Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Türkü İsimleri	Türkülerin Formu	
		Kırık Hava	Uzun Hava
1	Ağ Buğdayım Buğdayım	X	

2	Ağ Bürüğün Kenarı	X	
3	Ağ Gelin De İndi M'ola Yayladan		X
4	Ağ Keçi Gelmiş Oğlağın İster	X	
5	Ak Kağıt Üstünde Kara Yazıyım		X
6	Al Duvak Vurundun Danacı'nın Türküsü		X
7	Albar'ın Arıları	X	
8	Ali'min Çamda Buldum İzini	X	
9	Annem Entari Almış	X	
10	Armudun Kökü Suda	X	
11	Arpa Buğday Daneler	X	
12	Asker Yolu Beklerim	X	
13	Aşağıdan Da Gele Gele Geldiler	X	
14	Aşağıdan Gelen Deve	X	
15	Aşağıdan Gelen Üzüm Kağnısı	X	
16	Aşağıdan Gelir Aynalı Posta		X
17	Ay Doğar Sini Sini	X	
18	Başımda Tülbendim Ağladım Gülmedim	X	
19	Batlıcan Oymadın Mı?	X	
20	Bebeğimin Beşiği Çamdan	X	
21	Bir Defim Var Deriden	X	
22	Bir Oğlum Olsa Da	X	
23	Bisikleti Aynalı	X	
24	Boğazında Hakik Var	X	
25	Camilerde Yan Direk Cemo Halayı	X	
26	Celal Bacada Yatıyor	X	
27	Cenderme'nin Yakasında	X	
28	Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün	X	
29	Çattılar Ocak Daşını	X	
30	Çiğ Sütün Yüzü Kaymak	X	
31	Dam Başında Yatıyo	X	
32	Dar Köprüden Geçerken	X	
33	Daş Dönmüyor Dönmüyor (1)	X	
34	Daş Dönmüyor Dönmüyor (2)	X	
35	Defimin Delikleri (1)	X	
36	Defimin Delikleri (2)	X	
37	Enterim İştir Benim	X	
38	Erikten Erik İster	X	
39	Gidene Bak Gidene	X	
40	Gitme Gidenlerinden Şu Boyda	X	
41	Gitme Yarım Ağlarım	X	
42	Hacı Bey	X	

43	Haydin Gidek Engine	X	
44	İlenger Attım Bağa	X	
45	İnc'innenin Poladı	X	
46	İncir Koydum Dolaba	X	
47	İstanbul'a Ismarladım Makine	X	
48	Kağnını Kayışlama	X	
49	Kalenin Bedenleri	X	
50	Karakaşlar Yay Oldu	X	
51	Karamığın Gövüne Küpe Attım Öğnüne	X	
52	Karşıda Kelem Kuruşu	X	
53	Kayadan Ot Yolarım	X	
54	Kaynana Hedik Kaynana	X	
55	Kaynanayı Netmeli Kaynar Saca İtmeli	X	
56	Keçeci De Baban Geliyor	X	
57	Kekilini Taramış O Yar Beni Aramış	X	
58	Madımah Bişti M'ola	X	
59	Mani Bilirim Elli	X	
60	Mercimek Attım Aşa Hoppala Becik	X	
61	Motor Geliyor Motor	X	
62	Ocak Başında Hindi	X	
63	Oğlanın Adı Ömer	X	
64	Pınara Gelen Güzel	X	
65	Sabahınan Kalkdım Südü Bişirdim	X	
66	Saçım Attım Ardıma	X	
67	Saçım Sarı Ben Bu Saçı Satarım	X	
68	Samanlık Dolu Saman	X	
69	Şu Derenin Alıcı	X	
70	Tirene Bindi De Savuştu M'ola	X	
71	Yastı Taşlar	X	
72	Yeğın Olur Da Yoğnese'nin Ekini		X
73	Yoncalığın Cılga Yolu	X	
74	Yozgat Pınarında Yudum Elimi	X	
75	Yozgat Seni Delik Delik Delerim	X	
76	Yozgat'ın Asmasıyım	X	
77	Yozgat'ın Mehlesinde	X	
78	Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı	X	
	Toplam	73	5

Tablo 19 incelendiğinde Yozgat yöresine ait kadın ağız 78 türkünden 73'ünün (%94) kırık hava, 5 (%6) türkünün ise uzun hava formunda olduğu görülmektedir.

Uzun hava formunda olan 5 türkünün notalarına ulaşamadığı için müzikal açıdan incelenememiştir. Kırık hava formunda 73 türkü makamsal dizileri ve ritmik yapıları açısından incelenmiştir.

4.14.2 Türkülerin Ritmik Yapıları

Yozgat yöresine ait kadın ağzı 73 türkünün ritmik yapıları incelenmiş, incelenen türkülerin ritmik dağılımları Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Kırık Hava Türkülerinin Ritmik Yapısının Dağılımı

27	Dam Başında Yatıyo			X									
28	Dar Köprüden Geçerken			X	X								
29	Daş Dönmüyor Dönmüyor (1)			X									
30	Daş Dönmüyor Dönmüyor (2)	X											
31	Defimin Delikleri (1)			X									
32	Defimin Delikleri (2)			X									
33	Enterim İştir Benim			X									
34	Erikten Erik İster			X									
35	Gidene Bak Gidene	X											
36	Gitme Gidenlerinen	X											
37	Gitme Yarım Ağlarım	X											
38	Hacı Bey			X									
39	Haydin Gidek Engine			X									
40	İlenger Attım Bağa									X			
41	İnc'innenin Poladı			X									
42	İncir Koydum Dolaba			X									
43	İstanbul'a İsmarladım Makine			X									
44	Kağnını Kayışlama			X									
45	Kalenin Bedenleri					X							
46	Karakaşlar Yay Oldu			X									
47	Karamığın Gövüne											X	
48	Karşıda Kelem Kuruşu		X		X								
49	Kayadan Ot Yolarım					X							
50	Kaynana Hedik Kaynana	X											
51	Kaynanayı Netmeli	X											
52	Keçeci De Baban Geliyor	X											
53	Kekilini Taramış			X									
54	Madımah Bişti M'ola	X											
55	Mani Bilirim Elli			X									
56	Mercimek Attım Aşa	X											
57	Motor Geliyor Motor			X									
58	Ocak Başında Hindi			X									
59	Oğlanın Adı Ömer			X									
60	Pınara Gelen Güzel	X											
61	Sabahınan Kalkdım			X									
62	Saçım Attım Ardıma			X									
63	Saçım Sarı	X											
64	Samanlık Dolu Saman					X							
65	Şu Derenin Alıcı			X									
66	Tirene Bindi De Savuştu M'ola		X										
67	Yastı Taşlar					X	X						

68	Yoncalığın Cılga Yolu	X		X									
69	Yozgat Pınarında Yudum Elimi			X									
70	Yozgat Seni Delik Delik Delerim	X											
71	Yozgat'ın Asmasıyım			X									
72	Yozgat'ın Mehlesinde	X											
73	Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı			X									
TOPLAM		19	3	44	2	6	1	2	1	2	1	2	1

Tablo 20 incelendiğinde 73 türkü içinden 44 (%60) türküde 4/4'lük ritmin kullanıldığı görülmektedir. 19 (%26) türküde 2/4'lük; 6 (%8) türküde 6/4'lük; 3 (%4) türküde 3/4'lük; 2 (%3) türküde 5/4'lük; 2 (%3) türküde 9/8'lik; 2 (%3) türküde 12/8'lik; 2 (%1) türküde 5/8'lik; 1 (%1) türküde 7/4'lük; 1 (%1) türküde 8/8'lik; 1 (%1) türküde 10/8'lik; 1 türküde de 14/8'lik ritimlerin kullanıldığı görülmektedir. İncelenen türkülerden 11 tanesinin ritmik yapısının değişken olduğu ya da serbest bölümlerinin bulunduğu da tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle, Yozgat yöresi kadın ağzı türkü ezgilerinde aksak ritimli ezgilere az rastlanıldığı söylenebilir.

4.14.3 Türkülerin Makamsal Dizileri

Yozgat yöresine ait kadın ağzı 73 türkünün makamsal dizilerinin türkülere göre dağılımı incelenmiş ve Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21: Yozgat Yöresi Kadın Ağzı Kırık Hava Türkülerinin Makamsal Dizilerine Göre Dağılımı

Sıra No	Türkü İsimleri	Hüseyni	Uşşak	Segah	Hicaz	Çargah	Saba	Kürdi	Buselik	Acemaşiran
1	Ağ Buğdayım Buğdayım	X								
2	Ağ Bürüğün Kenarı		X							
3	Ağ Keçi Gelmiş Oğlağın İster			X						
4	Albar'ın Arıları		X							
5	Ali'min Çamda Buldum İzini	X								
6	Annem Entari Almış				X					
7	Armudun Kökü Suda		X							

8	Arpa Buğday Daneler				X					
9	Asker Yolu Beklerim	X								
10	Aşağıdan Gele Gele Geldiler		X							
11	Aşağıdan Gelen Deve				X					
12	Aşağıdan Gelen Üzüm Kağnısı	X								
13	Ay Doğar Sini Sini	X								
14	Başımda Tülbendim		X							
15	Batlıcan Oymadın Mı?			X						
16	Bebeğimin Beşiği Çamdan	X								
17	Bir Defim Var Deriden		X							
18	Bir Oğlum Olsa Da	X								
19	Bisikleti Aynalı					X				
20	Boğazında Hakik Var		X							
21	Camilerde Yan Direk		X							
22	Celal Bacada Yatıyor	X								
23	Cenderme'nin Yakasında			X						
24	Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün									
25	Çattılar Ocak Daşını	X								
26	Çiğ Sütün Yüzü Kaymak					X		X		
27	Dam Başında Yatiyo			X						
28	Dar Köprüden Geçerken						X			
29	Daş Dönmüyor Dönmüyor (1)				X					
30	Daş Dönmüyor Dönmüyor (2)				X					
31	Defimin Delikleri (1)		X							
32	Defimin Delikleri (2)		X							
33	Enterim İştir Benim		X							
34	Erikten Erik İster		X							
35	Gidene Bak Gidene		X							
36	Gitme Gidenlerinden Şu Boyda	X								
37	Gitme Yarım Ağlarım	X								
38	Hacı Bey	X								
39	Haydin Gidek Engine	X								
40	İlenger Attım Bağa	X								
41	İnc'innenin Poladı		X							
42	İncir Koydum Dolaba		X							
43	İstanbul'a Ismarladım Makine	X								
44	Kağnını Kayıslama	X								
45	Kalenin Bedenleri			X						
46	Karakaşlar Yay Oldu	X								
47	Karamığın Gövüne		X							
48	Karşıda Kelem Kuruşu	X								

49	Kayadan Ot Yolarım			X						
50	Kaynana Hedik Kaynana	X								
51	Kaynanayı Netmeli		X							
52	Keçeci De Baban Geliyor		X							
53	Kekilini Taramış	X								
54	Madımah Bişti M'ola	X								
55	Mani Bilirim Elli								X	
56	Mercimek Attım Aşa		X							
57	Motor Geliyor Motor									X
58	Ocak Başında Hindi	X								
59	Oğlanın Adı Ömer		X							
60	Pınara Gelen Güzel		X							
61	Sabahınan Kalkdım Südü Bişirdim	X								
62	Saçım Attım Ardıma			X						
63	Saçım Sarı Ben Bu Saçı Satarım	X								
64	Samanlık Dolu Saman		X							
65	Şu Derenin Alıcı		X							
66	Tirene Bindi De Savuştu M'ola	X								
67	Yastı Taşlar	X								
68	Yoncalığın Cılga Yolu	X								
69	Yozgat Pınarında Yudum Elimi	X								
70	Yozgat Seni Delik Delik Delerim		X							
71	Yozgat'ın Asmasıyım	X								
72	Yozgat'ın Mehlesinde		X							
73	Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı	X								
	Toplam	30	25	7	5	2	1	1	1	1

Yozgat yöresine ait kadın ağzı 73 türkü incelendiğinde 9 farklı makam dizisine rastlanmıştır. Tablo 21’de yer alan 73 türkü içinde 30 (%41) türkünün “Hüseyni”; 25 (%34) türkünün “Uşşak”; 7 (%10) türkünün “Segah”; 5 (%7) türkünün “Hicaz”; 2 (%3) türkünün “Çargah”; 1 (%1) türkünün “Saba”; 1 (%1) türkünün “Kürdi”; 1 (%1) türkünün “Buselik” ve 1 (%1) türkünün “Acemaşiran” makam dizisinde olduğu görülmektedir. Tirene Bindi De Savuştu M'ola adlı türkünün notası incelendiğinde “nevruz” makamı dizisinde olduğu görülmektedir ancak türkünün kayıtları dinlendiğinde notada belirtilen mi bemolün kullanılmadığı anlaşılmıştır. Bu türkünün notasında belirtilen mi bemolün yanlışlıkla yazıldığı düşünülmüştür. Kayıtlar dikkate

alınarak incelenen türkünün “hüseyini” makamı dizisinde olduğu anlaşılarak bu grupta değerlendirilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, bulgular bölümünden elde edilen bilgiler ışığında sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir. Yozgat yöresine ait kadın ağzı 78 türkü çalışma kapsamında incelendiğinde; türkü sözlerinde ortaya çıkan kadın rollerine yönelik ve türkülerin müzikal özelliklerine yönelik önemli sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar aşağıdaki gibi tartışılarak verilmiştir. Bölümün sonunda elde edilen sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç, Tartışma

Yapılan inceleme sonucunda Yozgat yöresine ait türküler içinde kadın ağzı 78 türkü tespit edilmiştir. Kadın ağzı olarak belirlenen bu türkülerin kadınlar tarafından üretilmiş ve icra edilmiş olduğu ayrıca duygu ve düşünce kaynağı bakımından kadının dünyasını yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu türkülerde kadının, sevgili/yar, gelin/gelin kız, anne, genç kız, kız evlat, kaynana, eş/evli kadı, kız kardeş/bacı, dul kadın, kuma, nişanlı, baldız ve görümce şeklinde 13 rolde yer aldığı belirlenmiştir.

İncelenen 78 türkü içinde en yüksek sayıyla 58 türküde kadının, “sevgili/yar” rolünde olduğu görülmüştür. 19 türküde “gelin/gelin kız” rolünde; 19 türküde “anne” rolünde; 15 türküde “genç kız” rolünde; 10 türküde “kız evlat” rolünde; 8 türküde “kaynana” rolünde; 5 türküde eş/evli kadın rolünde; 4 türküde “kız kardeş/bacı” rolünde; 4 türküde “dul kadın” rolünde; 3 türküde “kuma” rolünde; 2 türküde “nişanlı” rolünde; 1’er türküde de “baldız” ve “görümce” rollerinde yer aldığı belirlenmiştir.

Yapılan bu çalışmada tespit edilen kadın rollerinden “sevgili/yar”, “gelin/gelin kız”, “anne”, “kız evlat”, “kaynana”, “eş/evli kadın”, “kız kardeş/bacı”, “dul kadın”, “nişanlı”, “görümce” rolleri Çelik’in (2020, s.28) yapmış olduğu çalışmadaki kadın rolleriyle paralellik göstermiştir.

Birinci alt probleme ait veriler doğrultusunda 58 türküde kadının sevgili/yar rolünde yansıtıldığı görülmüştür. Bu türkülerde genel olarak kadının karşılıksız seveda ya da sevdiği tarafından terkedilmesi, aldatılması, kadın ve erkeğin ayrı düşmesi, kadının sevdiği kişi dışında biriyle evlendirilmesi, kadının sevdiğini yüceltmesi, sevdiğine olan duygularını açıkça ifade etmesi, sevdiğinin ölmesi konularını dile getirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Eren, (2014, s.473-474) yapmış olduğu araştırmada kullandığı türkülerde, “Sevgili/yar” rolü ile ilgili olarak “sevip kavuşamama”, “sevenlerin ayrı düşmesi”, “sevgisine karşılık alamama”, “aldatılma”, “sevdiğinin yolunu gözlemesi”, sevdiğinin ölmesi gibi unsurların varlığını tespit etmiştir. Bu bağlamda yaptığımız çalışmada sevgili/yar rolü ile ilgili elde edilen sonuçlar, Eren’in yapmış olduğu çalışma ile paralellik göstermektedir.

İkinci alt probleme ait veriler doğrultusunda Yozgat yöresi kadın ağzı 19 türküde “gelin/gelin kız” rolünün yansıtıldığı tespit edilmiştir. Bu türkülerde kadının evlilik hazırlığı döneminde taleplerini ve beklentilerini dile getirdiği görülmüştür. Gelin/kına türkülerinde kadının dile getirdiği konular daha çok, gurbete gelin gitmekten, rızası dışında gerçekleşen evlilikten, dengine düşmemekten şikâyet şeklinde ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadının gelin olarak yaşamına devam ettiği evde yeni bir işgücü olarak görüldüğü ve ağır sorumluluklar yüklendiği; kayınvalide baskısı ve denetimine maruz kaldığı görülmüştür. Ayrıca gelin kaynana çatışması ya da gelin olarak yaşamına devam ettiği ailenin diğer üyeleri ile ilgili yaşadığı sorunları, gelin/gelin kız rolüyle kadının türküler aracılığıyla dile getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Mirzaoğlu'nun (Mirzaoğlu, 2010, s.153) yaptığı çalışmada ortaya koyduğu gelin kaynana çatışması bu çalışmada da ortaya çıkmıştır.

Üçüncü alt probleme ait veriler doğrultusunda Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde kadının “anne” rolü 19 türküde ortaya çıkmıştır. Anne olan kadının söylediği türkülerde ya da diğer kadınlar tarafından söylenen türkülerde ortaya çıkan anne rolü farklı bakış açılarından ortaya konmuştur. Anne rolü, kimi zaman gelin olan kız evladın gözünden evladı üzerinde söz sahibi olamayan çaresiz bir pozisyonda kimi zaman da sevenlerin arasındaki engel konumundadır. Kadının toplumda kabul görme ve statü kazanma amacıyla ya da geleceğini garanti altına almak istemesinden,

toplumda çocuksuz kadınların gördüğü muameleden kurtulmak için anne rolünü arzuladığı görülmüştür. Çelik'in (2020, s.28) yapmış olduğu araştırmada elde ettiği "Anne" rolünde olan kadının, evlat sahibi olma özlemi, sahip olmak istediği çocuğun cinsiyetinin erkek olması konusunda dilekleri, gelin olan kızına karşı hisleri, evladının kaybı sonucunda yaşanan derin üzüntü, kadının kendini garantiye alma ve statü kazanma çabası ayrıca çocuk yetiştirmede sorumluluğun daha çok annede olması gibi sonuçlar yapılan bu çalışmayla benzer yönleridir.

Dördüncü alt probleme ait verilerden hareketle kadının, "genç kız" rolünü 15 türküde yansıttığı görülmüştür. Genç kız rolü kadının kendi ağzından ya da başka kadınlar tarafından farklı bakış açılarıyla ortaya konduğu görülmüştür. Genç kızın dile getirdiği türkülerde ise evlenme isteği, evlilikte söz hakkına sahip olamamaktan şikâyet, sevdiğinden ayrı düşme konularını dile getirdiği ve toplumda en fazla denetime tabi olan kesim olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Beşinci alt problemde elde edilen sonuçlara göre "kız evlat" rolü 10 türküde anne ya da kız evladın bakış açısıyla ortaya konduğu görülmüştür. Kadının kendi ağzından dile getirdiği türkülerde evlenerek evden ayrılıyor/ayrılmış olması karşısında yaşadığı hüznü, ikinci sınıf evlat muamelesi gördüğünü, kimi zaman anneye sitemi kimi zaman anneye duyulan özlemi, hayatının önemli kararlarını kendi adına başkalarının veriyor olmasını, toplumda kız çocuğuna karşı bakışı türküler aracılığıyla dile getirdiği belirlenmiştir. Anne tarafından yansıtılan kız evlat ise, annenin en büyük yardımcısı olarak evde eksikliği en çok hissedilen kişi olduğu görülmüştür. Bu çalışmada ortaya çıkan sonuç ile Eren'in (2014, s.473-474) yapmış olduğu çalışma arasında paralellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Altıncı alt probleme ait verilerden hareketle Yozgat yöresi kadın ağzı 8 türküde kadının "kaynana" rolünün yansıtıldığı görülmüştür. Kaynana rolünde görülen kadının daha çok gelin tarafından söylenen türkülerde ortaya çıktığı ve kaynana rolünde olan kadının, gelin üzerinde baskı kuran, denetim mekanizması oluşturan kadın olarak türkülere yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda Kaya'nın (1999, s.158) yapmış olduğu çalışmada gelin kaynana çatışmasına yönelik bulguları ile bu çalışmada ortaya konan kaynana rolü arasında benzerlik olduğu görülmüştür. Kaya'nın (2019, s.203)

yapmış olduğu çalışmada kadınların bulundukları toplumsal çevre içinde edindikleri önyargıların, gelin-kaynana ilişkisini etkilediği sonucu yaptığımız çalışmayla benzerlik göstermektedir.

Yedinci alt probleme ilişkin bulgulardan hareketle kadının “eş/evli kadın” rolü 5 türküde ortaya çıkmıştır. Kadının dile getirdiği türkülerde eş/evli kadın olarak toplumun ve ailenin beklentilerini, eş olarak evliliğinde yaşadığı olumsuzlukları, yeni aileye ve eşe uyum sağlamadaki problemleri, beklentilerinin gerçekleşip gerçekleşmemesi noktasındaki duygu çalkantılarını dile getirdiği görülmüştür. Eş/evli kadın olarak kadından beklenen en belirgin görevin çocuk doğurmak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada sekizinci alt problem olarak incelenen “kız kardeş/bacı” rolü ile kadının 4 türküde yer aldığı görülmüştür. Kadının bu rolle ailede anneden sonra varlığına en çok ihtiyaç duyulan, zor durumda yardımı beklenen kişi olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Dokuzuncu alt problemde ele alınan “dul kadın” rolü kadın ağzı 4 türküde yansıtılmıştır. Bu türkülerde dul kalan kadının toplum tarafından en çok denetlenen kesim olduğu ya da kadının tek başına yaşamını idame ettiremeyeceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu durumda olan kadının erkeğe bağımlı yaşadığı sonucuna ulaşılmaktadır

Onuncu alt problem olarak ele alınan “kuma” rolünün 3 türküde ortaya çıktığı görülmüştür. Çocuk sahibi olamama, eşinin ölmesi ya da erkeğin ikinci eş arzusu kadının kuma rolünde yer almasına sebep olan durumlar olarak karşımıza çıkmıştır.

On birinci alt problemde 2 türküde karşımıza çıkan “nişanlı” rolünün her ikisinde de nişanlısı ölen kadın yansıtılmıştır. Bu durumda da kadının dul muamelesi gördüğü, evlenmesi için toplum baskısına maruz kaldığı görülmüştür. Kaya'nın (1999, s.159) yapmış olduğu çalışmada da eşi ya da nişanlısı ölen bir kadının tekrar evliliğe zorlanması bu çalışmada alınan sonuçla benzerlik göstermektedir.

On ikinci alt problemde kadının “baldız” rolünde 1 türküde yansıtıldığı görülmüştür. Kadının kendisi tarafından dile getirilen türküde baldız rolünde olan kadının, eniştesiyle iletişiminin sorunsuz olduğu, yakın ilişki kurabildiği yansıtılmıştır.

On üçüncü alt problemde ele alınan “görümce” rolünde 1 türküde kadının, gelin olarak eve gelen erkek kardeşin eşiyle problem yaşayan, yaşama ihtimali yüksek olan kişi olarak yansıtıldığı görülmüştür.

Türkülerin müzikal ve ritmik açıdan incelemesinin yapıldığı on dördüncü alt problemde ise, 78 türkü içinde 73 türkünün kırık hava, 5 türkünün uzun hava formunda olduğu görülmüştür. Ayrıca 4 türkünün de kırık hava formunda olmasına karşın serbest bölümlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Ritmik açıdan incelemesi yapılan 73 türkü içinde en çok 4/4'lük ritmik yapı görülmüştür. Ayrıca 2/4'lük, 3/4'lük, 5/4'lük, 6/4'lük gibi ritimlerin yer aldığı, aksak ritimli ezgilerin çok az olduğu tespit edilmiştir. Makam dizilerinin tespit edildiği 73 türkü içinde 30 türkünün hüseyini, 25 türkünün uşşak makamı dizisinde olduğu tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak az sayıda da olsa segah, kürdi, hicaz, çargah, saba, buselik ve acemaşiran makam dizilerinde de türkülerin olduğu görülmüştür.

Halkın ortak ürünü olan türkülerin nesilden nesle aktararak günümüze kadar geldiği çalışmanın içeriğinde belirtilmiştir. Bu bağlamda incelenen türkülerden hareketle türkülerin nesilden nesle aktarılırken ataerkil yapının da rollere yansıtılarak korunduğunu, aktarıldığını söylemek mümkündür.

Eril algıda arka planda kalan kadının toplumda eşit statüye ulaşması için rollerine ait görevlerinde yapacağı değişimin etkili olacağı düşünülmektedir. Toplumun şekillenmesinde kadının etkisi düşünüldüğünde eril algıda arka planda kalan kadının rolünde yapacağı değişimin kaçınılmaz bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

Geçmiş, bugün ve geleceği aydınlatan bir ışık görevini üstlendiği düşünülen türkülerin geniş bir yelpaze oluşturarak değişimi sağlayacak güce sahip unsurları barındıracağını ve kültürel bellekte varlığını koruyacağını söylemek mümkündür. Bu noktada kadın ağzından söylenen türkülerin geçmişte olduğu gibi bundan sonrası için

de kadın rollerinin görevlerine dair değişimlerle ilgili aktarımı sağlayan bir araç olarak kullanılmasının önemli bir husus olduğu söylenilebilir.

5.2. Öneriler

- Yozgat yöresi erkek ağzı türkülerinde erkeklerin kadınlara yükledikleri rollerin belirlenmesi açısından Yozgat yöresi erkek ağzı türkülerin incelenmesine yönelik çalışmalar yapılması,
- Yozgat yöresi kadın ağzı türkülerinde cinsiyet ayrımcılığının türkülere nasıl yansıdığının tespit edilmesi,
- Yozgat yöresi kadın ve erkek ağzı türkülerinin müzikal özellikleri incelenerek benzer ve farklı yönlerinin ortaya çıkarılması,
- Son yıllarda derlenen türküler ile daha eski türkülerin karşılaştırılarak kadın rollerindeki değişimin incelenmesi,
- Türk halk müziği repertuvarında yer alan diğer yöre türkülerinde kadın rollerinin belirlenmesi ve bölgeler arası farkların ortaya çıkarılması,
- Müzik eğitiminin önemi ve müzikle birlikte edinilen bilgilerin kalıcılığı dikkate alınarak ilkokul, ortaokul ve liselerde okutulan kitaplarda yer alan türkülerde kadının rolünün belirlenmesi ve kadının sosyal konumunu yüceltici uygun örnek türkülerin belirlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdullazade, N. (2016). Tarihsel Kaynaklarda Bozok Onomastik (Adbilim) Biriminin Azerbaycan Bölgesinde İzleri. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildirileri, 204-206. Yozgat.
- Akın, E. (1991). Ananın Aile İçindeki Rolü. Türk Aile Ansiklopedisi. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Alkan, T. (1992). Ev ve Ailenin Değişimi. O. Türkdoğan (Der.) Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi Cilt II, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Altındal, A. (2004). Türkiye’de Kadın. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Artun, E. (2008). Çukurova Ağıt Söyleme Geleneğinde Ölüm Dışı Söylenen Ağıtlar. Karadeniz Uluslararası Bilim Dergisi, (1): 52-78.
- Artun, E. (2010). Çukurova’da Ağıt Söyleme Geleneğinde “Gelin Göçürme Ağıtları”. Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, 120-147. Balıkesir.
- Aslan, N. (2019). Türklerde Aile Anlayışı Ve Çocuk. Türk Dünyası Araştırmaları, 121(239): 457-464.
- Aydemir, A. (2013). Türk Dünyası Düğünlerinde ‘Al Duvak’ Geleneği Üzerine. Turkish Studies, 8(9): 619-655.
- Aydın, S. ve Atay, T. (2009). Halk Bilimi Toplumsal Uygulamalar Törenler ve Ritüelleri Geçiş Törenleri. T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi, Ankara.
- Baş, E. (2019) Modernleşme Sürecinde Evliliğin Kuşaklararası Dönüşümü: İzmir Örneği (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (547865).
- Başaran, U. ve Çelik, A. (2021) Kadın Ağzı Türkülerde Kadının Anne Rolü Üzerine Folklorik Bir İnceleme. Folklor Akademi Dergisi, 4(2): 252-264.

Başçetinçelik, A. (1998). Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Doğum-Evlenme-Ölüm, (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Bayram, S. (2015). Sevdalinka ve Türkülerde Sevgili ve Aşk Algısı. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(41): 112-119.

Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Konya: Eğitim Yayınevi.

Bhasin, K. (2003). Toplumsal Cinsiyet/Bize Yüklenen Roller. İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16(1): 108-114.

Calp, K. Ş. (2018). Radikal Feminizm Açısından Erken Evlilikler Üzerine Nitel Bir Çalışma, (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (492373).

Coşkunsoy, H., İlkaz, E. ve Akbıyık, S. (2012). Yozgat Türküleri I. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

Çaycı, M. Ş. (2014). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın; Cinsiyet Ayrımcılığının Kadın Ağzı Türkülerde İşleniş, (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (358277).

Çek, S. (2010). Ninnilerde Kadın Anlatıcının Sesi, (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (277113).

Çelik, A. (2020). Kadın Ağzı Türkülerde Kadın Roller, (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (652645).

Çimen, L. K. (2008). Türk Töresinde Kadın ve Aile, İstanbul: IQ Kültür Sanat.

Çobanoğlu, Ö. (2018) Halk Edebiyatına Giriş II. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çopuroğlu, C. (2000). Fırat Havzası Evlilik Kültürü I: Düğün Öncesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2): 163-193.

Demirdağ, M. F. (2017). Anatanrıça İkonografisi Ve Anaerkillik. Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(1): 6-18.

Deveci, Ü (2016). Karadeniz Türkülerinde Kadın Olmak. 5. Uluslararası Canık Sempozyumu: Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın, 155-161. Samsun.

Doğan, H. (2013). Türk Sinemasında 1980’li Yıllar Ve “Dulluk” Teması Etrafında Üretilen Geleneksel Cinsiyet Roller. Folklor/Edebiyat Dergisi, 19(76): 9-20.

Doğramacı, E. (1993). Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Dökmen, Z. (2015). Toplumsal Cinsiyet (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Duygulu, M. (2019). Tüfekçi, Mehmet Nida. Müzik Halk Bilimcisi, Koro Şefi, Eğitimci Ve Bağlama Sanatçısı. TDV İslam Ansiklopedisi, Ek-2, 3. basım, 614-615. Ankara: Türk Diyanet Vakfı.

Emeksiz, A. (2007) Karacaoğlan Kimliği. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 635-646. Ankara.

Emnalar, A. (1998). Türk Halk Müziği ve Nazariyatı. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Erdal, G. (2020). Halk Kültüründe Kadının Türkü Yakıcı Kimliği ve Kadın Ağızlı Türkülerde Kocaeli Örneği. Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 3(4): 216-227.

Erdal, T. (2011). Erkek Ağızlı Türkülerde Kadın İmajı. Folklor/Edebiyat, 17(65): 37-52.

Eren, Ş. (2014). Kadın Söylemli Türkülerin Tasnifi Ve Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (381335).

Genç, H. N. (2018). Atasözlerinde Toplumsal Cinsiyet Algısı Olarak Kadın. *Folklor Edebiyat*, 24(94): 13-34.

Gültepe, M. ve Özkan, S. (2017). Bir İletişim Biçimi Olarak Evliliğin Kültürel, Siyasi Ve Ekonomik Unsurları (Giresun Örneği). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1): 25-44.

Güven, M. (2005). Türkiye Sahasındaki Hikâyeli Türküler Üzerine Bir Araştırma (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Güven, M. (2013). Anadolu Ağıtlarının Türküleşme Süreci Ve Üç Ağıt Örneği. *Folklor/Edebiyat*, 19(75): 117-128.

İleri Gazetesi, (2011, 27 Ocak). Bozok Yaylası. [Gazete Makalesi] <https://www.ilerigazetesi.com.tr/kultur-sanat/bozok-yaylasi-h3601.html>.

İstanbul, S. (2014). Kültür Ve Müzik Eğitimi Ögesi Olan Türkülerde Kadın Temasının Analizi, (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (383618).

İvgin, H., Turhan, S. ve Ünal, Ö. (2009). Yozgat Türküleri ve Oyun Havaları. Ankara: Yozgatlı Dernekler Federasyonu Yayınları.

Kandiyoti, D. (1997). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. İstanbul: Metis Kadın Araştırmaları.

Kapusuzoğlu, B. (2015). Bozoknağme (Dem Bu Demdir, Yozgat'a Güzelleme). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Karaca, R. (2015, 4 Temmuz). Kadının Çağlar Boyunca Toplumdaki Yeri. [Web günlük postası] Erişim adresi <http://informadik.blogspot.com/2015/07/kadnn-caglar-boyunca-toplumdaki-yeri.html>.

Karaman, E. D. ve Doğan, N. (2018). Annelik Rolü Üzerine: Kadının “Annelik” Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2):1475-1496.

Kaya, G. (1999). Halk Türkülerinde Kadının Konumu, (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (92702).

Kaya, T. (2019). Gelin-Kaynana İletişiminin Niteliğini Belirleyen Kültürel Etmenler. Erciyes İletişim Dergisi, 6(1): 185-204.

Kayaokay, İ. (2019) Türk Halk Şiirinde Keklik ve Âşık Osman'ın Bir Mecmuada Kayıtlı Keklik Destanı. II. Uluslararası Develi Âşık Seyrânî ve Türk Kültürü Kongresi, 198-209. Kayseri.

Kayhan, F. (1999). Feminizm. (İzm'ler Dizisi 21). İstanbul: BDS Yayınları.

Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15): 170-189.

Kocaer, S. (2007). Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Beddualar ve İnternet, Milli Folklor, 19(75): 30-33.

Koç, A. F. (1963). Bütün Yönleriyle Yozgat. Ankara: Kardeş Matbaası.

Kurt, İ. (1992). Atasözlerinde Aile. O. Türkdoğan (Der.) Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi Cilt II, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Kuyumcu, E. (2020). Renk Kavramının Türkçedeki İfade Özellikleri. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 7(1): 513-538.

Kuzlu, A. A. (1999). THM'de Kadın Ağzı Türkülerin Müzikal ve Edebi Özelliklerinin İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Küçük, S. (2003). Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2): 213-224.

Landis, J.R. ve Koch, G.G. (1977). The measurement of Observer Agreement for Categorical Data. Biometrics, 33: 159-174.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mavili, V. (2012). Yozgat Yöresi Müzik Kültürünün İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (306697).

Mirzaoglu, F. G. (2010). Lirik Türkülerde Kadın Tipleri. *Türkbilig* 20: 127-164.

Mustan, B. D. (2008). Müziksel İletişim Biçimi Olarak ‘Anadolu Ölüm Ağıtları’ Doğaçlamaya Dayalı Müziksel İletişim Biçimi Olan ‘Anadolu Ölüm Ağıtları’nın Diğer İletişim Biçimleri İçindeki Yeri. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1): 139-148.

Nirun, N. (1994). Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür. Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Önal, M. N. (2004). Trabzon’da Asker Düğünü. *Milli Folklor*, 16(64): 123-137.

Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1): 21-39.

Özdemir, A. Z. (2002). Öyküleriyle Ağıtlar I, Ankara: Kültür Bakanlığı.

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi. Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1): 323-343.

Repertükül. (2016). Yörelere, Yozgat. Erişim Adresi: <https://www.repertukul.com/Yoreler--YOZGAT>

Sarpkaya, O.A. (2013). Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri: Van Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6(26): 29-50.

Sevinç, N. (2007). Türklerde Kadın ve Aile. İstanbul: Bilge Oğuz Yay.

Sever, M. (2015). Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter’den Kadınlık Mı Annelik Mi?, Tina Miller’dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler

ve Corinne Maier'den No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması. Fe Dergi, 7(2): 71-86.

Sezer, Ö. (2004). Masallarda Toplumsal Cinsiyetin İşlenişi, (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sirman, N. (1993) Köy Kadınının Aile Ve Evlilikte Güçlenme Mücadelesi. Ş. Tekeli (Der.) 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sol, S. (2016). Kadının dönüşüm mekânı: Rumeli türkülerini örneği. Avrasya Etüdleri, 50(2): 507-528.

Sökmen, S. (1996). Sürmelim. Yozgat: YOBİAD Yayınları.

Sönmez, Ö. A. (2019). Gelin Kaynana Çatışması Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 13(19): 1159-1201.

Sözen, E. (1999). Söylem. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Şahin, Ö. (2020). Feminist Kurama Göre Anadolu Sahası Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Kadın, (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (629944).

Şen. H ve Gümüş, K. (2020). Türkiye'de Kuma Evliliklerinin Nedenleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Hatay-Samandağ Örneği. Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi, 3(2), 213-232.

Şenel, S. (2018). Nida Tüfekçi: Türkülere kanat çırpın bir sırça yürek. Erişim Adresi: http://www.musikidergisi.com/yazar-331-nida_tufekci_turkulere_kanat_

Şenel, S. (2011). İstanbul Çevresi Alan Araştırmaları, (1. Cilt). İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı: İstanbul.

Şengül, C. (2010): Erzurumlu Raci Alkır, Hayatı ve Eserleri. Erzurum: Eser Matbaacılık.

Tarhan, N. (2005). Kadın Psikolojisi, İstanbul: Nesil Yayınları.

Taylan, H. H. (2011). Sosyal Bilimlerde Kullanılan İçerik Analizi ve Söylem Analizinin Karşılaştırılması. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2): 63-76.

TDK (Türk Dil Kurumu) Sözlüğü, (t.y.), <https://sozluk.gov.tr/>.

Tekin, A. (2001) Ana Tanrıçanın Işığında Kadının Yeni Bilinci, (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (104715).

Temizkan, M. (2017). Türkülerdeki Hayvan Ve Bitkiler Üzerine Bir İnceleme. Milletler Arası 9. Türk Halk Kültürü Kongresi, 403-417. Ordu.

TRT (2006), TRT Müzik Dairesi Başkanlığı, Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi 1 ve 2, Ankara: TRT Yayınları.

Tuğrul, Y. G. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha Çalışması. Toplum Ve Kültür Araştırmaları Dergisi, (3): 71-90.

Türkdoğan, Ö. (2013). Ana Akım Medyada Annelik Miti. Kadın Araştırmaları Dergisi, 2 (13): 35-59.

Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). Yozgat'ın Türk Halk Müziğindeki Yeri Ve Önemi. Türkiye Kültür Portalı: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/yozyat/kulturatlasi/yozyatin-turk-halk-muzigindeki-yeri-ve-onemi>.

Türkmen, R. A. (2014, 6 Mayıs). Türk Töresinde Çocuk. [Gazete Makalesi] <http://www.yesilpinargazetesi.com/turk-toresinde-cocuk-makale,268.html>.

Uysal, M. T. Gizem, Tan ve Şimşek, E. (2019). Toplumsalın Doğallaştırılması: Erken Evliliklerde Toplumsal Cinsiyet Algısı. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(47): 196-220.

Vural, F. G. ve Vural, T. (2017). Niğde Dügünlerinde Seğmen Alayı Ve Bu Alaya Eşlik Eden Çalgılar. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5(9): 85-99.

Yakıcı, A. (2007). *Halk Şiirinde Türkü (Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin)*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yazıcı, T. (2018). Adana Türkülerinde Kadın Teması. *Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1): 21-38.

Yavuz, Ş. (2015). Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği. *Fe Dergi*, 7(1): 117-130.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, A. (2003). *Türk Kültüründe Kadın ve Kadın Ağzı Türküler*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Yılmaz, A. (2004). Türk Kültüründe Kadın. *Milli Folklor*, 16(61): 111-124.

Yılmaz, F. ve Özkan, B. Ö. (2018). Türkçe Romanlarda Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Psikolojisinin Sosyal Temsilleri. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6(13): 439-464.

Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği. *İmgelem*, 2(2): 59-79.

Yozgat Valiliği. (1998). *Yozgat 1998 İl Yıllığı*. Ankara: Kayhan Ofset Matbaacılık

Yozgat Valiliği. (2018a). *İlimiz Coğrafyası*. Yozgat Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü: <https://yozgat.csb.gov.tr/ilimiz-cografyasi-i-2341>.

Yozgat Valiliği. (2018b). *Yozgat İli Genel Bilgileri*. 2021 tarihinde Yozgat Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü: <https://yozgat.csb.gov.tr/genel-bilgiler-i-2301>

73	Yeğın Olur Da Yoğnese'nin Ekini										x					
74	Yoncalığın Cılga Yolu									x						
75	Yozgat Pınarında Yudum Elimi	x														
56	Yozgat Seni Delik Delik Delerim			x		x										
77	Yozgat'ın Asmasıyım	x												x		
78	Yozgat'ın Mehlesinde Olmadı Gelin Olmadı	x			x											
79	Zeytin Bahçesinde Zeytin Ağacı		x	x		x										

